

בבלי ירושלמי תוספתא

חוברת שבועית ללימוד בי"ת
ביחד עם **תכשיטי הבית**
פרק נ"ך ליום

בעידודו של מו"ר הרה"ץ שליט"א

פרשת
פסח
ט"ז – כ"א ניסן תשפ"ה

יוצא לאור ע"י חסידי ברסלב
יבנאל עיר ברסלב – עיר השמחה

ניתן להשיג בתיבה בכניסה ל'היכל מוהרא"ש'

או שלח צרף למייל: breslevsheli1@gmail.com

נדפס לזכות נשמתו הטהורה
של כ״ק אדמו״ר עט״ר
מוהרא״ש
ר׳ אליעזר שלמה בן
ר׳ מנחם זאב זי״ע

לזכות מורנו ורבנו הרה״צ
ר׳ יצחק שמואל אהרן לעזער
שליט״א

יהי רצון שימשיך להנהיג את הקהילה הקדושה מתוך
בריאות איתנה ונחת מכל יצ״ח ותלמידיו

לזכות נשמתם הקדושה והטהורה של
רבי חייא ובניו חזקיה ויהודה
ולזכות
רב המנונא סבא ורב הונא ריש גלותא

טוֹב לוֹמַר לִפְנֵי הַלְמוּד :

הַלְמוּד בָּבְלִי, יְרוּשַׁלְמִי, תּוֹסֶפְתָּא וּנְבִיאִים כְּתוּבִים יִהְיֶה לְעִלּוּי
הַשְׁכִינָה הַקְדוֹשָׁה וּלְהָקֵל צַעֲרָהּ, לְעִלּוּי כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם, גְּאֻלָּה, יְשׁוּעָה, רְפוּאָה וְהַצָּלָחָה לְכֻלָּל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיוּת וּבְגַשְׁמִיוּת, גִּלּוּי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּרַחֲמִים
וּבְנִין בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

להכריזה — דאמרינן בסנהדרין ב"אלו הן הנזנקין" (פט,א): ארבעה צריכין הכרזה. לאחר שנענשו בבית דין צריכין בית דין להכריז: כך וכך נדחו פלוני בבית דין על עבירה פלונית, כדי לרדות את השומעין. **מוישמעו ויראו ולא יוסיפו**. **משנה** משלשין בממון — כדמפרש ואזיל. **גמרא** מנהני מילי — דכל אחד סופו את הארבעים. **רשע בחיבי מיתות** — "אשר הוא רשע למות". **בחיבי מלקות** — "אם בן הכות הרשע". **כאשר זמם** — שיקבל הנדון מלקות שלימה. **ממון מצטרף** — והרי קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם. **משנה** שיזמו **את עצמן** — שיזמו אותן בעסקי גופן, ולא בעסקי ההורג וההרוג, כדמפרש ואזיל. **באו אחרים** — שהעידו עליו בעדות הראשונים. **והזימו** — אלו השנים שהזימו את הראשונים הזימו גם את האחרונים. **אפילו** — אם הן מאה כתות זו אחר זו, וכת אחת הזימתן — כולן יהרגו. **איכסבית היא זו** — הכת הזאת, כת של עדות סרה וסטיא היא, כך נטלו עצה ביניהם להזים את כל הבא להעיד עליו. **גמרא גופה** של עדות — גופן של עדים. **לענות בו סרה** — בפרשת עדים זוממין כתיב. "סרה" — עדות המוסרת, שהוסרו משם. **בירמ** = **טרקלין גדול. לגחורא בריא** — שמא מאור עיניהם של אלו בריא, וצופין למרחוק יותר ממנו. **נגלא פריחא** — מין גמלים יש שהם קלים במרוצתם כעוף הפורח. **ולא עוד אלא אפילו אמרו** — המזימין: בערב שבת הרגו, שהקדימו חובתו יותר מן הראשונים. **הרי אלו** — הזוממין, נהרגין. ולא אמרינן: בגברא קטילא אסהדה. **מאי טעמא דבעידנא דקא מסהדי** — בשבאו יום שלישי בשבת להעיד עליו — אבתי גברא לאו בר קטלא, שלא הועד עליו בבית דין, ואילו הזה אתי ומודה הוה מיפטר. נמצא שהם היו מחייבין מיתה את מי שאינו ראוי לעמוד. **מאי קא משמע לן** — דאף על גב דאיזהו מיקטלי אינהו מיקטלי? תנינא במתניתין בפרקין (מכות ו,ב) גבי שנים רואין אותם מהלוין זה בר' — הוא והן נהרגין! **מה שאין כן** — בהזמת עדי גמר דין. **ולא עוד בו'** — שאף על פי שאלו האחרונים מאחרים את זמן גמר דינו, מכל מקום מודים הן שביום שבאו הזוממין להעיד עליו בשלישי בשבת כבר היה דינו גנמר מאתמול, ובגברא קטילא אסהדה. **וכן לענין תשלומי קנס** — שהמזהיד בו פטור, דינו נמי בזה כדיני נפשות. ויש חילוק בין עדות גוף המעשה לעדות של גמר דין. הכי גרסינן: באו שנים ואמרו בחד בשבתא גנב וטבח ומכר ובאו שנים ואמרו בחד בשבתא עמנו היתיהם אלא בתרי בשבתא גנב וטבח ומכר ולא עוד אלא אפילו אמרו בערב שבת גנב וטבח ומכר משלמין דבעידנא דקא מסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא — דפירושו: משום דהוה מצי למיפטר נפשיה בהודאה, אישתכח דאינהו הוו מפסדי ליה. ודוקא קנס, אבל בעדות ממון — פטורין, שהרי לא היו מפסידין אותו כלום, אדר שהוא מחויב ועומד. **גברא בר תשלומי הוא** — כשהעידו אלו עליו — כבר חייבוהו בית דין, ואי הוה מודי לא הוה מיפטר.

שקדמו

אין העדים נעשים זוממין עד שיזמו עצמן — פירוש: עצמן של עדים, שיאמרו להם: אתם במקום פלוני עמנו הייתם. ולא שיזמו שיאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו.

דבעידנא דאסהידו עדים לאו בר קטלא הוא — פירש הקונטרס: משום דאי הוה מודה — מיפטר. ולא נראה, דהא לא מצינו, דאם כן כל חייבי מיתות בית דין יכול להודות ולפטור עצמו! ונראה לפרש: לאו בר קטלא הוא, פירוש: קודם שנגמר דינו הוא, דשמא לא יבואו עדים, ואם יבואו עדים לא יהא עדותן קיים. ועוד, שאסור להורגו עד שיגמר דינו. ובשנגמר דינו כבר ודאי בר חיובא הוא, והואיל וכבר באו עדים ונתקבל עדותן, והדהרגו פטור.

וכן לענין קנס — אבל ודאי לענין ממון לא, דכשמעידין דבחד בשבת גנב, ובאו שנים ואמרו דבערב שבת גנב ובחד בשבת עמנו היתיהם — ודאי אין משלמין ממון, דבהדיא שעתא דמסהדי גנבא בר חיובא. אף על גב דלגבי נפשות לא תדמנו לבר חיובא, דכל כמה דלא נגמר דינו (נמי דוי בר חיובא משום שאינו ספק כל כך, עדות) בממון (הוי) קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו. אבל בעדות נפשות דבעינן דדרישה וחקירה, אז ודאי אמרינן דקודם שנגמר דינו לאו הוי בר חיובא.

איסטתית

לְהַכְרָזָה. - וְרַבִּי מֵאִיר, הַכְרָזָה מִ"שְׁמְעוּ וְיִרְאוּ" נִפְקָא.

משנה מְשַׁלְּשִׁין בְּמָמוֹן וְאֵין מְשַׁלְּשִׁין בְּמַכּוֹת. כֵּיצַד? הַעִדּוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵירוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶם. אֲבָל אִם הֵעִדּוּהוּ שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת אַרְבָּעִים וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - כָּל אֶחָד וְאֶחָד לוֹקֶה אַרְבָּעִים.

גמרא מְנָא הָנֵי מִילֵי? אָמַר אַבַּיֵי: נְאֱמַר "רָשָׁע" בְּחַיְבֵי מַלְקִיּוֹת, וְנֶאֱמַר "רָשָׁע" בְּחַיְבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, מָה לְהַלָּן אִין מִיתָה לְמֶחֱצָה - אַף כָּאן אִין מַלְקוּת לְמֶחֱצָה. רָבָא אָמַר: בָּעִינַן "כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו", וְלֵיכָּא. - אִי הָכִי, מָמוֹן נַמִּי! - מָמוֹן מִצְטָרֵף, מַלְקוּת לָא מִצְטָרֵף. **משנה** אֵין הָעֵדִים נַעֲשִׂים זוֹמְמִין עַד שֶׁיְּזִימוּ אֶת עַצְמָן. כֵּיצַד? אָמְרוּ: "מְעִידִין אֲנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ". אָמְרוּ לָהֶם: "הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין? שֶׁהֲרֵי נֶהֱרָג זֶה, אוֹ שֶׁהוּרְגוּ זֶה, הָיָה עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי"! אֵין אִלּוּ זוֹמְמִין. אֲבָל אָמְרוּ לָהֶם: "הֵיאָךְ אַתֶּם מְעִידִין? שֶׁהֲרֵי אַתֶּם הָיִיתֶם עִמָּנוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי" - הֲרֵי אִלּוּ זוֹמְמִין, וְנֶהֱרָגִין עַל פִּיהֶם. בָּאוּ אֲחֵרִים - וְהִזִּימוּם, בָּאוּ אֲחֵרִים - וְהִזִּימוּם, אֲפִילּוּ מֵאָה - כּוּלָּם יֵהָרְגוּ.

גמרא מְנָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵיכְסְבִּטְתָּא הִיא זוֹ, וְאֵינוֹ נֶהֱרָג אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר רַב אַדָּא: דְּאָמַר קְרָא: "וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה" - עַד שֶׁתְּשֻׁקַּר גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת. דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה" - עַד שֶׁתְּסֻרַּה גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת. אָמַר רָבָא: בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּמָזְרַח בֵּירָה הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "הֲלֹא בְּמַעֲרַב בֵּירָה עִמָּנוּ הָיִיתֶם" - חֲזִינַן, אִי בְּרִקְיְמֵי בְּמַעֲרַב בֵּירָה מֵיחֲזָא חָזוּ לְמָזְרַח בֵּירָה - אֵין אִלּוּ זוֹמְמִין, וְאִם לָאו - הֲרֵי אִלּוּ זוֹמְמִין! - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לְגַמְלָא פָּרְחָה, קָא מַשְׁמַע לָן.

"בְּסוּרָא בְּצִפְרָא בְּחַד בְּשַׁבְּתָא הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: "בְּפַנְיָא בְּחַד בְּשַׁבְּתָא עִמָּנוּ הָיִיתֶם בִּנְהַרְדְּעָא" - חֲזִינַן, אִי מִצַּפְרָא לְפַנְיָא מָצֵי אָזֵיל מִסּוּרָא לִנְהַרְדְּעָא - לָא הָוֵי זוֹמְמִין, וְאִי לָאו - הָוֵי זוֹמְמִין. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: לֵיחוּשׁ לְגַמְלָא פָּרְחָה, קָא מַשְׁמַע לָן.

בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "עִמָּנוּ הָיִיתֶם בְּחַד בְּשַׁבְּתָא, אֶלָּא בִּתְרֵי בְּשַׁבְּתָא הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ אָמְרוּ "עֶרֶב שַׁבָּת הָרַג פְּלוֹנִי אֶת הַנֶּפֶשׁ" - נֶהֱרָגִין, דִּבְעִידָּנָא דְּקָא מְסַהֲדֵי גַּבְרָא לָאו בַּר קְטָלָא הוּא. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנְיָא: לְפִיכָךְ, נִמְצְאוּ אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת - הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין, וְהַשֵּׁנִיָּה פְּמוּרָה! - סֵיפָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּגִמְר דִּין, אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ: בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא גָּנַב פְּלוֹנִי", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא עִמָּנוּ הָיִיתֶם, אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת גָּנַב דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי". וְלֹא עוֹד אֶלָּא, אֲפִילּוּ אָמְרוּ: "בִּתְרֵי בְּשַׁבְּתָא גָּנַב דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי". - אֵין אִלּוּ נֶהֱרָגִין, דִּבְעִידָּנָא דְּקָא מְסַהֲדֵי גַּבְרָא בַּר קְטָלָא הוּא. וְכֵן לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמֵי קָנָס, בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא עִמָּנוּ הָיִיתֶם, אֶלָּא בְּשַׁבְּתָא גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר" - מְשַׁלְּמִין. וְלֹא עוֹד אֶלָּא, אֲפִילּוּ אָמְרוּ "בְּעֶרֶב שַׁבָּת גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר" - מְשַׁלְּמִין, דִּבְעִידָּנָא דְּקָא מְסַהֲדֵי גַּבְרָא לָאו בַּר תַּשְׁלוּמִין הוּא. בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר וְנִגְמַר דִּינוֹ", וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא עִמָּנוּ הָיִיתֶם, אֶלָּא עֶרֶב שַׁבָּת גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר וְנִגְמַר דִּינוֹ". וְלֹא עוֹד אֶלָּא, אֲפִילּוּ אָמְרוּ "בְּחַד בְּשַׁבְּתָא גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר, וּבִתְרֵי בְּשַׁבְּתָא נִגְמַר דִּינוֹ" - אֵין מְשַׁלְּמִין, דִּבְעִידָּנָא דְּקָא מְסַהֲדֵי גַּבְרָא בַּר תַּשְׁלוּמִין הִיא זוֹ" כו'.

[שייך לעיל במשנה] **אימטית** היא — ברב אלפס פירש לשון סטים (שבת פט,ב).

חייבי מלקיות מנין — פירוש: מנין דאין לוקין עד שיגמר הדין על פיהם? ואם תאמר: ואמאי לא בעי נמי כן: חייבי ממון מנין דאין משלמין ממון עד שיגמר דינו על פיהם? ויש לומר: דכמו דבריני נפשות דרשינן עד שיגמר דינו מקרא ד"נפש בנפש" דכתיב בעדים וזוממין, כמו כן כתיב ממון בערים וזוממין, דכתיב "יד ליד לא ינקה", דמפקי מיניה (כתובות לב,ב) דממונא משלמין, ודרשינן מיניה עד שיגמר הדין.

חייבי גלויות מנין — פירוש: מנין דאין לוקין עד שיגמר דינו? וקשיא: דהא כשהעידו אחייבי גלויות — הרי הן חייבי מלקות, וחייבי מלקות כבר גמרנו מ"רשע" "רשע"! ופירש הקונטרס: דמהדהיא לא ילפינן אלא עדים הזוממין שהרשיעו הנדון ללקות או למיתה, דהאי קרא ד"רשע" "רשע" בנידונין כתיב, אבל כשהרשיעו הנדון לגלות לא גמרינן.

אף השנים מזימני השלישי ומנין אפילו הן מאה תלמוד לומר עדים — תימה: אימא ד"עדים" אתא אפילו לארבעה ונמצא אחד קרוב או פסול, יותר מן השלישי דכתיבי בקרא, אבל טפי מארבעה לא! ויש לומר: כיון שכת אחת מזמת שתי כתות — הוא הדין מאה.

אמר

1 אי אִיסְמָטִית הִיא זוֹ - אֲפִילּוּ כַּת רִאשׁוֹנָה נָמֵי לָא! אָמַר
2 רַבִּי אַבָּהוּ: שֶׁקִּדְּמוּ וְהֶרְגוּ. - מַאי דֶּהָוָה הֲוָה! אֶלָּא אָמַר
3 רָבָא, הָכִי קָאָמַר: אִם אֵינָהּ אֶלָּא כַּת אַחַת - נֶהֱרָגֶת, אִי
4 אֵיפָא טְפֵי - אֵין נֶהֱרָגִין. - הָא "בִּלְבַד" קָאָמַר! קְשָׁיָא.
5 הַהִיא אִיתְּתָא דַּאֲתַאי סָהֲדֵי - וְאִישְׁתַּקּוֹר, אֵיתֵי סָהֲדֵי
6 - וְאִישְׁתַּקּוֹר, אָזְלָה אֵיתֵי סָהֲדֵי אַחֲרִינֵי דְּלָא אִישְׁתַּקּוֹר.
7 אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הוּחְזְקָה זוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: אִם הוּחְזְקָה
8 הִיא הוּחְזְקָה, כָּל יִשְׂרָאֵל מִי הוּחְזְקוּ?! זִימְנִין חָוֵו יָתְבֵי
9 קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲתָא כִּי הַאי מַעֲשֶׂה לְקַמַּיְיהוּ. אָמַר
10 רֵישׁ לָקִישׁ: הוּחְזְקָה זוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: אִם הוּחְזְקָה
11 זוֹ, כָּל יִשְׂרָאֵל מִי הוּחְזְקוּ?! הָדֵר חָזֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר
12 בִּישׁוּת, אָמַר לֵיהּ: שְׁמַעְתָּ מִילֵּי מִבַּר נַפְחָא וְלָא אָמְרִתְּ
13 לִי מִשְּׁמֵיהּ?! לָיְמָא רֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמַר כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי
14 יוֹחָנָן דְּאָמַר כְּרַבָּנָן? - אָמַר לָךְ רֵישׁ לָקִישׁ: אֲנָא דַּאֲמָרִי
15 לָךְ אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן; עַד כָּאן לָא קָא אָמְרִי רַבָּנָן הָתָם דְּלֵיכָּא דְּקָא מְהַדְּרִי, אֲבָל הָכָא - אֵיכָּא דְּקָא מְהַדְּרָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָךְ: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה; עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה
16 הָתָם - דְּאָמְרִינַן: אִמּוֹ כּוֹפִלְתָּא עֲלָמָא נָפֵי הָנֵי חָוֵו קַיְימִי! אֲבָל הָכָא - הָנֵי יָדְעֵי בְּסָהֲדוּתָא, וְהָנֵי לָא
17 יָדְעֵי בְּסָהֲדוּתָא. **משנה** אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין, שֶׁהֲרֵי הַזְּדוֹקִין אוֹמְרִים: עַד
18 שֶׁיֵּהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ". אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם
19 לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" - וַהֲרֵי אֲחִיו קַיָּם. וְאִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ"? לְכוֹל מִשְׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ
20 עֲדוּתָן יֵהָרְגוּ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ", הָא אֵינָם נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. **גמרא** תָּנָא,
21 בְּרַבִּי אוֹמֵר: לֹא הֶרְגוּ - נֶהֱרָגִין, הֶרְגוּ - אֵין נֶהֱרָגִין. אָמַר אַבָּיֵי: בְּנִי, לָאו כָּל דְּאָמַר הוּא? אָמַר
22 לוֹ: לֵימַדְתָּנוּ רַבֵּינוּ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין. דִּתְנַן: "אִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח [אֶת] אֲחֹתוֹ בַּת אָבִיו אוֹ בַּת
23 אִמּוֹ", אֵין לִי אֶלָּא בַּת אָבִיו שֶׁלֹּא בַּת אִמּוֹ, וּבַת אִמּוֹ שֶׁלֹּא בַּת אָבִיו, בַּת אִמּוֹ וּבַת אָבִיו מְנַיִן?
24 תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה". עַד שֶׁלֹּא יֵאָמֵר, יֵשׁ לִי בַּדִּין: אִם עָנַשׁ עַל בַּת אָבִיו שֶׁלֹּא בַּת
25 אִמּוֹ, וּבַת אִמּוֹ שֶׁלֹּא בַּת אָבִיו - בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין.
26 עוֹנֵשׁ שְׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַּת אִמֶּךָ". אִין לִי אֶלָּא בַּת
27 אָבִיו שֶׁלֹּא בַּת אִמּוֹ, וּבַת אִמּוֹ שֶׁלֹּא בַּת אָבִיו. בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "עֶרְוַת בַּת
28 אִשֶּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא". עַד שֶׁלֹּא יֵאָמֵר, יֵשׁ לִי מִן הַדִּין: מָה אִם הַזְּהָר עַל בַּת
29 אִמּוֹ שֶׁלֹּא בַּת אָבִיו, וּבַת אָבִיו שֶׁלֹּא בַּת אִמּוֹ - בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין
30 מַזְהִירִין מִן הַדִּין. תַּיְיבֵי מַלְקִיּוֹת מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "רָשָׁע" "רָשָׁע". חַיְיבֵי גָלְיוֹת מְנַיִן? אֶתְיָא "רַצַּח"
31 "רַצֵּחַ". תַּנָּיָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי: אֲרָאֶה בְּנֶחָמָה אִם לֹא הָרַגְתִּי עֵד זוֹמֵם, לְהוֹצִיא מַלְבֵּן
32 שֶׁל צְדוֹקִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיֵּהָרֵג הַנִּדּוֹן. אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח:
33 אֲרָאֶה בְּנֶחָמָה אִם לֹא שָׁפַכְתָּ דָּם נָקִי, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיְּזוֹמוּ
34 שְׁנֵיהֶם, וְאֵין לוֹקִין עַד שֶׁיְּזוֹמוּ שְׁנֵיהֶם. מִיָּד קִבֵּל עָלָיו רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי שֶׁאֵינוֹ מוֹרֶה הוֹרָאָה
35 אֶלָּא לִפְנֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, וְכָל יָמָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן טַבַּאי הָיָה מִשְׁתַּחֲוֶה עַל קִבְרוֹ שֶׁל אוֹתוֹ
36 הָעֵד, וְהָיָה קוֹלוֹ נִשְׁמָע, וְכִבְכּוּרִים הָעָם לוֹמַר קוֹלוֹ שֶׁל חָרוּג. אָמַר: קוֹלִי שֶׁלִּי הוּא, תִּדְעוּ, לְמָחָר
37 הוּא מֵת אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי: דִּלְמָא בִּדְרִינְא קָם בַּהֲדֵיהּ,
38 אִי נָמֵי בְּיוֹמֵי פַּיְיסֵיהּ. **משנה** "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת", אִם מִתְקַיֶּמֶת
39 הָעֲדוּת בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט הַכָּתוּב בִּשְׁלֹשָׁה? אֶלָּא לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם: מַה שְּׁלֹשָׁה מְזִימִין אֶת
40 הַשְּׁנַיִם - אַף הַשְּׁנַיִם יָזוֹמּוּ אֶת הַשְּׁלֹשָׁה. וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ מֵאָה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן
41 אוֹמֵר: מַה שְׁנַיִם אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹמְמִין - אַף שְׁלֹשָׁה אֵינָן נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁתָם
42 זוֹמְמִין, וּמִנַּיִן אֲפִילּוּ מֵאָה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "עֵדִים". רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא בָּא הַשְּׁלִישִׁי לְהָקֵל,
43 אֶלָּא לְהַחְמִיר עָלָיו, וְלַעֲשׂוֹת דִּינוֹ כְּיוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְאִם כֵּן מָה עָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר
44 זָמַם לַעֲשׂוֹת" - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה יִשְׁלַם שָׁכָר לַנִּטְפָּל לְעוֹשֵׂי מִצְוָה כְּעוֹשֵׂי מִצְוָה. וּמַה שְׁנַיִם, נִמְצָא
45 אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה - אַף שְׁלֹשָׁה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה. מִנַּיִן אֲפִילּוּ מֵאָה - תַּלְמוּד לוֹמַר "עֵדִים".

אמר

שקדמו והרגו — את הכת הראשונה, קודם שתבוא כת שניה. **מאי דהוה הוה** — ולמה לי למיתני "אלא כת ראשונה"? **בלבד** — משמע שיש עוד אחרת. **אישתקוי** — הבחישו זה את זה בדרישות בית דין כשבדקום. **התוחזקה זו** — להביא עדי שקר, ולא נקבל עוד עדות אחרת. **אם היא** **הוחזקה** — לחזר אחריהם, כל שישראל מי הוחזקו לשמוע לה, שתחזיק את האחרים כשקרים? **זמנין** — פעם אחרת. **הדר חזייה לרבי אלעזר בישות** — החזיר ריש לקיש את פניו ונסתכל ברבי אלעזר בפנים וזעפות, שהבין ריש לקיש ששמע רבי אלעזר דבר זה מפי רבי יוחנן, וכשאמרה לו לא אמרה בשמו. **דאמר כרבי יהודה** — במתניתין: אינסטטית היא זו, והוחזקה להזים. **דלי"א דקא מהדר** — שאין אדם מחזר אחריהם לשכרם ולהרגילם תמיד לבוא לבית דין ולהזים את כל הבאים. **דקא מהדירא** — לבקש ולשכון עדי שקר. **הני ידעי בסהדותא** — אלו האחרונים ידעי בעדותה של זו. **משנה** **עד שיגמר הדין** — אלא אם כן נגמר תחלה הדין של הנדון ליהרג ואחר כך הזומו. **נפש בנפש** — בעדים זוממין כתיב, "לא תחוס עינך נפש בנפש". **לעשות לאחיו** — משמע שהרי אחיו עדיין קיים. **יכול משקבלו עדותן** — ובאה להם הזומה מיד קודם גמר דינו של נדון, ירהרגו? **גמרא** **בריבי אומר** — כך היה שמו. **הרגו** — שלא הזמו עד שנהרג הנדון על פיהם. חייבי מלקיות מנלן — אמתניתין קאי, דאמר: אין עושין דין הזומה עד שיגמר הדין, וליף לה מ"נפש בנפש" דמשתעי בחייבי מיתות. חייבי מלקות מנלן? שהחזיב מלקות, והזומו — מנלן דאין לוקין אלא אם כן נגמר הדין תחלה על פיהם? חייבי גליות מנלן — העידוהו שחייב לגלות והזמו, ותנן במתניתין: סופג את הארבעים — מנלן עד שיגמר הדין? דהני, הואיל ולאו מדין "כאשר זמם" קא מתרבו — לא אתי מלקות דידהו מגזירה שוה ד"רשע" "רשע", דמהדור ללקות (או למיתה), דהאי "רשע" "רשע" בנידונין כתיב. **אראה בנחמה** — לא אראה בנחמה, וגמרא הפכו לברכה. פירוש אחר: אראה בנחמה — נשבע, ימותו בניו ואראה בנחמתן. **אם לא הרגתי עד זומם** — שלא הזמם אלא אחד מהם, והרגתיו. **שהרי אמרו חכמים כו'** — מתניתין היא: מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם, דכתיב "והנה עד שקר העד", ואמר מר (סוטה ב,ב): כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שנים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד. **אלא בשני שמעון** — שאם יטעה יזרהו. **בכבורין** — הכל, בלילה, או ביום ואינן רואין אותו. **משנה** **מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם** — כדפרישית לעיל. **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי כו'** — לא הוצרך ללמדנו זאת, דממילא ידעינן שאינם מזימין את השלשה, שהרי השנים כשרים לכל עדיות, וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזומו כולם, שהרי כולם כאחד נעשו עדים, וקרא כתיב "והנה עד שקר העד". ולא בא אלא להחמיר עליו, שלא תאמר: הואיל ובלאו הוא היתה העדות מתקיימת — לא יעשו בו דין הזומה, לימדך הכתוב שאף הוא מן מקיימי דבר. **על אחת כמה וכמה כו'** — שמצינו מדה הטובה מרובה ממדת פורענות: במדה טובה הוא אומר (שמות לד): "נוצר חסד לאלפים", במדת פורענות הוא אומר (שם): "על שלשים ועל רבעים".

בריבי

בדיני נפשות — דכתיב "והצילו העדה", ומהדרינן אזכותא. **אחד דיני ממונות** — נמי עדותן בטלה. **בזמן שהתרו בהן** — ובדיני נפשות כי אמרינן בטלה — בזמן שהקרוב או הפסול נשתתף בעדות מתחלה להיות מן המתרין בעוברי עבירה. **אבל אם לא התרו בהן** — ולא כוונו להיות עדים בדבר — לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתן של אלו, דמה יעשו שני אחין שראו עם שלישי מן השוק באחד שהרג את הנפש. **גמרא** והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור — התם קאמרה מתניתין מאה כשנים. אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים — הרי הן כשתי כתות לכל דבר. **וכל אחד ואחד** — התחיל להעיד בתוך כדי דיבור של סיומו של חבירו. **הרוג יציל** — לרבי יוסי דאמר: אף בלא התרו, שלא נתכוין להעיד הוא מציל את הנדון מפני קורבה — הרוג נמי יציל את הנדון, שהרי גם הוא ראה, והוא קרוב אצל עצמו **משהתיבו** — מתקיימין כל המקראות שמחזיבין את הרוצח ליהרג. **יקום דבר** — כתיב בהאי קרא שעשאן לכולם כשנים, דהיינו העדים, אבל לא בעושי הדבר. **היכי אמרינן** לקרוב ופסול למבדקינהו אם מתחלה לעדות נתכוונו?

משנה

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אֲבָל בִּדִינֵי מָמוֹנוֹת - תִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת בַּשְּׁאָר. רַבִּי אוֹמֵר: אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְאֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וְאֵימָתַי - בִּזְמַן שֶׁהֵתְרוּ בָהֶן, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁלֹּא הֵתְרוּ בָהֶן - מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ. גמרא אָמַר רָבָא: וְהוּא שֶׁהֵעִידוּ כּוּלָּם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִיבּוּר. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדְּפָתֵּי לְרָבִינָא: מִכְּדֵי, תּוֹךְ כְּדֵי דִיבּוּר הֵיכִי דָּמֵי - כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לְרַב, מַאי טַוְּעָא הָוֵי? אָמַר לֵיהּ: כָּל חַד וְחַד בְּתוֹךְ כְּדֵי דִיבּוּר שֶׁל חֲבֵירוֹ. "רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא בָא שְׁלִישִׁי כו' וּמַה שָּׁנִים" כו'. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה הָרוֹג יַצִּיל? - כְּשֶׁהָרְגוּ מֵאֲחוֹרָיו. - נִרְבָּע יַצִּיל? - כְּשֶׁרָבְעוּ מֵאֲחוֹרָיו. - הוֹרֵג וְרוֹבֵעַ יַצִּילוּ? אֵישְׁתִּיק. כִּי אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אָמַר לֵיהּ: "קוּם דְּבָר" - בְּמַקְמֵי דְּבָר הַפְּתוּחַ מְדַבֵּר.

משנה

"אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כו' מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִים" וכו'. הֵיכִי אָמְרִינַן לְהוּ? אָמַר רָבָא, הָכִי אָמְרִינַן לְהוּ: לְמֵיחֲזֵי אֵיתָיתוּ אוֹ לְאַסְהוּדֵי אֵיתָיתוּ? אִי אָמְרִי לְאַסְהוּדֵי אֵיתוּ - נְמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל עֵדוּתָן בְּטֵלָה, אִי אָמְרִי לְמֵיחֲזֵי אֵיתוּ - מַה יַּעֲשׂוּ שְׁנֵי אַחִין שֶׁרָאוּ בְּאֶחָד שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ. אֵיתְמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְרַב נַחְמָן אוֹמֵר: הֲלָכָה כְּרַבִּי.

משנה

אָמַר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות — פירש הקונטרס: משום דכתיב "והצילו העדה", דמצוה לבטל העדות בקל להציל הנפש. וקשה לפירושו: דאם כן דיני ממונות נילף מיניידו, דהא כתיב "משפט אחד יהיה לכם"! ועוד, דבדיני ממונות נמי כתיב "על פי שנים או על פי שלשה", ונקיש שלשה לשנים! לכך פירש רבינו יצחק: דבדיני נפשות שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטלה, משום דמה שנים כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי, ומעתה אינה מועלת לכלום — הלכך בשלשה נמי כולם בטלים לגמרי. אבל בדיני ממונות, דשנים נמי כי נמצא אחד מהן קרוב או פסול השני אינו בטל לגמרי, דהיינו לו שבועה — לכך [שלשה] נמי, נמצא אחד מהן קרוב או פסול, תתקיים העדות בשאר עדים.

אמר רבא והוא שהעידו כולם בתוך כדי דיבור — [פירש הקונטרס:] ובהא קאמרה מתניתין דמאה כשנים. אבל אם העידו השנים ולאחר זמן העידו האחרים — הרי הן שתי כתי עדים לכל דבר. משמע דקאי אף לענין קרוב או פסול. וקשה: דהא משמע בסמוך דלענין דין דקרוב או פסול — אינו תלוי בהעדאה בתוך כדי דיבור, אלא בראיית מעשה גמרה עדותן, אף כי העידו אחר תוך כדי דיבור, דקאמר: הרוג יציל! לכך נראה דלא קאי רק אדין דעדים זוממין, דקאמר: עד שיזומו כולם, ובהא קאמר: דוקא כי העידו כולם בתוך כדי דיבור, דזה הוי עדות אחד ובעינן עד שיזומו כולם. אבל העידו מקצתן בתוך כדי דיבור ומקצתן אחר כדי דיבור — אם כן הוי שתי כתות, ולא בעינן עד שיזומו כולם. אבל לענין נמצא אחד קרוב או פסול, אף אם נמצא מהני שהעידו לאחר כדי דיבור — עדותן בטלה.

ואם תאמר: מאי שנא? ויש לומר: שנא ושנא, דדוקא גבי נמצא אחד מהן קרוב או פסול חשיב כאחד עדות כשהעידו לאחר כדי דיבור, משום שהם אומרים אמת, ואם כן עדותן התחיל מראייה שלהם, וראייה שלהם היתה בבת אחת עם העדים. אבל בעדים זוממין שאינן אומרים אמת, אם כן לא את עדותן אלא כשיעידו בבית דין, וכיון דלא העידו בבת אחת, רק לאחר כדי דיבור — לא חשבינן כאחד עדות. כן נראה למורי שיחיה. **אלא** מעתה הרוג יציל — פירוש: שהוא בעל דין. אי נמי, מפני שהוא שונא, ושונא פסול לעדות. **נרבע** יציל — מפני שהוא שונא של רובעו בעל אונסו. ולא נראה, דהא מוכח פרק קמא דסנהדרין (ט,ב) דנרבע לאנסו כשר לעדות! ויש ליישב: דמנרבע לרצונו פריך, דבהכי איירי קרא, דכתיב "ומתו גם שניהם" דהיינו ברצון. ולהכי פריך: יציל הנרבע, אפילו יש עדים הרבה בדבר. ולא מפני ששונאו, כיון שהוא לרצונו, אלא מפני שהוא קרוב לעצמו. וקשה: דבמסכת סנהדרין (שם) אמרינן: "פלוני רבעני לרצוני" — הוא ואחר מצטרפין להרגו! ויש לומר: דדני מילי — כי ליכא סהדותא מעלמא דרבעו לרצונו, וליכא סהדותא אלא מהוא עצמו ואחר. ולכך פלגינן לדיבוריה, דלגבי דידיה לא מהימניץ ליה, דקרוב הוא אצל עצמו. אבל הכא, דאיכא עדים שנרבע לרצונו, ומעדותן נקרא רשע ופסול לעדות — ואין אנו צריכין לעדותו כלל. ועוד אמר הרב יוסף בבור שור, דפריך רבי: נרבע שהוא קרוב לרובע יציל, וכן הרוג שהוא קרוב להורג יציל. **היכי** אמרינן להו — קאי אדיני ממונות. בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן כו', דניחוש אנן אם התרו בו הקרוב ופסול אם לאו. אלא פריך בדיני ממונות, דליכא התראה.

לאסהודי איתיתו — קשה: דאם כן לא יהרג אדם לעולם, דהקרובים יבואו ויאמרו "לאסהודי אתינן"! ופירש רבינו חיים כהן, דאמרינן לעדים כשרים: לאסהודי אם הפסולין איתיתו, או למיחזי איתיתו בלא הפסולין? ואי אמרי הכשרים: למיחזי אתינן בלא הפסולים — אז לא הוי עדותן בטלה אפילו אם נמצא אחד מהן קרוב או פסול. אבל אי אמרי: לאסהודי אתינן עם הפסולין — הוי עדותן בטילה. ומכל מקום תימה קצת: היאך יהיו גם העדים כשרים נאמנים לומר "לאסהודי אתינן" כדי לבטל העדות? הוו ליה כחחר ומגיד בין שבבר העידו! ויש לומר: דסברא, דכיון דבאין לבית דין עם הכשרים עכשיו — נראין הדברים שמתחלה כולהו לאסהודי קא אתו, דהוכיח סופן על תחלתן.

שמואל אומר הלכה כרבי יוסי — קשה: היאך מצינו דיהו רגלינהו כשנותנין גט, שיש במעמד קרובים? והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל! והאי דומיא דדיני נפשות, דשרינן אשת איש שיש בה מיתת בית דין, וטעם דפריישית לעיל גבי עדות נפשות שייך נמי בגט! וגם לרבי נמי קשה, שפעמים יתכוין אחד מן הקרובים להעיד! לכן נראה לרבינו יצחק: דגם לרבי יוסי לא אמרו הדעדותן בטלה אלא דוקא באותן שמעידים בפני בית דין, אבל בשביל רעייה לחודה לא. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך: הרוג יציל? והא אינו הולך להעיד בבית דין! ואומר הרב רבינו יצחק: דודאי מתחלה היה סבור התלמוד לרבי יוסי, כי נמי אינן באין להעיד בבית דין — עדותן בטלה. ומשנינן: במקיימי דבר הכתוב מדבר. כלומר, כשבאין לקיים הדבר בבית דין אמר רבי יוסי: נמצא אחד מהן קרוב או פסול דעדותן בטלה. ואם תאמר: אם כן, מאי פריך לעיל: מה יעשו שני אחין וכו'? והלא אין שום חששא אם לא יבאו להעיד בבית דין, כדפירשתי! ויש לומר: משום דפעמים שלא ידע זה בזה, ויעיד האחד אף על פי שבבר העיד אחיו בבית דין. ואפילו אירע לאחר כדי דיבור, מכל מקום עדותן בטלה, משום דמקשינן שלשה לשנים נמצא קרוב או פסול בזה אחר זה, אף על פי דלענין הזמה בעינן תוך כדי דיבור.

משנה היו שנים רואין אותו מהלון זה ושנים מהלון זה וכו׳ — ולא גרסינן במתניתין "אחד בחלון זה" וכו׳. **ואחד** מתרה באמצע — תימה: ואמאי הצריך לומר ואחד מתרה, שאין מן העדים? ויש מפרשים דנקיטה משום רישא דקתני: רואין אלו את אלו, ומסתמא היינו על ידי המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו "ראו את המעשה הרע שזה עשה". ונראה לפרש דנקיטה לאפוקי מדרבי יוסי, דאמר בסיפא: אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו.

שמקצתן רואין אלו את אלו — מצטרפין יחד אף אותם שאין רואים. **הרי** אלו עדות אחת — שאם נמצא אחד מהן קרוב או פסול — עדות כולם בטלה. וכן שאם נמצא אחת מהן זוממת — אין נהרגין עד שיזומו כולם. ובטלין נמי עדות כולם בהזמה אחת מהן, דהזמה הוי כנמצא אחד מהן קרוב או פסול.

הוא הזן נהרגים — הן נהרגים אף על פי שלא החזמו בת שניה, כיון שהחזמו הן. הוא נהרג משום בת שניה, דלא בטלה עדות בת שניה בהזמת הראשונה, כיון דהוי שתי עדיות. יש מפרשים שצריך שתהא כל בת וכת רואה המתרה, או המתרה רואה אותן — אז מצטרף המתרה לזו ולזו. דאם לא כן — אין המתרה מצטרף עמהן, ולא יהרג על פיהם, דלעולם אינו נהרג אלא אם כן המתרה מעדות שבאין לחייבו. והא דקתני נמי: נמצא אחת מהן זוממת — שהרוס גם המתרה עמהם, דהא מעדותן הוא, כדפרישית. ומכל מקום הוו השתי בתות כתות שתי עדיות, כיון שאין בת זו רואה את זו. וקשה למורי שיהיה: מאי קאמר? דאדרבה, לא מיתוקמנא מתניתין אלא כשאין רואין המתרה וכן אין המתרה רואה אותן. דאי רואין המתרה או המתרה רואה אותם, הוו השתי כתות עדות אחת אף על פי שאין רואין זה את זה. דהמתרה מצרפן, כדקתני רישא: בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו – אלמא לא בעינן שיהא כל השנים שמכאן רואין את אלו מכאן, אלא בחד סגי; ועוד קשה לפירוש דרביך שיהא המתרה מעדותן, הא אמרינן בגמרא: מתרה שאמרו אפילו מפי עצמו אפילו מפי שד, ואז דראי לא הוי המתרה מעדותן כלל! לכן נראה, דודאי מיירי כשאין רואין המתרה ולא המתרה רואה אותם, אלא שמעו המתרה שמתרה בן. ובכן סגי, דהא קיימינן לרבנן דפליגי ארבי יוסי דבסמוך, ולא בעו פי שנים עדים מתרין בו כמו רבי יוסי.

לעדות מיוחדת שהוא פסול — פירוש: אחד מהלון זה ואחד מהלון זה. ומילתא באפי נפשה היא, ולא קאי אמתניתין, ולא מיירי בהכי. **תניא** נמי הכי וכו׳ — מייתי תניא נמי ד"מלא יומת על פי עד אחד" נפקא, דאילו עיקרא דמילתא שמעינן ממתניתין. דנהי דמתניתין לא מיירי באחד מהלון זה, מכל מקום מדאשמעינן בשתי בתות דחשבינן שתי עדיות כשאין רואין אלו את אלו — מינה שמעינן דהוא הדין בכת אחת. מכל מקום נראה יותר לפרש דעיקר מילתא מיתתי, דאי ממתניתין הוה אמינא דוקא בשתי בתות, דכל חדא חשיב עדות באפי נפשה, אבל בכת אחת מצטרפי שפיר. וכן נראה, דיותר דוחק לומר דלא מייתי תניא נמי הכי רק לפסוק, כיון דליכא מאן דפליג עליה. כן נראה למורי שיהיה. **אמר** רבא אם הן רואין את המתרה או המתרה וכו׳ — מכאן מייתי המפרש ראיה, במתניתין גבי סיפא דקתני: הרי אלו שתי עדיות, דמכל מקום מיירי שהן רואין המתרה, כדפרישית. ולאו מילתא היא, דדבא אעדות מיוחדת דברייתא קאי, דקתני: אחד מהלון זה וכו׳ שאין מצטרפין, ועלה קאמר דאם העד מכאן [והעד מכאן] רואין המתרה, או המתרה רואה אותן — מצטרפין להיות עדות אחת גבי העד שמכאן והעד שמכאן, אף על פי שאין רואין אלו את אלו. דדמתרה מצרפן, כמו מקצתן רואין אלו את אלו דמתניתין. ותדע דאעדות מיוחדת דברייתא קאי, דאי אמתניתין קאי, דקתני: הרי אלו שתי עדיות, כדפרישתי — אם כן הוה ליה למימר: ואם לאו אין מצטרפין, שזהו עיקר החידוש. **או** מתרה רואה אותן מצטרפין — פירוש: על פיהם נהרג, דלא חשיבא עדות מיוחדת. ואם תאמר: והיכי מהימני ליה למתרה לומר שראה אותן, להרוג את זה? דבשלמא כשרואין המתרה — הרי הן שנים. אבל מתרה רואה אותן קשיא! ויש לומר: דמיירי שיש עדים שמעידין שהמתרה רואה אותן, אך לא ראו המעשה אותן העדים. **בריני** נפשות הוא דלא בשירה הא בדיני ממונות בשירה — הקשה רבינו אברהם מאורלינ"ש: דהא קרובים נפקא לן (סנהדרין כז,ב) דפסולין מ"לא יומתו אבות על בנים", ודיני ממונות גמרינן מיניה (שם כח,א) דכתיב "משפט אחד יהיה לכם", אם כן הכי נמי נילף ממונות מנפשות לתך מילתא דעדות מיוחדת! ונראה: דעל כרחך האי קרא לאו בדיני ממונות קאי, דעד אחד מועיל לממון, דלשבועה מיהא איתיה.

משנה היו שְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵהַלּוֹן זֶה, וּשְׁנַיִם רוֹאִין אוֹתוֹ מֵהַלּוֹן זֶה, וְאֶחָד מִתְרֶה בּוֹ בְּאֶמְצַע; בְּזְמַן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין אִלּוּ אֶת אִלּוּ - הֲרֵי אִלּוּ עֵדוּת אַחַת, וְאִם לָאו - הֲרֵי אִלּוּ שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצְאוּ אַחַת מֵהֶן זוֹמֶמֶת - הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין, וְהַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיָּזוּמוּ שְׁנֵי עֵדָיו מֵתְרִין בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". דָּבָר אַחֵר: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים" - שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתּוּרְגְּמָן. **גמרא** אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוּבְיָא אָמַר רַב: מַנַּיִן לָעֵדוּת מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא פְּסוּלָה - שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד"; מַאי "אֶחָד"? אִילֵימָא עֵד אֶחָד מַמָּשׁ - מַרִישָׁא שְׁמָעִינַן לַהּ: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים". אֶלָּא מַאי "אֶחָד" - אֶחָד אֶחָד. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: "לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד" - לְהָבִיא שְׁנַיִם שֶׁרוֹאִים אוֹתוֹ אֶחָד מֵהַלּוֹן זֶה וְאֶחָד מֵהַלּוֹן זֶה, וְאֵין רוֹאִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין. וְלֹא עוֹד אֶלָּא, אֲפִילּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה בְּהַלּוֹן אֶחָד אֵין מִצְטָרְפִין. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: הָשְׁתָּא, וּמָה אֶחָד מֵהַלּוֹן זֶה וְאֶחָד מֵהַלּוֹן זֶה, דְּהַאי קָא חָזֵי כּוּלּוֹ מַעֲשֶׂה וְהַאי קָא חָזֵי כּוּלּוֹ מַעֲשֶׂה - אָמַרְתְּ לָא מִצְטָרְפִי; בָּזֶה אַחַר זֶה, דְּהַאי חָזֵי פַּלְגָּא דְּמַעֲשֶׂה וְהַאי חָזֵי פַּלְגָּא דְּמַעֲשֶׂה? אָמַר לֵיהּ: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְבַעֵל אֶת הָעֲרָוָה. אָמַר רָבָא: אִם הָיוּ רוֹאִין אֶת הַמַּתְרֶה, אוֹ הַמַּתְרֶה רוֹאֶה אוֹתָן - מִצְטָרְפִין. אָמַר רָבָא: מַתְרֶה שֶׁאָמְרוּ - אֲפִילּוּ מִפִּי עַצְמוֹ, וַאֲפִילּוּ מִפִּי הַשֵּׂד. אָמַר רַב נַחְמָן: עֵדוּת מְיוּחֶדֶת בְּשִׁירָה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, דִּכְתִיב "לֹא יוּמַת עַל פִּי עֵד אֶחָד" - בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת הוּא דְּאִין בְּשִׁירָה, אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת כְּשִׁירָה. מַתְקִיף לַהּ רַב זוּטְרָא: אֶלָּא מַעֲתָּה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת תַּצִּיל, אַלְּמָה תָּנֵן: הוּא וְהֵן נֶהֱרָגִין? קָשְׁיָא. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר" וכו׳. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי: וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי דַּאי סָבְרָא? וְהָתְנַן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשּׁוֹנֶא נֶהֱרָג מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוּעָד וּמוּתְרֶתֶת! אָמַר לֵיהּ: הָהוּא - רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: חָבֵר אֵין צָרִיךְ הַתְרָאָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתְרָאָה אֶלָּא לְהָבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. "דָּבָר אַחֵר: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים" - שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתּוּרְגְּמָן. הָנָהוּ תְּלָתָא דַּאֲתוֹ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, אוֹקֵי רָבָא תּוּרְגְּמָן בֵּינַיְיהוּ. וְהֵיכִי עָבֵיד הָכֵי? וְהָתְנַן: שֶׁלֹּא תְהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתּוּרְגְּמָן! - רָבָא מְיַדַּע חָוָה יָדַע מַה דַּחֲווּ אָמְרִי, וְאַהֲדוּרֵי הוּא דְּלָא חָוָה יָדַע.

אילעא וטוביה — עדי הלואה היו, קרובין אל הערב. **משנה** **לפני** אותו בית דין — שנתחייב בו. **אין** פותרין — לחזור ולישא וליתן, אולי יזכה. **אילו** הינו — בימים שסנהדרין דנו דיני נפשות — לא נהרג בה אדם. כדמפרש בגמרא, שבדקו את העדים בדבר שלא ידעו להשיב. **אף** — אם היו עושים כן, היו מרבין שופכי דמים, שלא יראו מבית דין. **משנה** **מפני** זכותה של ארץ **ישראל** — אולי תתעיל למצוא לו פתח של זכות. מה תלמוד לומר בשעריך — "שופטים ושוטרים תתן לך" וגו'. **אתה** מושיב בו' — אתה חייב להושיב בכל פלך ופלך בו'. פלך = הפרכיא. **אם** **תמצא** לומר שלם הרע — שיאמרו: בדקונהו לאחר מיתתו מכל שמונה עשרה טריפות. **ראיתם** **במכחול** **בשפופרת** — ואין עדים מסתכלין בכך. שפופרת = קנה חלול שנותנין בו כחול לכחול עינים. במכחול = הוא קיסם דק שבו נוטלין הצבע מתוך הקנה. **ורבנן** — דמחייבי מיתה על הערוה, היכי דיינינ? באיזו עדות הם הורגים, הואיל ולאו הכי בדקי. **משיראו** **במנאפים** — משינהגו ענין ניאוף, ששוכבין בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש.

הדרן עלך כיצד העדים

משנה **היה** מעגל במעגילה — טוחין היו גגותיהן בטיט, והגגות לא היו משופעין, אבל הטיט משפיע מעט כדי שיזובו הטפין. וטוחין אותן בחתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד, ודוחפה לצד השיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה (לצד), והטיט מתמרח ומחליק, ובדחיפתו קורהו מעגל, ובמשיכתו קורהו מושך. ושם העץ מעגילה. היה משלשל **חבית** — מן הגג. היה יורד — ההורג בסולם, ונפל מן הסולם והרג בגופו את חבירו — גולה. דכל הני דרך ירידה נינהו, וגבי גלות דרך ירידה בעינן, כדמפרש בגמרא: "ירפל עליו". **אבל** היה מושך — ונשמטה מעגילה מידו ונפלה. גמרא

אֵילְעָא וְטוֹבִיָּה קְרִיבֵיהּ דְּעָרְבָא הֲוָה, סָבַר רַב פַּפָּא לְמֵימַר: גַּבֵּי לֵוֶה וּמַלְוֶה רְחִיקֵי נִינְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: אִי לֵית לֵיהּ לְלֵוֶה - לָאו בָּתַר עָרְבָא אָזֵיל מַלְוֶה? **משנה** מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וּבָרַח, וּבָא לִפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ. כָּל מָקוֹם שֶׁעַצְמוּ עֵינַיִם, וְיֹאמְרוּ "מְעִידִים אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו" - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג. סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בְּאֶרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. סַנְהֶדְרִין הַחוֹרֶגֶת אֶחָד בְּשָׁבוּעַ נִקְרֵאת חוֹבְלָנִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: אֶחָד לְשִׁבְעִים שָׁנָה. רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִילּוּ הָיִינוּ בְּסַנְהֶדְרִין - לֹא נֶהֱרַג אָדָם מֵעוֹלָם. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף הֵן מַרְבִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים בְּיִשְׂרָאֵל. **גמרא** לְפְנֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין הוּא דְּאֵין סוֹתְרִין, הָא לִפְנֵי בֵּית דִּין אַחֵר - סוֹתְרִין. הָא תָּנֵי סֵיפָא: כָּל מָקוֹם שֶׁעַצְמוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ "מְעִידִין אָנוּ אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו" - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג! אָמַר אַבָּיֵי: לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כָּאן - בְּחוּצָה לָאָרֶץ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: בָּרַח מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ - סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, מִפְּנֵי זְכוּתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. "סַנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת" כו'. מְנָא הֲנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם" - לְמַדְנוּ לַסַּנְהֶדְרִין שֶׁנּוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בְּשַׁעֲרֶיךָ"? - בְּשַׁעֲרֶיךָ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּתֵי דִינִים בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר, וּבְחוּצָה לָאָרֶץ אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל פֶּלֶךְ וּפֶלֶךְ, וְאִי אַתָּה מוֹשִׁיב בְּכָל עִיר וָעִיר. "סַנְהֶדְרִין הַחוֹרֶגֶת" וכו'. אֵימָתַי? אִי אַחַת לְשִׁבְעִים שָׁנָה נִקְרֵאת חַבְלָנִית, אוֹ דִלְמָא אוֹרַח אַרְעָא הִיא? תִּיקּוּ. "רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִים: אִילּוּ הָיִינוּ" וכו'. הֵיכִי הֲוֵי עֲבָדֵי? רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: רְאִיתֶם טְרֵפָה חָרַג שֶׁלֹּם חָרַג? אֲמַר רַב אַשֵׁי: אִם תִּמְצָא לוֹמַר שֶׁלֹּם חָוַר, דִּלְמָא בְּמָקוֹם סָיִיף נָקֵב חָוַר. בְּבוֹעֵל אֶת הָעֲרָוָה הֵיכִי הֲוֵי עֲבָדֵי? אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: רְאִיתֶם בְּמַכְחוֹל בְּשִׁפּוֹפֶרֶת? וְרַבָּנַן, הֵיכִי דַּיְינוּ? - כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמְנָאֲפִים - מִשֶּׁרָאוּ בְּמְנָאֲפִים.

אי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל — מכאן דיש לזיהר בעדי ממון שלא יהו קרובים לא ללוה ולא לערב.

דלמא במקום סייף נקב הוה — קשה לרבינו תם: דאמרינן פרק קמא דחולין (יא.ב) ומפיק ליה מקרא דלא חיישינן להא, דאולינן בתר רובאו ואומר רבינו תם: דוודאי לא חיישינן, אלא היה שואל להם (כדי) שאם (יכחישו זה את זה או) אמרו דלא ידעינן — יבטל העדות. מידי דהוה אסייף ואירתן, דאי דלא שיילינן — חייב, וזה אומר בסייף וזה אומר באירתן — אין זה פטור? וראיה שהביא מסייף ואירתן — אין הנדון דומה לראיה, דהתם כל כמה דלא שיילינן להו אין לבדות מהלב שיכחישו זה את זה, אבל כשמכחישין בהדיא — דומה שקר, שדבר זה אדם רגיל לעלות בדעתו במה דהרג, טפי מכלין שחורים או מכלין לבנים. אבל דבר שפירש רבינו תם בלא טעם הוא, שכשאין שואלים להם ואין אנו יודעים אם טריפה הוא או שלם נהרג — חייב, ובשביל שנשאל להם ואמרו "אין אנו יודעים" יהיה פטור. לכן נראה, דהא דקאמר לא נהרג אדם מעולם — לאו דוקא, אלא רוב פעמים לא היה נהרג, שעל ידי שהוא מרבה בבדיקות אי אפשר שלא יכחיש אחד מהם חבירו. אבל אין לומר דרבי עקיבא לטעמיה, דחייש למיעוטא גבי חלב פוטר (בכורות ב.ב), דהא לא מצינו שום תנא דחייש למיעוטא טפי מרבי מאיר, ואפילו הכי מודה היכא דלא אפשר דלא חיישינן למיעוטא, בפרק קמא דחולין (יא.ב), והכא היינו דלא אפשר. מיהו יש לומר, דאיכא למיקם עלה דמילתא — בגון שהיה קרוב של מוח מגולה וראו שהיה שלם, ובא זה ונקבו והרגו.

כמכחול בשפופרת — תימה: עובד עבודה זרה ומחלל שבת, מאי איכא למימר? דהתם לא מצינו למיפרך, והא היכי קאמר לא היה אדם נהרג! ויש לומר: דמכל מקום קאמר שפיר לא היה אדם נהרג, משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברוצח ועריות. ועוד יש לומר, דאיכא למימר: ראיתם שמחלל אינו טריפה? דאם הוא טריפה, אם כן אם תזמן לא יהיו חייבין מיתה, משום דמצו למימר: גברא קטילא בעינן למיקטל, והויא ליה עדות שאי אתה יכול להזימה.

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין וכו' היה מעגל במעגילה — בימיהן שהיו הגגים שוין ולא היה משופעים כמו שלנו. וכשעשים הגג טוחין אותו בטיט, ורוצים להשוות טיח הגג, ולוקחין אבן עגולה ארוכה קצת ויש לו שתי שינים ארוכים, ומעגלים אותה על פני כל הגג להשוותה (נמי), והיינו (נמי) מעגילה. **משלשל** בחבית כו' — קצת קשה: היה יורד בסולם — יש אומרים דתנא "לא זו אף זו" קתני: לא זו — מעגל, דודאי יש לחייבו גלות, דלמה לא נזהר. אלא אף משלשל חבית, דשפיר מיזהר שלא ישבר חביתו, אם נפל והרג — חייב. ועוד, דלא זו אלא אף זו — יורד בסולם, דטפי מיזהר כדי שלא יפול, אם הרג — חייב.

אלו הן הגולין וכו' היה מעגל במעגילה — טוחין היו גגותיהן בטיט, והגגות לא היו משופעין כדי שיזובו הטפין. וטוחין אותן בחתיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד, ודוחפה לצד השיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה (לצד), והטיט מתמרח ומחליק, ובדחיפתו קורהו מעגל, ובמשיכתו קורהו מושך. ושם העץ מעגילה. היה משלשל **חבית** — מן הגג. היה יורד — ההורג בסולם, ונפל מן הסולם והרג בגופו את חבירו — גולה. דכל הני דרך ירידה נינהו, וגבי גלות דרך ירידה בעינן, כדמפרש בגמרא: "ירפל עליו". **אבל** היה מושך — ונשמטה מעגילה מידו ונפלה. גמרא

אֵלּוּ הֵן הַגּוֹלִין: הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיָה מְשַׁלְשֵׁל בְּחָבִית וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיָה יוֹרֵד בְּסוּלָּם וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. אֲבָל אִם הָיָה מוֹשֵׁךְ בְּמַעְגִּילָה וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיָה דּוֹלֶה בְּחָבִית וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנָפְלָה עָלָיו וַהֲרָגַתּוּ, הָיוּ אמאי לא קאמר: ונפסק החבל ונפל עליו, כדקתני בסיפא? ונראה לומר דנפלה — שנשמטו מידו. ולכך לא רצה לומר ונפסק, דאם כן לא אתיין כרבי דאמר לקמן (מכות ט.ב): נפסק אינו גולה. **היה** יורד בסולם — יש אומרים דתנא "לא זו אף זו" קתני: לא זו — מעגל, דודאי יש לחייבו גלות, דלמה לא נזהר. אלא אף משלשל חבית, דשפיר מיזהר שלא ישבר חביתו, אם נפל והרג — חייב. ועוד, דלא זו אלא אף זו — יורד בסולם, דטפי מיזהר כדי שלא יפול, אם הרג — חייב.

פשיטא בר קטלא הוא — תימה: אימא במזיד ולא התרו בו! ויש לומר: דהא נמי נפקא לן מ"בלי דעת", דאיכא מבלי דעת יתירא. עוד יש לומר: דהא נמי פשיטא דלא יגלה, דעל ברחך קרא בלא מתבעין איירי, מדכתיב "והוא לא שונא".

אלא פרט לאומר מותר — וקשה: דגבי חלב וגבי שבת דכתיב בשניהם שגגה, וחייבין פרק "כלל גדול" (שבת סח,ב) בתינוק שנשבה לבין הגר"ם! ויש לומר: דשאני הכא דכתיב שגגה יתירא, למעוטי אומר מותר.

ואשר לא צדה פרט למתבעין לזרוק — ב"ביצד הרגל" (בבא קמא כו,ב) פירש רש"י: ממעט ליה מניחה, אבל גלות אית ביה. ולא נראה, דאם כן לא היה כמו אידך. לכן נראה לפרש דפטור (ממיתה) מגלות, כדאמרינן פרק "ביצד הרגל" (שם). **מה** ענר שיש לו רשות לניזק ולמזיק לייכנס לשם וכו' — וקשה, דמסתמא כמו בן נימא: מה ענר מקום שעומד שם המזיק יש רשות לניזק להיות לשם. ואם כן קשה, דתנן: הזורק אבן לרשות הרבים הרי הוא גולה, ומוקי לה בסותר שכתלו שהוא ברשותו והרג הניזק שהוא ברשות הרבים. ואמאי גולה? והא בעינן מקום שיהא רשות לניזק ולמזיק, ושיהא הניזק במקום שהמזיק עומד בו! ויש לומר: דלא יליף מיניה מקום ההכאה, אלא שיש רשות לשניהם לעבד במקום ההכאה. **נשמטה** השליבה — ודרגתו השליבה. אבל אם הרגו אדם — פטור, דבעינן דרך ירידה.

ואי בעית אימא הא דאיתלע והא דלא איתלע — ולפי ה"א איבעית אימא" כולי עלמא סברי ירידה היא. וקשה: אם כן, אמאי לא קאמר: דכולי עלמא ירידה היא, הא דאתלע והא דלא אתלע? ועוד קשה: כי קאמר מעיקרא דכולי עלמא עליה היא, אם כן קשה ברייתא זו לבריית לעיל: "או השליך עליו" — לחביא ירידה שהיא צורך עליה! ונראה לפרש דהכי קאמר: דכולי עלמא דעליה הוי, ומיירי במיהדק ובדלא אתלע. ולא מיירי בירידה שהיא צורך לעליה, דבהא לא פליגי בריית'ות. והכא הכי קאמר: איבעית אימא הא והא לגלות, ומיירי בבריית'א שמחייבה בירידה שהיא צורך לעליה.

היינו

1 **גמרא** **אמר רבא** — גרסינן. ולא גרסינן "אלא". באומר מותר — סבור שמותר להרוג את ישראל, וזהו מזיד שלו. **אנוס הוא** — והיאך הוא קורהו מזיד? **בפתע פרט** לקרן זוית — שלשון "פתע" הוא בסמוך, כדמתרגמינן: בתכיף. פרט לקרן זוית — אם היה זה יוצא ממבוי זה ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל וסכינו בידו, וזה בא בנגדו בקרן זוית, ולא ראהו והרגו. **שדחפו בגופו** — בלא מתכוין. **לחביא** יירידה **שהיא צורך עליה** — בגון הרוצה להרים ידו בכח וגרין בידו, ומשפיל תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי להרים בכח, ובהשפלתו הרג. דלא תימא: הואיל וצורך עליה היא — פטור מגלות, דהא כתיב "יפלו". **בלא צדיה** — לשון צידוד, שלא נתכוין לצדד לצד שני. **ואשר לא צדה** — שלא נתכוין לזרוק בצדו ובסמוך לו, אלא למקום שזרק, אבל לא היה יודע שיש שם אדם. **פרט למתכוין** לזרוק **שתים וזרק ארבע** — וכן לזרוק ארבע וזרק שמונה. **אף כל שיש לו רשות לניזק בו'** — יצאה חצר של בעל הבית. **עליה היא או יירידה היא** — בתר דידיה אזלינן, והוה היה עסוק בעליה. או בתר שליבה אזלינן, והעולה עליה היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה. כבר נגעת בו' — הרי נגעת בה בירידה שהיא צורך עליה, והא רבינן לה לעיל לחיובא. **לפניו חייב** — **הרג לפניו חייב.** הכי גרסינן: כאן ביירידה שלפניו ועליה שלאחריו כאן בעליה שלפניו וירידה שלאחריו כאן בירידה שלפניו ושל אחריו כאן בעליה שלפניו ולאחריו — כל דרך עליה פטור, וכל דרך ירידה חייב. הלכך, הא דתניא: לפניו חייב, לאחריו פטור — בירידה שלפניו ועליה של אחריו. השפיל זרועו כדי להרים בכבד, והרים מכח — לפניו בהשפלתו חייב, הרג בעלייתו לאחוריו — פטור. והא דתניא: לאחוריו חייב, לפניו פטור — בעליה שלפניו וירידה שלאחריו. בגון המרים ידו בכח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל לכתפיו, וחזר והגביהן להכות לפניו. הרג בהשפלתו דרך אחוריו — חייב, הרג בהגבהתו — פטור. והא דתניא: בין לפניו ובין לאחריו חייב בירידה שלפניו או שלאחריו. והא דתניא: בין לפניו בין לאחריו פטור — בעליה שלפניו ושל אחריו. **לימא כתנאי** — הך בעיא דרבי אבהו. לניזקין — חייב. אם לא הרגו אלא הזיקו — חייב, דלנזקין לא שני לן בין שוגג למזיד בין ירידה לעליה, כדאמרינן בבבא קמא (כו,ב): "פצע תחת פצע" — לחייב על השוגג כמזיד ואנוס ברצון. **הא דאתלע** — חייב, שכל שליבה שהתליעה כשדורסין עליה נכפפת היא למטה וירידה היא. ואם לא התליעה — אין כאן ירידה. **הא דמהדק** — אם היתה השליבה מלא הנקב, שהיא תחובה בו ואחוזה יפה יפה — אין כאן דרך ירידה, ופטור. לא מהדק — ירידה יש כאן, וחייב. **משנה** מן העץ המתבקע — יצא קיסם וניתז למרחוק והרג. **גמרא** **נאמר** עץ למטה — "ונשל הברזל מן העץ". **ונאמר** עץ למעלה — "לכרות העץ". **יש אם למסורת** — כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה, ולא לפי המקרא. כשאתה קורא "ונשל" אתה מוסיף הברה של אל"ף או של ה"א בין נו"ן לש"ן, ולפי המסורת "ונישל" כתיב, ופירושו: נישל — שהשיל הברזל מן העץ המתבקע ומצא את רעהו. ורבנן סברי יש אם למקרא, "ונשל" קרינן, ורבי, יש אם למסורת סבירא ליה? והאמר

1 **הָיָה** עוֹלֶה בְּסוּפָם וְנִפַּל עָלָיו וַהֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ
2 גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁבְּרִךְ יְרִידָתוֹ - גּוֹלֶה, וְשֶׁלֹּא
3 בְּרִךְ יְרִידָתוֹ - אֵינוֹ גּוֹלֶה. **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי?
4 דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: דְּאָמַר קְרָא "וְיַפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת" - עַד
5 שֶׁיְּפוּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּשַׁגָּגָה" - פָּרַט
6 לְמֵזִיד, "בִּבְלִי דַּעַת" - פָּרַט לַמַּתְבִּין. - מֵזִיד? פְּשִׁיטָא,
7 קְטָלָא הוּא! אֶלָּא אָמַר רַבָּא: אֵימָא, פָּרַט לְאוֹמֵר
8 מוּתָּר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי אוֹמֵר מוּתָּר - אָנוּס הוּא!
9 - אָמַר לֵיהּ: שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הָאוֹמֵר מוּתָּר - קָרוֹב לְמֵזִיד
10 הוּא. "בִּבְלִי דַּעַת" פָּרַט לַמַּתְבִּין". - מַתְבִּין? פְּשִׁיטָא,
11 בַּר קְטָלָא הוּא! אָמַר רַבָּה: פָּרַט לַמַּתְבִּין לְהָרוֹג אֶת
12 הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לְגוֹי וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לְגֵר
13 וְהָרַג בֶּן קַיָּימָא. תָּנוּ רַבָּנָן: "אִם בְּפֶתַע" - פָּרַט לְקֶרֶן
14 זָוִית, "בְּלֹא אֵיבָה" - פָּרַט לְשׁוֹנֵא, "הֲדָפוֹ" - שֶׁדְּחָפוֹ
15 בְּגוּפוֹ, "אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו" - לְחָבִיא יְרִידָה שֶׁהִיא צוֹרֶךְ
16 עֲלִיָּה, "בְּלֹא צְדִיָּה" - פָּרַט לַמַּתְבִּין לְצַד זֶה וְהָלְכָה
17 לָהּ לְצַד אַחֵר, "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה" - פָּרַט לַמַּתְבִּין לְזוֹרֵק
18 שְׁתַּיִם וְזָרַק אַרְבַּע. "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בְּעֵר" -
19 מַה עֵר רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק לִיכָּנֵס לְשָׁם, אַף כָּל
20 רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק לִיכָּנֵס לְשָׁם. בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי
21 אַבָּהוּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן: הָיָה עוֹלֶה בְּסוּלָּם, וְנִטְמְטֵם הַשְּׁלִיבָה
22 מִתַּחְתָּיו וְנָפְלָה וְהָרְגָה, מַהוּ? כִּי הַאי גַּוְונָא עָלָיו הִיא
23 אוֹ יְרִידָה הִיא? אָמַר לֵיהּ: כְּבָר נִגְעָתָּ בִּירִידָה שֶׁהִיא
24 צוֹרֶךְ עֲלִיָּה. אֵיתֵיבֵיהּ: זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁבְּרִךְ יְרִידָתוֹ -
25 גּוֹלֶה, שֶׁלֹּא בְּרִךְ יְרִידָתוֹ - אֵינוֹ גּוֹלֶה. "שֶׁלֹּא בְּרִךְ
26 יְרִידָתוֹ" לְאִיתּוּיֵי מַאי? לָאו לְאִיתּוּיֵי כְּהַאי גַּוְונָא? -
27 וְלֵיטַעֲמִיךְ, "כָּל שֶׁבְּרִךְ יְרִידָתוֹ" לְאִיתּוּיֵי מַאי? אֶלָּא
28 לְאִיתּוּיֵי קָצָב, הָכָא נַמִּי - לְאִיתּוּיֵי קָצָב. דְּתַנְיָא: קָצָב

29 שֶׁהָיָה מְקַצֵּב; תָּנָא חֲדָא: לְפָנָיו חַיָּב לְאַחֲרָיו פָּטוּר, וְתַנְיָא אִידָךְ: לְאַחֲרָיו חַיָּב לְפָנָיו פָּטוּר.
30 וְתַנְיָא אִידָךְ: בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו חַיָּב, וְתַנְיָא אִידָךְ: בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו פָּטוּר. וְלָא
31 קַשְׁיָא; כָּאן - בִּירִידָה שֶׁלְּפָנָיו וַעֲלִיָּה שֶׁלְּאַחֲרָיו, כָּאן - בַּעֲלִיָּה שֶׁלְּפָנָיו וִירִידָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, כָּאן
32 - בִּירִידָה שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁל אַחֲרָיו, כָּאן - בַּעֲלִיָּה שֶׁלְּפָנָיו וְשֶׁל אַחֲרָיו. הֵיכָא כְּתָנְאֵי: מַאי לָאו בְּהָא קָא
33 בְּסוּלָּם וְנִטְמְטֵם שְׁלִיבָה מִתַּחְתָּיו, תָּנֵי חֲדָא: חַיָּב, וְתַנְיָא אִידָךְ: פָּטוּר. מַאי לָאו בְּהָא קָא
34 מְפַלְּגִי, דְּמָר סָבַר: יְרִידָה הִיא, וּמָר סָבַר: עֲלִיָּה הִיא? - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא עֲלִיָּה הִיא, וְלָא
35 קַשְׁיָא; כָּאן - לְנִיזְקִין, כָּאן - לְגָלוּת. אִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא לְגָלוּת, וְלָא קַשְׁיָא; הָא
36 דְּאִתְלַע, הָא - דְּלָא אִתְלַע. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הָא וְהָא דְּלָא אִתְלַע, וְלָא קַשְׁיָא; הָא -
37 דְּמִיהְדַּק, וְהָא - דְּלָא מִיהְדַּק. **משנה** נִשְׁמְטָה הַבְּרוֹל מִקַּתּוֹ וְהָרַג, רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ גּוֹלֶה,
38 וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹלֶה. מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, רַבִּי אוֹמֵר: גּוֹלֶה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ גּוֹלֶה.
39 **גמרא** תָּנֵיא, אָמַר לָהֶם רַבִּי לַחֲכָמִים: וְכִי נֶאֱמַר "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מֵעֵצוֹ"? וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר
40 אֶלָּא "מִן הָעֵץ"! וְעוֹד, נֶאֱמַר עֵץ לְמַטָּה וְנֶאֱמַר עֵץ לְמַעְלָה, מָה עֵץ הָאָמוּר לְמַעְלָה - מִן
41 הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ, אַף עֵץ הָאָמוּר לְמַטָּה - מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ! אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר
42 רַב: וּשְׁנֵיהֶם מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁוּ - "וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ", רַבִּי סָבַר: יֵשׁ אֵם לַמָּסוֹרֶת,
43 וְ"נִישַּׁל" כְּתִיב, וְרַבָּנָן סְבָרִי: יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא, וְ"נָשַׁל" קָרִינַן. וְרַבִּי, יֵשׁ אֵם לַמָּסוֹרֶת סְבִירָא לֵיהּ?

והאמר

הא דכ יצחק ברבי יוסף בסנהדרין בשמעתא קמייתא (ד,א). היינו — דקא הדר רבי ואמר "ועוד" למילפיה בגזירה שוה. **פיסא** = רגב, גוש עפר. *כלישנ"א בלעז. **ואתר תמרי** = והשיר תמרים. **כאנו למחלוקת** — דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע. מהו דתימא — הא לרבי כבח כחו דמי ופטור, שהרגב היה כח ראשון ונשירת התמרים היה כח שני — קא משמע לן שהרגב כגרון והתמרים כקיסם דגיזתו. **לגרמא** — הוא עץ החריות שהתמרים תלוין אצלו. **ומחיה לבובמא** — הוא אשכול התמרים המקובצים יחד. **משנה רבי אליעזר בן יעקב** — מפרש טעמא בגמרא. **האב המכה את בנו** — להזהותו לדרך אחרת. **ושליח בית דין** — המלקה ארבעים לחייב מלקות. **גמרא ליפות כח** — בני אדם לנקביהם. **ואיבא דמיקרי ויתיב** — ליפות ביום. **ומצא** — משמע שהוא שם ומצאו נשירת נשָׁל הברזל. **פרט למציא עצמו** — אחרי כן הוציא הלה את ראשו מן החלון וקיבל האבן במצחו. **ומצא פרט למצוי** — במוכר שדה אחוזתו (ובא לגואלו) כתיב "והשיגה ידו ומצא" — פרט למצוי. אם היתה גאולה זו מצויה בידו בשמכרה — אין כופין את הלוקח להחזירה לו ליפרות. **השתא נמי** — כי לא מצא חטובה, אין החטבה מצוה אלא עשיית הסובה. **לאו מצוה** — להכותו. **לאו מילתא היא דאמרי** — ראיה טובה מזו היה לי להשיבו מן המקרא עצמו, דלאו בחטבה דמצוה איירי. **דאי בעי מימצא אי בעי לא מימצא** — אותו חַיִּיב לך הכתוב כרת אם נבנס למקדש בטומאה זו. **חכי** נמי **דפטור** — מכרת.

לרבות

היינו דקאמר להו ועוד — פירוש: משמע דמעיקרא הוה אמינא טעמא משום אם למסורת, ובתר הכי קאמר "ועוד". כלומר, אף על גב דסבירא ליה שאם למקרא, מכל מקום הכא איכא למשמע מגזירה שוה. ותימה: דמעיקרא נמי לא תלי טעמא במסורת, אלא משום דלא כתיב "מעצר"! ואמר הרב רבינו יוסף בבור שור דהיא היא, והכי קאמר: וכי נאמר "ונשל הברזל מעצר"? דאי כתיב כן — אז הוי מישמש לומר יש אם למקרא לקרות ונָשל בדרך, ובדאמרי רבנן. והלא לא נאמר אלא "מן הַעֵץ", ואם כן אין לשון המקרא דקרינן ונָשַׁל מישמש על זה! אלא ודאי "מן העץ" מוכיח דיש אם למסורת שהוא ונישל כמו ותשל, וזה הלשון מישמש על "מן העץ", דמן העץ המתבקע. והשתא ניחא דאמר דקאמר "ועוד". וכן פירש בסנהדרין גבי "יראה" "יראה", דמשמע שפיר מן המסורת דהיינו יִרְאֶה, משום דפשטיה דקרא משמע, דכתיב בתריה "את פני האדון" וגו', אם כן משמע: יראה זכורך פני האדון, והיינו לפי המסורת. אבל לפי המקרא דקרינן יֵרָאֶה — הוה ליה למימר "לפני האדון".

מהו דתימא כבח כחו דמי — ולא דמי לעץ המתבקע, דדחפו נגע במה שבידו בשעת התזת העץ, אבל הכא שבבר יצא מידו בשעת התזת התמרים, דמי שפיר לבח כחו, אימא לא ליחייב — קא משמע לן.

לא צריכא אלא כר' — פירוש: דמשתהא לא צריך לאוקומא בסותר, דהוה הדין בזורק ממש.

באשפה העשויה וכו' — והשתא מיירי ביום, ובזורק לאשפה ולא בסותר כותלו. ואם תאמר: ולינקוט באינה עשויה ליפות בלל, וגם בלילה איכא דמקרי ויתיב, וכדקאמר השתא! ויש לומר: דאם כן אנוס הוא, דלית ליה לאסוקי אדעתיה הוא דמקרי ויתיב, כיון שאינה עשויה ליפות בלל. אבל השתא בעשויה ליפות בלילה, אית ליה לאסוקי גם ביום הוא דמקרי ויתיב. **אף** על גבי דגמיר מצוה קא עביד כר' — ואם תאמר: מכל מקום קשה משליח בית דין, דכיון דאילו לקה כבר לאו מצוה קא עביד וכו'! ויש לומר: דמכל מקום איכא מצוה מתחילה. מה שאין כן בחטיבת עצים דסוכה, ואם מצאן חטובות לא היה שם חטיבת מצוה מעולם, שהרי לא נחטבו לכך. וליכא למימר נמי: כיון דאילו לא חטא לאו מצוה היא וכר' — דההיא לאו שליח בית דין מיקרי. ולא דמי לרבו ואביו, דלעולם שמו. זה על בנו וזה על תלמידו. **בלא** איבה פרט לשונא — תימה: אמאי איצטריך האי קרא? תיפוק ליה דכתיב במשנה תורה "והוא לא שונאו" וכתיב עיון. ושמא יש לומר דבמשנה תורה נחזרת ונשנית בשביל דבר שנתחדש מיעט. והרבה פרשיות יש בענין זה במשנה תורה. אבל לא קשה מ"לא אויב לו" דב"אלה מסעי", דהתהיא איצטריך למימר אפילו לא אויב לו (לעדים ולדיינים) כדאמרינן בסנהדרין (כט,א), (במשנה תורה כתיב נמי "כי לא שונא הוא לו" משום פרשה שנשנית). כך נראה למורי שיחיה.

טמא

1 **הא דכ יצחק ברבי יוסף בסנהדרין בשמעתא קמייתא (ד,א).** היינו — דקא הדר רבי
2 ואמר "ועוד" למילפיה בגזירה שוה. **פיסא** = רגב, גוש עפר. *כלישנ"א בלעז. **ואתר תמרי**
3 = והשיר תמרים. **כאנו למחלוקת** — דהיינו דומיא דמן העץ המתבקע. מהו דתימא —
4 הא לרבי כבח כחו דמי ופטור, שהרגב היה כח ראשון ונשירת התמרים היה כח שני —
5 קא משמע לן שהרגב כגרון והתמרים כקיסם דגיזתו. **לגרמא** — הוא עץ החריות שהתמרים
6 תלוין אצלו. **ומחיה לבובמא** — הוא אשכול התמרים המקובצים יחד. **משנה רבי אליעזר**
7 **בן יעקב** — מפרש טעמא בגמרא. **האב המכה את בנו** — להזהותו לדרך אחרת. **ושליח בית דין**
8 — המלקה ארבעים לחייב מלקות.
9 **גמרא ליפות כח** — בני אדם לנקביהם.
10 ואיבא דמיקרי ויתיב — ליפות ביום. **ומצא** — משמע שהוא שם ומצאו נשירת נָשל הברזל.
11 **פרט למציא עצמו** — אחרי כן הוציא הלה
12 את ראשו מן החלון וקיבל האבן במצחו.
13 **ומצא פרט למצוי** — במוכר שדה אחוזתו
14 (ובא לגואלו) כתיב "והשיגה ידו ומצא" —
15 פרט למצוי. אם היתה גאולה זו מצויה בידו
16 בשמכרה — אין כופין את הלוקח להחזירה
17 לו ליפרות. **השתא נמי** — כי לא מצא חטובה,
18 אין החטבה מצוה אלא עשיית הסובה. **לאו**
19 **מצוה** — להכותו. **לאו מילתא היא דאמרי** —
20 ראיה טובה מזו היה לי להשיבו מן המקרא
21 עצמו, דלאו בחטבה דמצוה איירי. **דאי בעי**
22 **מימצא אי בעי לא מימצא** — אותו חַיִּיב לך
23 הכתוב כרת אם נבנס למקדש בטומאה זו. **חכי**
24 **נמי דפטור** — מכרת.
25 לרבות

היינו דקאמר להו ועוד — פירוש: משמע דמעיקרא הוה אמינא טעמא משום אם למסורת,
ובתר הכי קאמר "ועוד". כלומר, אף על גב דסבירא ליה שאם למקרא, מכל מקום
הכא איכא למשמע מגזירה שוה. ותימה: דמעיקרא נמי לא תלי טעמא במסורת, אלא משום
דלא כתיב "מעצר"! ואמר הרב רבינו יוסף בבור שור דהיא היא, והכי קאמר: וכי נאמר "ונשל
הברזל מעצר"? דאי כתיב כן — אז הוי מישמש לומר יש אם למקרא לקרות ונָשל בדרך,
ובדאמרי רבנן. והלא לא נאמר אלא "מן הַעֵץ",
ואם כן אין לשון המקרא דקרינן ונָשַׁל מישמש על
זה! אלא ודאי "מן העץ" מוכיח דיש אם למסורת
שהוא ונישל כמו ותשל, וזה הלשון מישמש על
"מן העץ", דמן העץ המתבקע. והשתא ניחא דא
דקאמר "ועוד". וכן פירש בסנהדרין גבי "יראה"
"יראה", דמשמע שפיר מן המסורת דהיינו יִרְאֶה,
משום דפשטיה דקרא משמע, דכתיב בתריה "את
פני האדון" וגו', אם כן משמע: יראה זכורך פני
האדון, והיינו לפי המסורת. אבל לפי המקרא
דקרינן יֵרָאֶה — הוה ליה למימר "לפני האדון".

מהו דתימא כבח כחו דמי — ולא דמי לעץ
המתבקע, דדחפו נגע במה שבידו בשעת
התזת העץ, אבל הכא שבבר יצא מידו בשעת
התזת התמרים, דמי שפיר לבח כחו, אימא לא
ליחייב — קא משמע לן.

לא צריכא אלא כר' — פירוש: דמשתהא לא
צריך לאוקומא בסותר, דהוה הדין בזורק
ממש.

באשפה העשויה וכו' — והשתא מיירי ביום,
ובזורק לאשפה ולא בסותר כותלו.
ואם תאמר: ולינקוט באינה עשויה ליפות בלל,
וגם בלילה איכא דמקרי ויתיב, וכדקאמר השתא!
ויש לומר: דאם כן אנוס הוא, דלית ליה לאסוקי
אדעתיה הוא דמקרי ויתיב, כיון שאינה עשויה
ליפות בלל. אבל השתא בעשויה ליפות בלילה,
אית ליה לאסוקי גם ביום הוא דמקרי ויתיב. **אף**
על גבי דגמיר מצוה קא עביד כר' — ואם תאמר:
מכל מקום קשה משליח בית דין, דכיון דאילו לקה
כבר לאו מצוה קא עביד וכו'! ויש לומר: דמכל
מקום איכא מצוה מתחילה. מה שאין כן בחטיבת
עצים דסוכה, ואם מצאן חטובות לא היה שם
חטיבת מצוה מעולם, שהרי לא נחטבו לכך.
וליכא למימר נמי: כיון דאילו לא חטא לאו מצוה
היא וכר' — דההיא לאו שליח בית דין מיקרי. ולא
דמי לרבו ואביו, דלעולם שמו. זה על בנו וזה על
תלמידו. **בלא** איבה פרט לשונא — תימה: אמאי
איצטריך האי קרא? תיפוק ליה דכתיב במשנה
תורה "והוא לא שונאו" וכתיב עיון. ושמא יש
לומר דבמשנה תורה נחזרת ונשנית בשביל דבר
שנתחדש מיעט. והרבה פרשיות יש בענין זה
במשנה תורה. אבל לא קשה מ"לא אויב לו"
דב"אלה מסעי", דהתהיא איצטריך למימר אפילו
לא אויב לו (לעדים ולדיינים) כדאמרינן בסנהדרין
(כט,א), (במשנה תורה כתיב נמי "כי לא שונא
הוא לו" משום פרשה שנשנית). כך נראה למורי
שיחיה.

טמא

וְהָאָמַר רַב יִצְחָק בְּרַבִּי יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: רַבִּי, וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן רוֹעַיְ, וְרַבִּית שַׁמַּאי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְרַבִּי עֲקִיבָא, כּוּלְּהוּ מְכַבְּרֵי לְחוּ: יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא! - הַיְינוּ דְּקָאָמַר לְהוּ "וְעוֹד". אֲמַר רַב פָּפָּא: מַאן דְּשָׁדָא פִּיסָא לְרֵיקְלָא וְאָתַר תַּמְרֵי, וַאֲזוּל תַּמְרֵי וְקָטוֹל - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת דְּרַבִּי וְרַבָּנָן. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כְּבֹחַ כֹּחוֹ דָּמֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - אֶלָּא כֹּחַ כֹּחוֹ, לְרַבִּי הֵיכִי מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ? - כְּגוֹן דְּשָׁדָא פִּיסָא וּמַחֲיָה לְרֵמָא, וַאֲזַל רֵמָא וּמַחֲיָה לְכָבְאסָא וְאָתַר תַּמְרֵי, וַאֲזוּל תַּמְרֵי וְקָטוֹל.

מִשְׁנָה הַזּוֹרֵק אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְחָרַג - חֲרֵי זֶה גּוֹלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִם מִכְּשֶׁיָּצְאָתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הִלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר. זָרַק אֶת הָאֶבֶן לְחַצְרוֹ וְחָרַג, אִם יֵשׁ רְשׁוּת לַנִּיזָּק לְיָפֵּם לְשָׁם - גּוֹלָה, וְאִם לָאו - אֵינוֹ גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר", מַה הַיַּעַר רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק לְיָפֵּם לְשָׁם - אַף כָּל רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק לְחַפֵּם לְשָׁם, יָצָא חָצֵר בַּעַל הַבַּיִת, שֶׁאֵין רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלַמַּזִּיק לְיָפֵּם לְשָׁם. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מַה חֲטָבַת עֵצִים רְשׁוּת - אַף כֹּל רְשׁוּת, יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְחָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. **גמרא**

לִרְשׁוּת הָרַבִּים - מָזִיד הוּא! אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק: בְּסוֹתֵר אֶת כּוֹתְלוֹ. - אִיבָּעֵי לֵיהּ לְעִיּוּנֵי! - בְּסוֹתֵר אֶת כּוֹתְלוֹ בַּלַּיְלָה. - בַּלַּיְלָה נָמֵי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְעִיּוּנֵי! - בְּסוֹתֵר אֶת כּוֹתְלוֹ לְאַשְׁפָּה. - הָאי אַשְׁפָּה הֵיכִי דָּמֵי? אִי שָׁכִיחַ בָּהּ רַבִּים - פּוֹשֵׁעַ הוּא, אִי לָא שָׁכִיחַ בָּהּ רַבִּים - אָנוּס הוּא! אָמַר רַב פָּפָּא: לָא צְרִיכָא אֶלָּא לְאַשְׁפָּה הָעֲשׂוּיָה לִיפָּנוֹת בָּהּ בַּלַּיְלָה וְאֵין עֲשׂוּיָה לִיפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְאֵיכָּא דְּמִקְרֵי וְיָתֵיב; פּוֹשֵׁעַ לָא הֲוֵי - דְּהָא אִינָּהּ עֲשׂוּיָה לִיפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, אוֹנֵס נָמֵי לָא הֲוֵי - דְּהָא אִיכָּא דְּמִקְרֵי וְיָתֵיב. "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר" וכו'. תָּנוּ רַבָּנָן: "יָמְצָא" - פְּרָט לַמַּמְצִיא אֶת עַצְמוֹ. מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: אִם מִשֶּׁיָּצְאָתָה הָאֶבֶן מִיָּדוֹ הוֹצִיא הִלָּה אֶת רֹאשׁוֹ וְקִבְּלָה - פָּטוּר. לְמֵימְרָא דְּ"יָמְצָא" מַעִיקָּרָא מַשְׁמַע? וּרְמִינְהִי: "יָמְצָא" - פְּרָט לַמְצוּי, שֶׁלֹּא יִמְכּוֹר בְּרֹחַק וְיִגְאוֹל בְּקָרוֹב, בָּרָעָה וְיִגְאוֹל בְּיָפָה! אֲמַר רָבָא: הָכָא מַעֲנְיִינִיהּ דִּקְרָא וְהָתָם מַעֲנְיִינִיהּ דִּקְרָא; "יָמְצָא" דִּימְיָא דִּ"יָמְצָא" דְּ"וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ", מַה "הִשִּׂיגָה יָדוֹ" נָמֵי מַהֲשָׁתָא. הָכָא מַעֲנְיִינִיהּ דִּקְרָא: "יָמְצָא" דְּיוּכְיָא דִּיעֲרָ, מַה יַּעַר מִידֵּי דְּאִיתֵיהּ מַעִיקָּרָא - אַף "יָמְצָא" נָמֵי, מִידֵּי דְּאִיתֵיהּ מַעִיקָּרָא. "הַזּוֹרֵק אֶת הָאֶבֶן" וכו'. אָמַר לֵיהּ הַהוּא מָרַבָּנַן לְרָבָא: מִמַּאי דְּמַחְתֶּכֶת עֲצִים דִּרְשׁוּת? דִּילְמָא מַחְתֶּכֶת עֲצִים דְּסוּכָּה וּמַחְתֶּכֶת עֲצִים דְּמַעֲרָכָה, וְאַפִּילּוּ הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא לִיגְלֵי! אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּאִם מְצָא חָטוּב אֵינוֹ חוֹטֵב לְאוֹ מִצְוָה, הָשְׁתָּא נָמֵי לְאוֹ מִצְוָה - אֵיתֵיבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ וְחָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין; לֵימָא: כֵּיוָן דְּאִילּוּ גָּמַר לְאוֹ מִצְוָה - הָשְׁתָּא נָמֵי לְאוֹ מִצְוָה! - הָתָם אַף עַל גַּב דְּגָמַר - מִצְוָה, דִּכְתִיב: "יַסֵּר בִּנְךָ וְיָנִיחֲךָ וְיִתֵּן מַעֲדַנֵּי לְנַפְשֶׁךָ". הֲדַר אָמַר רָבָא: לָאו מִילְּתָא הִיא דַּאֲמָרִי. "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַיַּעַר" - מַה יַּעַר דְּאִי בָּעֵי עָיֵיל וְאִי בָּעֵי לָא עָיֵיל, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִצְוָה - מִי סָגֵיא דְּלָא עָיֵיל? אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "אֲשֶׁר", דְּאִי בָּעֵי הוּא? אֶלָּא מַעֲתָּה, "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא" אִי בָּעֵי מִיטַּמֵּא אִי בָּעֵי לָא מִיטַּמֵּא? מַה מְּצִיאוּת דְּלָא סָגֵי דְּלָא מִיטַּמֵּא - הָכִי נָמֵי דְּפָטוּר? - שְׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא "טמא"

טמא יהיה מכל מקום — קשה: לישתוק מ"אשר" ומ"יהיה"! ויש לומר: ד"אשר" אורחיה דקרא הוא. **דלמא** חרישת העומר דמצוה ואמר רחמנא תשבות — קצת קשה: לישתוק מיניה ד"תשבות", ומהיכי תיתי לן? דהא למישרי מצרכינן קראי ויש לומר: דהא לא חייש רק לסתור דרשא דאשמעינן מה חריש רשות, ומעתה נאמר דאתא לדרשא אחרינא. **אינו** צריך לומר חריש וקציר של שביעית בו' — תימה: דבשלמא קציר כתיב בהאי ענינא, "את ספיח קצירך לא תקצור", אבל חרישה לא כתיב כלל התם! וכי תימא דילפינן מקראי דכתיבי כל שאר עבודות קרקע — הא איכא מאן דאמר פרק קמא דמועד קטן (ג,ב) דדוקא אהנך דכתיבי בהדיא מיתייבי אבל אינך לא. וחרישה גופה ממעט התם, מדקאמר: החורש בשביעית אינו לוקה! ויש לומר: דכיון דכסבר ד"קציר" אתי לתוספת — "חריש" נמי אתא לתוספת.

והא אמרת יצא האב המכה בנו — קשה ולרבינו יצחק: דהיינו דוקא בשמיסרו ומכהו בתוכחתו, אבל אם הלך ביער והזרגו בשוגג למה לא יגלה? ויש לומר: דמשמע ליה דמיירי בכל ענין, אף אם מכהו לייסרו, דאם לא כן — אמאי נקט טפי בן מאדם אחר.

אלמא

"טָמֵא יִהְיֶה" - מִכָּל מָקוֹם. - הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבָּנַיְיא: "טָמֵא יִהְיֶה" - לְרַבּוֹת טָבוּל יוֹם, "טוּמְאָתוֹ בוֹ" - לְרַבּוֹת מְחוּסַּר כִּיפּוּרִים! אָמַר לֵיהּ: אָנָא מֵ"עוֹד טוּמְאָתוֹ" קָא אָמִינָא. אֵיפָא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ שֶׁל שְׁבִיעִית וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: "שָׁדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תְזַמֵּר". אֶלָּא, אֲפִילּוּ חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּגְמַר לַשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצָא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: מָה חָרִישׁ רִשׁוּת, אַף קָצִיר רִשׁוּת, יָצָא קָצִיר הָעוֹמֶר שֶׁהוּא מִצְוָה. אָמַר לֵיהּ הָהוּא מָרְבָּנָן לְרָבָא: מְמַאי דְּחָרִישָׁה דִּרְשׁוּת? דִּילְמָא חָרִישַׁת עוֹמֶר דְּמִצְוָה, וַאֲפִילּוּ הָכִי אָמַר רַחֲמָנָא "תִּשְׁבֹּת"! אָמַר לֵיהּ: כֵּיוָן דְּאִם מָצָא חָרוּשׁ אֵינוֹ חוֹרֵשׁ - לָאו מִצְוָה. אִיתֵּיבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְשׁוֹלֵחַ בֵּית דִּין. וְאַמַּאי? לֵימָא: כֵּיוָן דְּאִילּוּ נָפִיר לָאו מִצְוָה - הָשְׁתָּא נַמִי לָאו מִצְוָה! - הָתָם אַף עַל גַּב דְּנָפֵיר נַמִי מִצְוָה קָא עָבֵיד, דִּכְתִיב "סַפֵּר בְּנֵף וְינִיחֵךְ". הֲדַר אָמַר רָבָא: לָאו מִילְּתָא הִיא דַּאֲמַרִי. קְצִירָה דְּיוֹמָא דְּחָרִישָׁה, מָה חָרִישָׁה - מְצָא חָרוּשׁ אֵינוֹ חוֹרֵשׁ, אַף קְצִירָה נַמִי - מְצָא קָצוּר אֵינוֹ קוֹצֵר. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מִצְוָה, מְצָא קָצוּר אֵינוֹ קוֹצֵר?! מִצְוָה לִקְצוֹר וּלְהָבִיא! **משנה** הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן, וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב. הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלִין עַל יְדֵיהֶן, חוּץ מִגֵּר תּוֹשָׁב, וְגֵר תּוֹשָׁב אֵינוֹ גּוֹלֶה אֶלָּא עַל יְדֵי גֵּר תּוֹשָׁב. **גמרא** "הָאָב גּוֹלֶה עַל יְדֵי הַבֵּן". וְהָאֲמַרְתְּ יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ! - דְּגָמִיר. - הָאֲמַרְתְּ: אַף עַל גַּב דְּגָמִיר מִצְוָה קָעָבֵיד! - בְּשׁוֹלֶיָא דְּנָגְרִי. - שׁוֹלֶיָא דְּנַגָּרֵי חֵיטְתָא הִיא דְּלַמְּדִיהּ! - דְּגָמִיר אוּמָנוּתָא אַחֲרִיתִי. "וְהַבֵּן גּוֹלֶה עַל יְדֵי הָאָב" כו'. וּרְמִינְהִי: "מַכֶּה נֶפֶשׁ" - פָּרַט לְמַכֶּה אָבִיו! אָמַר רַב פַּפָּא: לָא קַשְׁיָא, הָא - רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְהָא - רַבָּנַן; דְּתַנְיָא; לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הָיְתָה [בְּשׁוֹגֵג] שְׁגָגַת סַיִף הוּא, וְשִׁגְגַת סַיִף נִיתְּנָה לְכַפָּרָה. רָבָא אָמַר: פָּרַט לְמַכֶּה חֲבֵירוֹ בְּאָבִיו בְּשׁוֹגֵג. סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: כֵּיוָן דִּבְמֵזִיד בַּר קְטָלָא הוּא - בְּשׁוֹגֵג נַמִי לִיגְלֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. "הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל" וכו'. "הַכֹּל גּוֹלִין עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל" לְאִתּוּיֵי מַאי? לְאִתּוּיֵי עֶבֶד וְכוּתִי. תַּנְיָא לְהָא, דְּתָנֵי רַבָּנַן: עֶבֶד וְכוּתִי גּוֹלֶה וְלוֹקֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל גּוֹלֶה וְלוֹקֶה עַל יְדֵי פּוּתִי וְעֶבֶד. בִּשְׁלָמָא עֶבֶד וְכוּתִי גּוֹלֶה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל וְלוֹקֶה, גּוֹלֶה - דִּקְטָלֵיהּ, וְלוֹקֶה - דִּלְטֵייהּ. אֶלָּא יִשְׂרָאֵל גּוֹלֶה וְלוֹקֶה עַל יְדֵי פּוּתִי; בִּשְׁלָמָא גּוֹלֶה - דִּקְטָלֵיהּ, וְלוֹקֶה אַמַּאי, דִּלְטֵייהּ? "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאוֹר" - בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמְּךָ! אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: כְּגוֹן שֶׁהֵעִיד בּוֹ וְהוּזַם. - דְּכַוְותֵיהּ גַּבֵּי עֶבֶד - שֶׁהֵעִיד בּוֹ וְהוּזַם, עֶבֶד בַּר עֲדוּת הוּא?! אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָכְּתָהּ הַכָּאָה שאין

מבות 1 **לרבות טבול יום** — שאם נכנס למקדש ענוש כרת. **לרבות מחוסר כיפורים** — מאותן טומאות הצריכות קרבן, וטבל והעריב שמשו ולא הביא כפרתו ונכנס למקדש — חייב. וארבע טומאות הן הטעונות קרבן: הזב והזבה והיולדת והמצורע. **טעון קאמינא** — "עוד טומאתו בו", "עוד" קרא יתירא, לדרשא הוא. **איכא דמתני לה** — להא דאמר ליה להוה מרבנן לרבא, והא דאותביה רבינא, אתא. **אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית בו'** — דעל כרחך בשביעית דשמיטה הכתוב מדבר, דאי בדכתיב, דאיזהו השביעי קאי — מאי שנא חריש וקציר דנקט? אלא הכי קאמר: ששת ימים תעבוד ובשביעי תשבות, והששה שאתה עובד בהן — בחריש ובקציר תשבות. **הנכנס לשביעית** — (וחריש של שביעית) שלא יחרוש בששית חרישה המועלת לשביעית, **וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית** — שאם הביאה שליש בשביעית — מאז היא ראויה ליקצר, ואם קצרה בשמינית צריך לנהוג בה קדושת שביעית. **רבי ישמעאל אומר מה חריש רשות בו'** — ובשבת קאי, ולהכי נקט חריש וקציר — לומר לך: מה החריש שאני אומר לך בשבת חריש של רשות הוא, שאין לנו חריש של מצוה, אף קציר איני אומר לך אלא של רשות. יצא קציר העומר. **אם מצא חרוש אינו צריך לחרוש** — אבל קציר, אפילו מצא קצור — מצוה לקצור לשמה, דכתיב "וקצרתם... והבאתם את עומר". **לאו מילתא היא דאמרי** — שהיה לי להשיבו תשובה נצחת, דקרא לאו במצוה איירי. **מאי מעמא קציר דומיא דחריש** — מה חריש בכל מקום, מצא חרוש אין מצוה לחרוש — אף קציר בהכי עסקינן, שאם מצא קצור אין מצוה לקצור. יצא קציר העומר, שאפילו מצא קצור מצוה לקצור. **ואי סלקא דעתך מצוה** — בקציר של מצוה, מצא קצור אינו קורצ? תמידא היא זו. **משנה** על ידי הבן — אם הרגו לבנו בשוגג, חוץ מגר תושב — שאין ישראל גולה על ידו. **הכל גולין** — מפרש בגמרא לאיתויי מאי. גמרא **בשוליא דנגרי** — בלימוד חרש עצים, שאינו מלמדו תורה אלא אומנות. שוליא = *יונגע"רינו. **חיטתא הוא** — ואף זו מצוה על האב ללמדו. דילפינן לה מקרא בפרק קמא דקדושין (ל,ב) דכתיב "ראה חיים עם אשה אשר אהבת", הקיש אומנות שהוא חיותו לאשה: כשם שאביו חייב להשיאו אשה כדכתיב "וקחו לבניכם נשים", כך חייב ללמדו אומנות. **מכה נפש** — גבי הורג בשגגה כתיב, "לנוס שמה מכה נפש בשגגה". **פרט למכה אביו** — שלא חייב גלות אלא למי שהכאתו תוליה בנפש, שאינו חייב עליו אלא אם כן הרגו. יצא מכה אביו שהוא חייב עליו מיתה בחבורה בעלמא.

וקא סלקא דעתין דמצוה ליה מגלות אפילו הרגו. **לרבן שמעון דאמר** — בסנהדרין בפרק "ארבע מיתות" (מט,א): חנק חמור מסייף, ולדידיה הזהרו את אביו בחנק. דתנן (שם פא,א): מי שנתחייב שתי מיתות בית דין נידון בחמורה. והזהרו אביו וחייב שתי מיתות, שהעושה חבורה באביו מן הנתנקין הן, והמכה נפש מן הנהרגין, וכאן יש חבורה אביו ורציחה. ולרבי שמעון דאמר חנק חמור, אם היה זה מזיד היה בחנק, ועכשיו שהוא שוגג — לא נתנה תורה כפרה לשגגת בגלות. אם נתנה תורה כפרה לשגגת סייף שהיא קלה, לא נתנה כפרה לשגגת חנק. **ולרבנן דאמרי סייף חמור מחנק הורג אביו שגגת סייף הוא** — שהרי אילו מזיד היה — נידון בחמורה שהיא סייף, ושגגת סייף נתנה לכפרה בגלות. **רבא אמר** — ברייתא נמי רבנן, והזהרו את אביו נמי גולה, דשגגת סייף היא. והא דקתני: פרט למכה אביו — לאו להזהרו קא משמיע, אלא בעושה בו חבורה בשוגג. לוקה דלטייה — (ואמרינן [בשבועות] (לה,א): המקלל את חבירו עובר בלא תעשה, ואתיא ב"מה הצד" מהמקלל דיין ונשיא וחרש (סנהדרין סו,א). **שהעיד בו** — שהוא חייב מלקות.

שאין בה שוה פרוטה — שאם יש בה תשלומי פרוטה — משלם ואינו לוקה. דילפינן בכתובות ב"אלו נערות" (לב,ב): בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין, וכי אין בה שוה פרוטה לוקה שעבר על "לא תוסיף" "פן יוסיף" (דברים כה,ג). **ולא מקשינן הכאה לקללה** — לומר שכשם שאינו לוקה על קללתו דכתיב "בעמך" — כך לא ילקה על הכאתו. ופלוגתא היא בסנהדרין, דאיכא דמקשי ואיכא דלא מקשי. חזינן **מגר תושב** — ומשמע דמתרחיזהו ממעט ליה, דלא הוא גולה על ידי הריגתו אלא נדרג, ולא ישראל גולה עליו. **לא קשיא כו' גר תושב שהרג בי תושב** — גולה, כדתקני בהדיא. ורישא כשהרג את ישראל אינו גולה — דלא סגי ליה בגלות. **לפיכך** — אשבע מצות שנצטוו בני נח קאי. וקיימא לן: אזהרתן זו היא מיתתן, לפיכך גר תושב או גוי שהרגו — נהרגין, ואפילו בשוגג, שאין בני נח צריכין התראה, כדאמרינן בסנהדרין (נז,א). **מה גוי לא שנא קטל בר מיניה** — גוי כמותו. **לאו בר מיניה** — ישראל. **אף גר תושב לא שנא קטל בר מיניה** — גר תושב כמותו. **דלאו בר מיניה** — ישראל. באומר מותר — נהרג, דלאו בר גלות הוא. **ואזדו למעמייהו** — רב חסדא דלא בעי לשנויי באומר מותר, דקסבר אנוס הוא. ורבא דאמר נהרג. **בכבור בחמה** — הרי זה באומר מותר, שהיה לו ללמוד. ואף זה היה לו לעיין, ובגר תושב עסקינן. **חייב** — מיתה. **מאי לאו בידי אדם** — בדיני בני נח, וזה אומר מותר היה — כסבור אחות אברהם היא. **לאלהים ולא לאדם** — והלא יודע שהיא אשת איש! **הגוי גם צדיק תחרוג** — קא סלקא דעתיה שהודה לו הקדוש ברוך הוא, אלמא אנוס הוא. **בדקא מהדרי ליה עילויה** — לא להודה לדברים, שהשיב לו תשובה שחייב מיתה. שאינו צדיק בדבר, שהיה לו ללמוד דרך ארץ, כדמפרש ואזיל.

משנה

אלמא גר תושב גוי הוא — (אינו) מדקדק מדאמי למעוטי גר תושב, לפי שאינו ממעט אלא גר תושב שהרג ישראל, שאינו גולה אלא נהרג, וכן ישראל שהרג גר תושב דפשוט. דכן מוכיח לשון מתניתין דתקני "הכל גולין על ידי ישראל וישראל על ידי כולן חוץ מגר תושב", דלא הוי בכלל דהאי הכל דאין גולין על ידי ישראל, וכן ישראל אינו גולה על ידו. (אלא) קא סלקא דעתיה דבין דישראל אינו גולה על ידי גר תושב, ולא גר תושב על ידי ישראל — אלמא גר תושב דינו כגוי, אם כן הוא הדין גר תושב לגר תושב, מידי דהוה אגוי לגוי. ולכך קאמר: אימא סיפא וכו'. ומשני: רישא דוקא קאמר — גר תושב לישראל, אבל גר תושב לגר תושב לא, וכדמייתי בתר הכי מקראי. ובתוספות ראיתי שדחק לפרש דמעיקרא סלקא דעתיה דגר תושב וישראל גולין זה על ידי זה, ר"חוץ" דגר תושב דקתני במתניתין אתא למעוטי שאין גר תושב גולה על ידי הכל ולא הכל על ידו. ולא ידענא מאי קאמר, חדא, דכל היכא דקתני "חוץ" וכו' קאי אכל מה דלעיל מיניה. ואף אם תמצי לומר דהאי "חוץ" אתי למעוטי דלא הוי בכלל ישראל לגלות על ידי הכל והכל על ידו, (מכל מקום) קשה, דהא לא קתני בללא גבי ישראל, ר"חוץ" משמע דאתי לאפוקי מכללא. ועוד, דגר תושב לאו בכלל ישראל הוא, ואמאי איצטריך לאפוקי? ועוד קשה, דאם כן דסלקא דעתיה מעיקרא דישראל וגר תושב גולין זה על ידי זה, מאי קאמר: אלמא גוי הרג? אי גוי — לא יגלה ישראל על ידו, לא הוא על ידי ישראל! **דרך** עלייה דישראל פטור הוא נהרג — ואם תאמר: אבתי לא הויא דומיא דגוי, דאפילו דרך ירידה נהרג! ויש לומר: דמכל מקום הוא דומיא דגוי, מה גוי לא שנא בר מיניה לא שנא לאו בר מיניה כו', ובכך הוי סגי דומיא דגוי בחדא מילתא. **אמר** ליה רבא לא כל שכן הוא ומה דרך ירידה וכו' — ואם תאמר: אדרבה, היא הנותנת: דרך ירידה ניתן לישראל לכפרה, דסגי ליה בגלות, אבל דרך עלייה לא ניתן לישראל לכפרה — חמור הוא ואינו גולה, דלא סגי בגלות. דהכי נמי אמרינן ברישא פרק קמא (מכות ב.ב) ויש לומר: דלית ליה האי טעמא. דדרך עלייה לאו משום דלא סגי ליה בגלות, אלא משום דקיל הוא ביותר מירידה, דהוי אנוס ביותר, והלכך לא מצי אמרת דחמור ביותר מירידה. **ואזדו** לטעמייהו — רב חסדא, דמוקי לה דרך עלייה ואז נהרג, ולא מוקי לה באומר מותר — משום דסבירא ליה דאומר מותר אנוס הוא ולא מיקטל. ורבא אית ליה איפכא, דדרך עלייה לא מיקטל, אבל אומר מותר — מיקטל, דהיה לו ללמוד ולא למד. **כסבור** בחמה ונמצא אדם — רבא אמר חייב, דהיה לו לעיין אם אדם אם בהמה. ואי נמי אומר מותר — היה לו ללמוד. וצריך לומר שנמצא גר תושב, מדקאמר: ונמצא גר תושב. וכן הא דקאמר חייב — איירי בגר תושב, דאי בישראל — לא מיחייבי אגר תושב. ועוד, דאי בישראל, אם כן חייב דקאמר רבא — חייב גלות קאמר, וזה אינו, דהא לעיל מעמעמן אומר מותר מגלות. אלא על כרחך מיירי שההורגו נמי גר תושב, ורבא דאמר חייב — חייב מיתה קאמר. **דאומר** מותר קרוב למזיד הוא — פירוש: משום דהיה לו ללמוד. והכא נמי היה לו לעיין. **ורב** חסדא אומר פטור דאומר מותר אנוס הוא — ואם תאמר: רב חסדא, היכי מתרץ ברייתא דלעיל (מכות ז,ב) דקתני: פרט למזיד, ואוקימנא דרואה לומר לאומר מותר, ולדידיה הא אומר מותר לא הוי מזיד! ויש לומר: דרב חסדא סבר דמכל מקום קרי ליה מזיד, משום דבמזיד נהרג, שיודע בטוב שהוא הורגו. ואם תאמר: דבריש פירקין (שם) אמרינן: "בבלי דעת" — פרט למתכוין לבהמה והרג לאדם. ולמה לי קרא? תיפוק ליה משום דחשיב אומר מותר, כדרמשמע הכא, ואומר מותר הוינא ממעט מ"בשגגה"! ויש לומר: דלעיל מיירי בגון דאיכא בהמה ואדם לפניו, ונתכוין לבהמה והרג אדם. אבל הכא, שלאותו דבר שנתכוין נמצא שהוא אדם, ומשום הכי קאמר רבא שהוא קרוב למזיד. **אלא** דינו מסור לאדם וכו' — לפי הגירסא הכי פירושו: אלא אף על גב דרבותיי "וחשתאי לאלהים", מכל מקום הוי דינו מסור לאדם — פירוש: חייב בדיני אדם. ושקלה, ולישנא לא משמע הכי. לכן נראה כאידך גירסא: אלא דינו מסור לשמים וכו'. פירוש: אלא לכך נקט "וחשתאי לאלהים", דאף על גב דחייב אף בדיני אדם, משום דדינו היה מסור לשמים לפי שלא היו שם עדים — הלכך אין דינו מסור אלא לשמים. הכי נמי דכתיב "מחטוא לי" — היינו דדינו מסור לשמים ולא לאדם, לפי שלא ידע מעולם שהיא אשת איש. ולעולם חייב בדיני אדם. כך נראה למורי שיחיה.

**אָנוּס הוּא! אָמַר לֵיהּ: שָׁאנֵי אוֹמֵר, אוֹמֵר מוּתָּר - קָרוֹב לְמֵזִיד הוּא. וְאָזְדוּ לְטַעְמַיְיהוּ, דְּאִיתְּמַר: כְּסָבוּר בְּחַמָּה וְנִמְצָא אָדָם, גּוֹ וְנִמְצָא גֵּר תּוֹשָׁב. רָבָא אוֹמֵר: חַיָּיב, אוֹמֵר מוּתָּר - קָרוֹב לְמֵזִיד הוּא. רַב חִסְדָּא אוֹמֵר: פָּטוּר, אוֹמֵר מוּתָּר - אָנוּס הוּא. אִיתְּיבֵיהּ רָבָא לְרַב חִסְדָּא: "הַנֶּפֶשׁ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקְחָה", מַאי לָאו בִּידֵי אָדָם? - לָא, בִּידֵי שָׁמַיִם. דַּיְקָא נַמִּי, דִּכְתִיב: "מֻחְטָא לִי". - וּלְטַעְמָיךְ, "וְחָטְאתִי לֵאלֹהִים", לֵאלֹהִים וְלֹא לְאָדָם? אֶלָּא, דִּינוֹ מָסוּר לְאָדָם - הָכָא נַמִּי דִּינוֹ מָסוּר לְאָדָם. אִיתְּיבֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא: "הַגּוֹי גַּם צַדִּיק תַּהַרֹג"! - הָתָם בְּדָקָא מְהַדְּרִי עֲלָיְיהוּ: "וַעֲתָה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא", אשת

הָתָם כראחדרו ליה — שלא היה צדיק, כדמסיק ואזיל: "השב אשת האיש כי נביא הוא", דהוה ליה ללמוד. ורב חסדא לית ליה האי דרשא ד"כי נביא הוא". אבל ליכא לפרושי דאחדרו ליה דכתיב "ואם אינך משיב דע כי מות תמות", שאחרי שהודיעו שהיא אשת איש אמר ליה הכי. ומכל מקום יש לומר: מדאיצטריך לומר לו כן — שמע מינה שהיה אומר לו שכך דינו גם למי שטעה, לפי שהיה לו ללמוד ולא למד. והא דקאמר "אשת נביא הוא" וכו' — מילתא באפי נפשיה היא, ולא משנתיא הוא כמו לפירוש הקונטרס. והא דמסיק דהיה לו ללמוד כו' — מיתוקמא שפיר גם כרב חסדא, דמדרך ארץ יש לו ללמוד. ומיהו נמי ניחא לשיטת קונטרס.

ורבי

ורבי יהודה ההוא מבעי ליה פרט למתכוין וכו' — דרבי מאיר סבר: פרט למתכוין וכו' שמעינן מ"שגגה", ותרתי שמע מינה. והזיה דברייתא דלעיל אתיא כרבי יהודה.

נשמט אנשמט לא קשיא כאן באדהב כאן בשוגג נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי הבנן — ואם תאמר: לרבי היכי משכחת לה שוגג שיגלה? דבנשמט — אוהב גולה ולא שוגג, ואם בנפסק — אפילו אוהב אינו גולה. ואין זו סברא לומר דלית ליה לרבי דרבי שמעון דהוי רביה! ויש לומר: דמכל מקום משכחת לה — כגון שנפל מן הגג עליו, דידוע לכל שלא נפל מדעת, שהרי היזה בסכנת מות.

משולשות — שיהא מתחלת ארץ ישראל עד ראשונה כמו מראשונה לשניה. שלחלוקה שוה היה ארץ ישראל ובאמצע היו ערי מקלט. וכן יש לפרש הזהיא דמגילה (יט,א) דקאמר: נקראת אגרת, שאם תפרה הכל שלשה חוטין גידין בשורה, ובלבד שיהא משולשין. ופירושו הוי כי הכא, שצריך שמתחלת התפירה עד חוט של גידין כמו עד שניה של גידין, ומשניה עד שלישית כמו משלישית עד סוף התפירה. ולא כדברי המפרשים משולשות — אחד בתחלה ואחד באמצע ואחד בסוף.

בגלעד שכיחי רוצחים — פירוש: ולהכי הזכירנו לערי מקלט, לפי כשהורגים מזיד בלא עדים — הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד, כדאמרינן לקמן (מכות י,ב). ודוא

משנה **מפני שהוא במועד** — כמותרה עליו ועובר על התראה, דזדאי לדעת הרגו. **ויש שונא שאינו נולה** — ולא נהרג. **כל** — הריגה שיכולין לומר על הריגה זו שלדעת היתה — אינו גולה, לפי שחשוד הוא על כך. **שלא לדעת הרג** — כשהריגה זו ודאי שלא לדעת, שאין אדם יכול לומר עליה לדעת היתה — גולה ובגמרא מפרש לה. **גמרא** **בלא ראות פרט לשומא** — דמשמע: כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. פרט לשומא, שאינו רואה בשום מקום. **פרט למתכוין** — כדאמרן לעיל (מכות ז,ב). **להכחין בין שוגג למזיד** — שלא יכול לומר: לא הייתי יודע שאסור. **נפסק** — החבל ונפל עליו — אין לומר בא לדעת זה. **נשמט** — החבל מידו ונפלה עליו — אינו גולה, שיש לומר לדעת עשה. **לעולם אינו גולה** — לא אוהב ולא שונא בנפסק, אלא בנשמט. **מחצלי** — הוא מעגילה. שפעמים שטחין במחצלים שהוא כלי אומנות של בונים, ובלעז טוראלי"ה. **הכי גרסינן: נשמט אנשמט לא קשיא הא באוהב הא בשונא נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן** — הא דקתני נשמט גולה — באוהב, דלא חשיד לדעיד מדעת. ודקתני נשמט אינו גולה — בשונא, בדקתני בהדיא בברייתא: יש שונא שאינו נולה, ומפרש מילתיה: נשמט אינו גולה. **נפסק אנפסק לא קשיא הא רבי והא רבנן** — הא דקתני: נפסק גולה אפילו בשונא, ובל שכן באוהב — רבנן. ואליבא דרבי שמעון הוא, דאמר: נשמט הברזל מקתו והרג — גולה. דנפסק החבל דומיא דנשמט הברזל מקתו היא, שנשאר האגד בידו. והא דקתני: נפסק אינו גולה — רבי היא, דאמר: נשמט הברזל מקתו אינו גולה, והוא הדין לחבל הנפסק עד שישמט מחצלו מידו. שאין נשאר בידו כלום, דומיא דמן העץ המתבקע. ולרבי אליבא דרבי שמעון אין לך שונא גולה. כך מצאתי גירסא בתשובות הגאונים, וכן עיקר. וגירסת הספרים משובשת היא, וטעו לדמות נשמט החבל לנשמט הברזל. ואי אפשר להעמידה ולפרש: נפסק אנפסק לא קשיא הא באוהב הא בשונא, דהא על כרחך הא דתני נפסק גולה — בשונא מפורשת, והיאך תאמר: הא דתני נפסק אינו גולה באוהב? השתא בשונא גולה באוהב לא כל שכן! וכי יש לך לומר שגולה בשונא ואינו גולה באוהב?! ועוד — נשמט אנשמט לא קשיא הא רבי והא רבנן — היאך תאמר: הא דתני נשמט אינו גולה רבי היא דאמר נשמט אינו גולה אפילו באוהב? אם כן אין הטעם מפני שיכול לומר לדעת נהרג, ורבי שמעון תלי טעמא בהכי? **משנה** **עד שלא נבחרו שלש שבארץ בגען** — היינו כל ארבע עשרה שבבנען וחלקן, ואחר כך בבדילן יהושע. **לא היו שלש** — שהבדיל משה בעבר הירדן קולטות. ויידביו אליו — אל גואל הדם, ואומרין לה: אל תנהג בו מנהג שופכי דמים, בשגגה בא מעשה לידו. **בתחלה** — כלומר, תחלת משפט כל הרוצחים ואפילו מזידין. ולקמן טעמא בסיפרא דבי רב מ"ואהב לו וגו' ונס אל אחת" וגו'. **גמרא** **ומבוזנות היו** — אלו נגד אלו בשתי שורות, כמו שתי שורות שבכרם. **חברון בהר יהודה בנגב בצר במדבר, שכם בהר אפרים בנגד רמות בגלעד, קדש בהר נפתלי בנגד גולן בבשן.** **ושלשתי** - שיהו משולשין, שיהא מדרום לחברון ממחברון לשכם, ומחברון לשכם במשכם לקדש, ומשכם לקדש בקקדש לצפון. **בעבר הירדן תלת, בארץ ישראל תלת?!** אמר אביי: בגלעד שכיחי רוצחים, דכתיב

1 אִשָּׁה בָּא הוּא דְּתֵיתֵי, דְּלָאו בָּא לָא תֵּיתֵי?
2 אֶלָּא, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל
3 בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: הָכִי קָאָמַר לֵיהּ, "וְעָתָה
4 הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ" - מִכָּל מָקוֹם, וּדְקָאָמַרְתְּ "הֲנוֹ גַּם
5 צָדִיק תַּהֲרֹג, הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִיא" וגו' -
6 נָבִיא הוּא וּמִפִּיו לָמַד; אַכְסַנַאי הוּא שֶׁבָּא לָעִיר, עַל
7 עֶסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, כְּלוּם שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ
8 "אִשְׁתְּךָ זוֹ"? "אֲחוֹתְךָ זוֹ"? מִפְּנֵי שֶׁבֵּן נַהֲרָג, שֶׁהָיָה
9 לוֹ לְלַמּוֹד וְלֹא לָמַד. **מִשְׁנָה** הַסּוּמָא אֵינוֹ גּוֹלֶה, דִּבְרֵי
10 רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: גּוֹלֶה. הַשּׁוֹנֵא אֵינוֹ גּוֹלֶה.
11 רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשּׁוֹנֵא נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹעֵד. רַבִּי
12 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יֵשׁ שׁוֹנֵא גּוֹלֶה וְיֵשׁ שׁוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה.
13 זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר לְדַעַת הָרַג - אֵינוֹ
14 גּוֹלֶה, וְשֶׁלֹּא לְדַעַת הָרַג - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה. **גמרא** תָּנוּ
15 רַבָּנָן: "בְּלֹא רֹאוֹת" - פָּרַט לַסּוּמָא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
16 רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "בְּלֹא רֹאוֹת" - לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא.
17 מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? דִּכְתִיב: "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר" - אֲפִילּוּ סוּמָא, אֲתָא "בְּלֹא
18 רֹאוֹת" מְעַטֵּיהּ. - וְרַבִּי מֵאִיר: "בְּלֹא רֹאוֹת" - לְמַעֵט, "בִּבְלִי דַּעַת" - לְמַעֵט, הֲוֵי מִיעוּט אַחַר
19 מִיעוּט, וְאֵין מִיעוּט אַחַר מִיעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת. וְרַבִּי יְהוּדָה: "בִּבְלִי דַּעַת" - פָּרַט לְמִתְכַּוֵּין הוּא
20 דַּאֲתָא. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הַשּׁוֹנֵא נֶהֱרָג" כו'. וְהָא לָא אַתְרוּ בֵּיהּ! - מַתְנִיתִין רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה
21 הִיא. דְּתָנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲבֵר אֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הַתְרָאָה
22 אֶלָּא לְהַכְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר יֵשׁ שׁוֹנֵא גּוֹלֶה" וכו'. תָּנְיָא: בֵּיצַד אָמַר רַבִּי
23 שִׁמְעוֹן יֵשׁ שׁוֹנֵא גּוֹלֶה וְיֵשׁ שׁוֹנֵא שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה? נִפְסַק - גּוֹלֶה, נִשְׁמַט - אֵינוֹ גּוֹלֶה. - וְהָתַנְיָא,
24 רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵינוֹ גּוֹלֶה עַד שֶׁיִּשָּׁמֵט מֵהַצְּלִי מְיָדוֹ. קַשְׁיָא נִפְסַק אַנְפְּסַק, קַשְׁיָא
25 נִשְׁמַט אַנְשְׁמַט! - נִפְסַק אַנְפְּסַק לָא קַשְׁיָא, הָא בְּאוֹהֵב וְהָא בְּשׂוֹנֵא. נִשְׁמַט אַנְשְׁמַט לָא קַשְׁיָא,
26 הָא רַבִּי, וְהָא רַבָּנָן. **מִשְׁנָה** לְהֵיכָן גּוֹלִין - לְעָרֵי מִקְלָט, לְשֶׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּלְשֶׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ
27 כְּנַעַן, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת שֵׁשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֶת שֵׁשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן"
28 וגו'. עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שֵׁשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ שֵׁשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר
29 "שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה" - עַד שֶׁיִּהְיוּ שִׁשְּׁתָן קוֹלְטוֹת כְּאַחַת. וּמְבוּזְנוֹת לָהֶן דְּרָכִים מִזֶּה וָזֶה,
30 שֶׁנֶּאֱמַר "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלַּשְׁתָּ" וגו'. וּמוֹסְרִין לָהֶן שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יְהַרְגֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ.
31 וְיַדְבְּרוּ אֲלֵיהֶן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". רַבִּי
32 יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה, אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מְקַדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט, וּבִית דִּין שׁוֹלְחִין
33 וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין - הֲרָגוּהוּ, וְשֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב מִיתָה - פְּטָרוּהוּ.
34 מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ" וגו'.
35 **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן: שֵׁשׁ עָרִים הִבְדִּיל מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וּכְנֶגְדָּן הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן,
36 וּמְבוּזְנוֹת הָיוּ כְּמִין שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁכְּבָרִים: חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה כְּנֶגֶד בְּצֶר בְּמִדְבָּר, שְׁכֶם בְּהַר
37 אֶפְרַיִם כְּנֶגֶד רָמוֹת בַּגִּלְעָד, קֶדֶשׁ בְּהַר נַפְתָּלִי כְּנֶגֶד גּוֹלָן בַּבָּשָׁן. וְשִׁלַּשְׁתָּ - שֶׁיִּהוּ מְשׁוּלָּשִׁין,
38 שֶׁיְּהֵא מִדָּרוֹם לְחֶבְרוֹן מֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם, וּמֵחֶבְרוֹן לִשְׁכֶם בְּמִשְׁכֶּם לְקֶדֶשׁ, וּמִשְׁכֶּם לְקֶדֶשׁ
39 בְּקִקְדֵּשׁ לַצָּפוֹן. בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן תְּלַת, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תְּלַת?! אָמַר אַבַּיֵי: בִּגְלְעָד שְׁכִיחִי רוֹצְחִים,

דכתיב

בשתי שורות, כמו שתי שורות שבכרם. ושלשת את גבול אריצך וגו' שיהו משולשות — כלומר, שמתחלקת הארץ לשלשה חלקות רחבה של ארץ ישראל לארבעת רבעים כמו שמפרש והולך, שיהא מדרומה שבארץ ישראל לחברון כמחברון לשכם כו'. בעבר הירדן תלת בו' — בתמיה: בנחלת שני שבטים שלש כמו בנחלת עשרה שבטים? בגלעד — שהיא בעבר הירדן, שכיחי רוצחים.

עוקבין — אורבין. **מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי** — חברון וקדש רחוקות מגבולי הארץ שני רביעי הארץ, והדורא בסוף הגבול צריך לנוס רביע הארץ. **ומאי שנא מציעאי דמקרבי** — ההורג בין חברון לשכם ובין שכם לקדש קרוב למקלט מיכן ומיכן. בין לדעת **בין שלא לדעת** — בין שברח שם לדעת קליטה, בין [שלא] ברח שם (שלא) לדעת [וקליטה], שלא היה יודע שהיא קולטת.

פרוזדהא — כפרים וחצרים הסמוכות לה ונקראות על שמה, נתנו לכלב. **ועדי מבצר** — כרכים גדולים שהיו בנחלת נפתלי, הצדים צר וגו'. **ערים** הללו — ערי מקלט. **טרירין קמנים** — לפי שאין מזונות מצויין שם. **ולא כרכים גדולים** — שהכל נקבצים שם תמיד, ויהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב לו. **בגון סליקום** — עיר מבצר, ויש בפר סמוך הנקרא אקרא דסליקום. **כך קדש העיר מבצר**, ועיר ביניני סמוכה לה הנקראת על שמה. **ואם אין שם מים** — כשנפלו בגורל בימי יהושע ללוים הביאו להם אמות מים אחרי כן מן הנחרות הרחוקים. **במקום שווקים** — שימצאו מזונות לקנות. **במקום אוכלוסין** — שיהו בפרים ויישוב סמוכים להם, שלא יבואו גואלי הדם מרובים על העיר בחיל. **כלי זיין** — שלא יקנה גואל הדם שם זיין ויהרגו. שאם יביא כלי זין ממקומו ירגישו בו.

1 דִּכְתִיב "גִּלְעָד קִרְיַת פְּעֵלֵי אָוֶן עֲקֻבָּה מִדָּם". מַאי "עֲקֻבָּה מִדָּם"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁהֲיוּ עוֹקְבִין לְהָרוֹג
2 נְפָשׁוֹת. וּמַאי שְׁנָא מַהַאי גִּיסָּא וּמַהַאי גִּיסָּא דִּמְרַחֲקֵי, וּמַאי שְׁנָא מְצִיעֵאי דִּמְקָרְבֵי? אָמַר אַבַּיֵי: בְּשֶׁכֻּלָּם
3 נָמֵי שְׁכִיחֵי רוֹצְחִים, דִּכְתִיב "וְכִחֲכֵי אִישׁ גְּדוּדִים חֶבֶר כֹּהֲנִים דֶּרֶךְ יִרְצְחוּ שְׁכֶמָה" וגו'. מַאי "חֶבֶר
4 כֹּהֲנִים"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁהֲיוּ מִתְחַבְּרִין לַחֲלוֹק תְּרוּמוֹת
5 נְפָשׁוֹת בְּכֹהֲנִים הַלָּלוּ שֶׁמִּתְחַבְּרִין לַחֲלוֹק תְּרוּמוֹת
6 בְּבֵית הַגְּרָנוֹת. וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא כְּתִיב "וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ
7 אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִירוֹ" אָמַר אַבַּיֵי: הַלָּלוּ מוֹקְלְטוֹת בֵּין
8 לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת, הַלָּלוּ - לְדַעַת מוֹקְלְטוֹת, שֶׁלֹּא
9 לְדַעַת אֵינָן מוֹקְלְטוֹת. וְחֶבְרוֹן עִיר מִקְלָט הִוא? וְהָכְתִיב
10 "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת חֶבְרוֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה"! אָמַר
11 אַבַּיֵי: פַּרְוָורְדָא, דִּכְתִיב "וְאֶת שְׂדֵה הָעִיר וְאֶת חַצֵּרֶיהָ
12 נָתְנוּ לְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה". וְקֶדֶשׁ עִיר מִקְלָט הֲוַאי? וְהָכְתִיב "וְעָרֵי מִבְצַר הַצִּדִּים צֹר וְחֲמַת רַקַּת
13 וְכִנֶּרֶת וגו' וְקֶדֶשׁ וְאֶדְרֶעִי וְעֵין חָצוֹר", וְתַנְיָא: עָרִים הָלָלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא טִירִין קְמַנִּים וְלֹא פְּרָסִים גְּדוֹלִים, אֶלָּא עֲיָירוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת.
14 אָמַר רַב יוֹסֵף: תַּרְתֵּי קָדֵשׁ הֲוַאי, אָמַר רַב אַשִׁי: בְּגוֹן סְלִיקוֹם וְאַקְרָא דְּסְלִיקוֹם. גּוּפָא, עָרִים הָלָלוּ אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא טִירִין קְטַנִּים
15 וְלֹא פְּרָסִים גְּדוֹלִים, אֶלָּא עֲיָירוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם מַיִם, וְאִם אֵין שָׁם מַיִם - מְבִיאִין לָהֶם מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין
16 אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם שְׁווּקִים, וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם אוּכְלוֹסִין. נִתְמַעֲטוּ אוּכְלוֹסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, נִתְמַעֲטוּ דִּיוּרֵיהֶן -
17 מְבִיאִין לָהֶם כֹּהֲנִים לְיוֹם וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין מוֹכְרִין בָּהֶן לֹא כְּלֵי זַיִן וְלֹא כְּלֵי מְצוּדָה, דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה, וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְשָׁוִין שֶׁאֵין
18 פּוֹרְסִין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת, וְאֵין מַפְשִׁילִין לְתוֹכָן חֲבָלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מַאי קְרָא? "וְנָם אֶל
19 אַחַת מִן הֶעָרִים הָאֵל וָחָי" - עֲבִיד לֵיהּ מִידֵי דְּתִתְחֲיֵי לֵיהּ חִיוּתָא. תָּנָא: תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וָחָי" - עֲבִיד לֵיהּ
20 מִידֵי דְּתִתְחֲיֵי לֵיהּ חִיוּתָא. אָמַר רַבִּי זְעִירָא: מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָרַב שֶׁגָּלָה - מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ
21 עִמּוֹ. - אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן לְדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁהֵן מוֹקְלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר" וגו', [וכְתִיב בָּתְרֵיהּ] "וְאֹזֶת הַתּוֹרָה"!
22 - לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּעִידָּנָא דְּעָסְקִין בָּהּ, הָא - בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסְקִין בָּהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: מַאי מוֹקְלוֹתֵין - מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת. כִּי הָא דְּרַב
23 חִסְדָּא הֲוָה יָתֵיב וְגָרִים בְּבֵי רַב, וְלָא הֲוָה קָא יָכוֹל שְׁלִיחָא [דְּמַלְאָכָא דְּמוֹתָא] לְמֵיקְרַב לְגַבֵּיהּ, דְּלָא הֲוָה שָׁתֵיק פּוּמֵיהּ מִגֵּירְסָא. סְלִיק
24 וִיתֵיב אַאַרְזָא דְּבֵי רַב, פָּקַע אַרְזָא וְשָׁתֵיק, וְיָכֵיל לֵיהּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חֲנִילַאי: מִפְּנֵי מָה זָכָה רְאוּבֵן לִימּוֹת בַּמִּדְבָּר? מִפְּנֵי
25 שֶׁהוּא פָּתַח בַּהֲגָלָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם". דָּרַשׁ רַבִּי שְׁמוּאֵל: מַאי דִּכְתִיב "אָז יָבִיל מֹשֶׁה שֶׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר
26 הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה [שָׁמֶשׁ]"? "אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: הַזְרֵח שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִים. אֵיפָא דְּאָמְרִי, אָמַר לוֹ: הוֹרֵחְתָּ שֶׁמֶשׁ לְרוֹצְחִים.
27 דָּרַשׁ רַבִּי סִימַאי: מַאי דִּכְתִיב "אֹהֵב פֶּסַח לֹא יִשְׂבַּע פֶּסַח וּמִי אֹהֵב בָּהֶמוֹן לֹא תְבוּאֶה"? "אֹהֵב פֶּסַח לֹא יִשְׂבַּע פֶּסַח" - זֶה מֹשֶׁה
28 רַבֵּינוּ, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ עָרִים שֶׁבָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מוֹקְלוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְחֲרוּ שָׁלֹשׁ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְאָמַר: מִצְוָה שֶׁבָּאָה לְיָדִי אֲקַיְּימֶנָּה.
29 "וּמִי אֹהֵב בָּהֶמוֹן לֹא תְבוּאֶה", לְמִי נָאֶה לִלְמֹד בָּהֶמוֹן - מִי שֶׁכְּבָר תְּבוּאָה שָׁלוֹ. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב "מִי יְמַלֵּל
30 גְּבוּרוֹת ה' יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ"? לְמִי נָאֶה [לְלַמֵּד] גְּבוּרוֹת ה' - מִי שֶׁיְּכוֹל לְהַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. וְרִבֵּנוּ, וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר מָרִי
31 אָמַר: "מִי אֹהֵב בָּהֶמוֹן לוֹ תְבוּאֶה" - כָּל הָאוֹהֵב לִמְלַמֵּד בָּהֶמוֹן - לוֹ תְבוּאָה. יְהֵבוּ בֵּיהּ רַבָּנַן עֵינֵיהוּ בְּרֵיהּ דְּרַבָּה. (סְתָם: אִשֵּׁי
32 לְלִמּוּד רַבָּנָא לְלַמֵּד) רַב אַשֵּׁי אָמַר: כָּל הָאוֹהֵב לִלְמוֹד בָּהֶמוֹן - לוֹ תְבוּאָה. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב "חֶרֶב
33 אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ" - חֶרֶב עַל צַוָּארֵי שׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיִּשְׁבֹּרוּ וְיַעְסְקוּ בְּתוֹרָה בַּד בְּבַד. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּפַשְּׁשִׁין, כְּתִיב
34 הָכָא "וְנֹאָלוּ" וּכְתִיב הָתָם "אֲשֶׁר נֹאָלוּ בָהֶם". וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ". וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "נֹאָלוּ שׁוֹרֵי צִיּוֹן".
35 רַבִּינָא אָמַר: כָּל הָאוֹהֵב לִלְמֹד בָּהֶמוֹן - לוֹ תְבוּאָה. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי: הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וּמֵחֲבֵירַי יוֹתֵר מֵהֶם, וּמִתַּלְמִידַי
36 יוֹתֵר מִכּוּלָּן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב "עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם"? מִי גָּרַם לְרַגְלֵינוּ שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמִלְחָמָה - שַׁעֲרֵי
37 יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַאי דִּכְתִיב "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמְחתִי בְאֹמְרִים לִי בֵּית ה' נֵלֵךְ"? אָמַר
38 דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שָׁמַעְתִּי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: מָתַי יָמוּת זָקֵן זֶה וְיָבֹא שְׁלֹמֹה בְּנוֹ וְיִבְנֶה בֵּית הַבְּחִירָה
39 וְנַעֲלֶה לְרֶגֶל, וְשָׂמַחְתִּי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "כִּי טוֹב יוֹם בְּחַצֵּירֶיךָ מֵאָלָף", טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְפָנַי,
40 מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בְּנְךָ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. "וּמִכְוָונוֹת לָהֶם דִּכְתִיב" וכו'. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר:

"מִקְלָט"

עולות יעלה שלמה" וגו' (מלכים א ג).
מקלט

וכלי מצותה — אף בהם הורגין חיוט. **מאי קרא** — דמתקינן להו לרוצחין דבר שצריכין לו. **לתלמיד שאינו הגון** — שלא יביאוהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה, דאמרינן לקמן (מכות י,ב) שאינו מצוי אלא ברשעים. לימנות בהצלה תחלה — שפחה הכתוב בו בערי מקלט תחלה. **הוחר שמש לרוצחים** — להכין להם חיותם, כגון הנך מילי דלעיל.

הוחרחת שמש לרוצחים — בהבדלה זו, ויפה עשית. **ללמד בחמון** — לדרוש ברבים. **שבל תבואה שלו** — שבקי במקרא במשנה ובהלכות ובאגדות. **ורבנן ואיתימא רב מרי אמרי מי אוהב בחמון וגו' האוהב תלמידי חכמים לו תבואה** — התורה מחזרת עליו ועל זרעו, כדאמרינן בעלמא (שבת כג,ב): האי מאן דרחים רבנן הויין ליה בנין רבנן. **ויהבו רבנן עינייהו ברבה** — שהיה אוהב תלמידי חכמים ביותר, והיו לו בנים תלמידי חכמים. **רב אשי אמר כו'** — בדרב אשי גרסינן "ללמוד", בדרבינא גרסינן "ללמד". ללמוד בחמון — עם חברים רבים. **נואלו שרי צוען** — נשאו שרי נוף, אלמא הנואל נשא לחטוא. **ללמד בחמון** — מרבה תלמידים. **לו תבואה** — לפי שעל ידיהם ירבה הפלפול, ונותן לב לתרץ קושיותיהם. **בשעריך** — בשביל שערך. **מאלף עולות כו'** — מקרא כתוב "אלף

והא תניא רבי יוסי בר' יהודה אומר וכו' — ואם תאמר: ואמאי לא מייתי ממלתיה דרבי יוסי בר יהודה דמתניתין? ויש לומר: דמתניתין איכא למימר דלא חייבים קאמר, אלא מאילימהו היו גולין בשביל שהיו טועים. כדקאמר רבי הבא בברייתא. אבל בברייתא מוכח שפיר דחייבין קאמר, מדמייתי פסוק גבי מזיד. אבל דמתניתין לא מייתי קרא גבי מזיד. כן נראה למורי שיחיה. ועוד נראה, דעל כרחך בברייתא ליכא למימר דמאילימהו קאמר, דעל כרחך היינו רבי.

חד אמר מביאין עגלה ערופה — תימה, דהא תנן (סוטה מד,ב): עגלה ערופה אין מודדין אלא מעיר שיש בה בית דין! ויש לומר: דתהם מיירי בגון דאיכא עיירות טובא ובחדא מינייהו יש בית דין, כיון דמצי לאוקומי קרא דמקיימי ליה. אבל הכא מיירי בגון שאין שם בית דין בכל העיירות הסמוכות, הלכך אמרינן דמכל מקום מודדין מיניידו.

אפילו

"מִקְלָט" הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים, כְּדֵי שֶׁיָּכִיר הָרוֹצֵחַ וְיִפָּנֶה לְשָׁם. אָמַר רַב כָּהֲנָא: מַאי קְרָא? "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ" - עֲשֵׂה [לְךָ] הֲכָנָה לַדֶּרֶךְ. רַב חָמָא בַּר חֲנִינָא פָּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהַאי פָּרְשָׁתָא מֵהָכָא: "טוֹב וְיָשָׁר ה' עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ", אִם לְחַטָּאִים יוֹרֶה - קַל וָחוֹמֶר לַצַּדִּיקִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ פָּתַח לָהּ פִּתְחָא לְהַאי פָּרְשָׁתָא מֵהָכָא: "וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ" וגו'. "בַּאֲשֶׁר יֹאמַר מְשָׁל הַקַּדְמֹנִי מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע" וגו', בְּמֶה הַכָּתוּב מְדַבֵּר - בְּשֵׁנֵי

בְּנֵי אָדָם שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד הָרַג בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג בְּמֵזִיד, לְזֶה אֵין עֵדִים וְלָזֶה אֵין עֵדִים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַמְּינָן לְפוּנְדָּק אֶחָד, זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָּם, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג יוֹרֵד בַּסּוּלָּם, וְנָפַל עָלָיו וַהֲרָגוֹ. זֶה שֶׁהָרַג בְּמֵזִיד - נֶהֱרָג, וְזֶה שֶׁהָרַג בְּשׁוֹגֵג - גּוֹאֵל. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִן הַתּוֹרָה וּמִן הַנְּבִיאִים וּמִן הַכְּתוּבִים - בָּרְרֵהוּ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ בָּהּ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ. מִן הַתּוֹרָה - דִּכְתִיב "לֹא תַלְךְ עִמָּהֶם", וּכְתִיב "קוּם לֵךְ אִתָּם". מִן הַנְּבִיאִים - דִּכְתִיב "אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְלַמֶּדְךָ לְהוֹעִיל מַדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ תֵּלֵךְ" (ו). מִן הַכְּתוּבִים - דִּכְתִיב "אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָיִים יִתֵּן חֵן". אָמַר רַב הוּנָא: רוֹצֵחַ שְׁגָלָה לְעִיר מִקְלָט וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר. קָסָבַר: "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת" - בְּגוֹאֵל הַדָּם הוּא דִּכְתִיב. מֵיתִיבִי: "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת" - בְּרוֹצֵחַ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּרוֹצֵחַ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּגוֹאֵל הַדָּם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "לֹא שָׁנֵא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם" - הֲרֵי רוֹצֵחַ הַכָּתוּב מְדַבֵּר! הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת" - בְּגוֹאֵל הַדָּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּגוֹאֵל הַדָּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּרוֹצֵחַ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "כִּי לֹא שָׁנֵא הוּא לוֹ מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם" - הֲרֵי רוֹצֵחַ אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם "וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת" - בְּגוֹאֵל הַדָּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תְּנַן: מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁמָּא יְרַחֲמֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ, וִידַבְּרוּ אֶלָּיו; מַאי לָאו דְּמַחְתְּרוּ בֵּיהּ דְּאִי קָטֵיל בַּר קְטָלָא הוּא? - לָא, כִּדְתַנְיָא: וִידַבְּרוּ אֶלָּיו דִּבְרִים הָרְאוּיִים לוֹ, אוֹמְרִים לוֹ: אַל תְּנַהֵג בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְטִי דָּמִים, בִּשְׁגָגָה בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הוּא מְדַבֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ". אָמְרוּ לוֹ: הֶרְבֵּה שְׁלִיחוּת עוֹשֶׂה. אָמַר מָר: בִּשְׁגָגָה בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ. פְּשִׁיטָא, דְּאִי בְּמֵזִיד - בַּר גְּלוּת הוּא? - אִין, וְהָא תְּנָיָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּתְּחִלָּה אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד מְקַדִּימִין לְעָרֵי מִקְלָט, וּבֵית דִּין שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתָם מִשָּׁם. מִי שֶׁגָּתַחַיֵּב מִיתָה - הֲרֵגוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אוֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתְנוּ אוֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם וָמֵת". מִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב - פְּטָרוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם". מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֵשִׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה". רַבִּי אוֹמֵר: מַעֲצָמָן הֵן גּוֹלִין, כְּסִבְּרִין הֵן: אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מֵזִיד - קוֹלְטוֹת, וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁבְּשׁוֹגֵג קוֹלְטוֹת בְּמֵזִיד אֵינָן קוֹלְטוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עִיר שֶׁרוּבָּהּ רוֹצְחִים - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְדִבֶּר בָּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו" - וְלֹא שֶׁהוּשְׁוּ דִּבְרֵיהֶן לְדִבְרָיו. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, דִּכְתִיב "זִקְנֵי הָעִיר" וְלֵיכָּא. אִיתְמַר, עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים, רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אוֹמֵר: אֵינָהּ קוֹלֶטֶת, וְחַד אוֹמֵר: אֵינָהּ קוֹלֶטֶת. לְמַאן דְּאָמַר אֵינָהּ קוֹלֶטֶת - מִצְוָה בְּעַלְמָא. וְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים, רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר: נַעֲשֶׂה בָּהּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְחַד אָמַר: אֵין נַעֲשֶׂה בָּהּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. לְמַאן דְּאָמַר אֵין נַעֲשֶׂה בָּהּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - בְּעֵינָן "זִקְנֵי עִירוֹ" וְלֵיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר נַעֲשֶׂה בָּהּ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - מִצְוָה בְּעַלְמָא. וְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים, רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר: מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה, וְחַד אָמַר: אֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה. לְמַאן דְּאָמַר אֵינָהּ מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה - בְּעֵינָן "זִקְנֵי הָעִיר" וְלֵיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר מְבִיאָה עֶגְלָה עֲרוּפָּה - מִצְוָה בְּעַלְמָא. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: מִפְּנֵי מָה נֶאֱמְרָה פָּרָשַׁת רוֹצְחִים

בלשון

מקלט היה כתוב על פרשת דרכים — בכל מקום שהיו שני דרכים מפורצים, אחד פונה לעיר מקלט — היה עץ תקוע באותו דרך וכתוב בו "מקלט". פתה ליה פיתחא — כשהיה רוצה לדרוש בפרשת רוצחים היה מתחיל בן. והאלהים אנה לידו — זהו שאמר הכתוב "כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע". "משל הקדמוני" היא התורה, שהיא משל הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם, והיא אמרה: מרשעים יצא רשע. והיכן אמרה — "והאלהים אנה לידו", והיאך הקדוש ברוך הוא ממציא מכשול לאדם לחטוא? אלא על ידי שהיו שניהם רשעים הזורע והנזרע, ההורג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה, והנזרע היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נזרע, לפיכך הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד כו'. בשה הכתוב מדבר — "והאלהים אנה לידו". נופל עליו והורגו — ויש עדים, ויגלה כל ברחו. בדרך תלך — בדרך אשר תבהר לילך. אם ללצים — בא אדם להתחבר. הוא יליץ — אין מעכבין בידו. ומצאו גואל הדם — בדרך בהליכתו. בגואל הדם הכתוב מדבר — והכי קאמר: פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח והשיגו והכהו נפש, ולא יתיירא מבית דין כי לו אין משפט מות. וסוף המקרא האומר "כי לא שונא הוא" וגו' מוסב על ראשו: "פן ירדוף גואל הדם" אני אומר לך להכין לו הדרך, כי לא שונא היה לו ולא הרגו מדעת. בריוצה הכתוב מדבר — והכי קאמר: פן ירדוף והשיגו והכהו, והוא לא היה רואי למות כי לא שונא היה להרוג ולא הרגו מדעת. הרי רוצח אמור כו' — שאין לו משפט מות, ולא היה צריך לכתוב בשבילו "ולו אין משפט מות". הרבה שליחות עושה — דברים שאינן נעשים על ידי האדם, נעשים ומתקבלים על ידי הרבה שלוחים. פשיטא — ביון דהוה גולה — ודאי בשוגג הרג, דאי במזיד הרג וכי גולה היה? הכי גרסינן: דאי במזיד בר גלות הוא. בתמיהה — תחלת משפטן של רוצחים ועיקרו זהו — אחד שוגג ואחד מזיד כו'. ויליף טעמא מקרא "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו" וגו', משמע: אם הורגו בכוונה — ויש עדים, וכתיב בתריה "ושלחו זקני עירו" וגו', רבי אומר — לא אמר הכתוב שיגלה, אלא הוא טרוח וגולה, ולימדך הכתוב שיקרוהו משם ויהרגוהו. ודבר באוני זקני העיר החיא — מקרא בספר יהושע. מצוה בעלמא — מצוה שיהו שם זקנים, ומיהו כי אין בה זקנים נמי קלטה. בכן סורר ומורה — כתיב (דברים כא) "והוציאו אותו אל זקני עירו".

בלשון

בלשון עזה — בכל יהושע כתיב "ויאמר ה'", וכאן נאמר "וידבר ה' אל יהושע", ודיבור לשון עז הוא. **מפני שהן של תורה** — אבל שאר אמירות שאמר — לא אמר דבר לקיים מצוה הכתובה בתורה, חוץ מזו. **ידבר עמים** — יגהל עמים תחתינו. **מפני ששיחם** — שלא הפרישם לאחר שחלקו מיד, עד שנאמר לו מפי הקדוש ברוך הוא. **פליגי בה** — בפירושא דהאי קרא, מה כתב יהושע בספר תורה. **חד אמר שבעה פסוקים** — מ"ויומת שם משה" עד סיפא. וחד אמר: בפרשת ערי מקלט הוא אומר, שכתובה בספר יהושע. **למען תהיה תורת ונו'** — ורישיה דקרא משתעי בתפילין, ואיתקש הכא תורה לתפילין. **כי איתקש למזוזה בפיך** — דכתיב בהאי קרא "בפיך" — מן המזוזה בפיך, שאין נכתבין על עור בהמה טמאה. **להלכותיהן** — לדבר שאינו כתוב בתורה. ובתפילין גופייהו לא גמרינן ליה אלא מהלכה למשה מסיני, לא ילפינן בהקישא. **רבי חביבי** — דורי, אחי אבא, והוא רבי חייא. **משנה אחד כהן משוח בשמן המשחה** — הם כהנים גדולים שהזי עד יאשיהו. **ואחד המרובה בבגדים** — הם שמשמשו מיאשיהו ואילך, שנגנזו שמן המשחה כדאמרינן בהוריות (יב,א) ושוב לא נמשחו כהנים ולא היתה ניכרת כהונה גדולה בהם אלא בריבוי בגדים, שמשמש בשמונה בגדים. **ואחד שעבר ממשיחותו** — שאירע פסול בכהן גדול ושימש אחר תחתיו, וכשנתרפא כהן — חזר לעבודתו ועבר זה ממשיחותו. **מחזירין את היוצה** — במיתתן, כמו שנאמר "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח". משוח מלחמה — כהן המשוח לומר במלחמה צרכי המלחמה, "אל ירך לבבכם" וכל הענין (דברים כ). **גמרא** וישב שם עד מות הכהן הגדול — הא חד, "כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול" — הא תרי, "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח" — הא תלתא. &שהיה להן לבקש רחמים על דורן — הלכך לאו קלקלת חנם היא. **הבא אמרי** — בבבל אומרין משל זה על אדם שלוקה בשביל סרחון של אחרים. **טוביה חטא** ויזעזו מגעיל — משום ההיא דאמרינן ב"ערבי פסחים": טוביה חטא, ויזעזו אסהיד ביה ביחידי, שלא היה עד שני בדבר, ונגדיה רב פפא לזיגוד. אמר ליה: טוביה חטא ויזעזו מנגיד. ומאז היתה למשל. **התם אמרינן** — בארץ ישראל אומרין משל זה. **שכם נסיב מבנאי גזר** — שכם בן חמור לקח את דינה בת יעקב והתנאה שלו, ושאר בני העיר שלא נהגו מלו עצמן ונצטערו מבנאי — שם איש מבני העיר. **שבראה דיוד שיתין** — יסודות של בית המקדש. ובתלמוד ירושלמי (סנהדרין פ"י) מצינו "תימוליוס של בית המקדש", והוא יסוד בלשון יוני. **קפא תהומא** — צף התהום. בתלמוד ירושלמי (שם) שמצא שם חרס שהגביה קולו ואמר לה: אל תטלני מכאן שאני כבוש על התהום מיום מתן תורה שרעדה כל הארץ. ולא שמע דוד לדברי, ונטלו. **מי שרי למיכתב שם** — פן ימחקוהו המים, ועובר משום "ואבדתם את שמם" (דברים יב) ו"לא תעשון כן" וגו' (שם). **נשא אחיתופל כו'** — יש תימה בדבר, שהרי לא קנה דוד את הגורן מארונה היבוסי עד מעשה דהסהה שהיתה לאחר מיתת אחיתופל שלש שנים. ולפי דברים הללו צריכין אנו לומר שאף על פי שלא קנה הגורן, יודע היה מנעוריו, מיום [שנמשח] וישבו הוא ושמואל בנוית הרמה ובדקו בספר יהושע ומצאו מקום לבית המקדש, כדכתיב "עד אמצא מקום" וגו' ובדרשינן ליה בזבחים ב"איזהו מקומן" (נד,א), וחפר היסודות כשרותו. **ימחה על החיים** — דכתיב בסוטה (במדבר ה) "ומחה אל מי המרים", והרבה הזכרות בפרשה, ואפילו הכי כתיב "ומחתה" כו'. וקללה זו בחנם היתה, שלא היה מקללו אלא אם אינו אומר. **אפילו על תנאי** — ולא נתקיים התנאי, אף על פי כן היא באה, דהא קללה על תנאי היתה "אם תבחד ממני" ולא נתקיים שלא ביחד, ואף על פי כן נתקיימה הקללה, דכתיב "ולא הלכו בניו בדרכיו" וגו', וזו קללה קללו עלי "כה יעשה לך", כמו שנעשתה לי שאין בני מהוגנין.

1 בְּלָשׁוֹן עָזָּה, דִּכְתִיב "וַיְדַבֵּר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר,
2 דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם אֶת עָרֵי הַמִּקְלָט
3 אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם" וגו' - מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל הַתּוֹרָה.
4 - לְמֵימְרָא דְּכָל דִּיבּוּר לָשׁוֹן קָשֶׁה? - אִין, כִּדִכְתִיב
5 "דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת". - וְהָתַנְיָא:
6 "נִדְבְּרוּ", אֵין "נִדְבְּרוּ" אֶלָּא לָשׁוֹן נַחַת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר
7 "יַדַּבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ"! - "דִּבֶּר" לְחוּד, "יַדַּבֵּר" לְחוּד.
8 (סימ"י רבנ"ן מהמנ"ו וספר"י). פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה
9 וְרַבָּנָן, חַד אוֹמֵר: מִפְּנֵי שֶׁשִּׁשָּׁהֵם, וְחַד אוֹמֵר: מִפְּנֵי
10 שֶׁהֵן שֶׁל תּוֹרָה. "וַיְכַתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
11 בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים", פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי
12 נְחֶמְיָה, חַד אוֹמֵר: שִׁבְעָה פְּסוּקִים, וְחַד אוֹמֵר: עָרֵי
13 מִקְלָט. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שִׁבְעָה פְּסוּקִים - הַיְינוּ
14 דִּכְתִיב "בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים", אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר עָרֵי
15 מִקְלָט - מַאי "בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים"? - הָכִי קָאָמַר:
16 וַיְכַתֹּב יְהוֹשֻׁעַ בְּסִפְרוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתוּבִים
17 בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים. סֵפֶר שֶׁהִפְרִישׁ בְּפִשְׁתָּן, פְּלִיגִי בָּהּ
18 רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר. חַד אוֹמֵר: כָּשֵׁר, וְחַד אוֹמֵר:
19 פָּסוּל. לְמַאן דְּאָמַר פָּסוּל - דִּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה
20 תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ", וְאִיתְקַשׁ כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לְתִפִּילִּין,
21 מָה תִּפִּילִּין הַלָּכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי לְתוֹפְרָן בְּגִידִין - אַף
22 כֹּל לְתָפְרָן בְּגִידִין. וְאִידָךְ: כִּי אִיתְקַשׁ - לְמוּזָּה בְּפִיךָ,
23 לְהַלְכוֹתֶיהָ לָא אִיתְקַשׁ. אֲמַר רַב: חֲזִינַן לְהוּ לְתִפִּילִּין
24 דְּרַבִּי דִּתְפִירִי בְּכִיתָנָא, וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ.
25 **משנה** אֶחָד מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד הַמְרוּבֶּה
26 בִּבְגָדִים, וְאֶחָד שֶׁעָבַר מִמְּשִׁישׁוּתוֹ - מַחֲזִירִין אֶת הָרוֹצֵחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מַחֲזִיר אֶת הָרוֹצֵחַ. לְפִיכָךְ אִימּוֹתֵיהֶן
27 שֶׁל כֹּהֲנִים מְסַפְּקוֹת לָהֶן מִחְיָה וְכִסּוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁיָּמוּתוּ. **גמרא** מִנָּא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב כָּהֲנָא: דִּכְתִיב
28 "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל", וּכְתִיב "כִּי בְּעִיר מקלטו [מִקְלָטוֹ] יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל", וּכְתִיב "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל". וְרַבִּי יְהוּדָה:
29 כְּתִיב קְרֵא אַחֲרִינָא - "לְשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן" (וגו'). - וְאִידָךְ: מְלֵא כְּתִיב "הַגָּדוֹל" - חַד מַהֲנָךְ הוּא. "לְפִיכָךְ אִימּוֹתֵיהֶן
30 שֶׁל כֹּהֲנִים" כו'. טַעֲמָא דְּלָא מְצִלּוּ, הָא מְצַלּוּ מְיִיתֵי? וְהָכְתִיב "בַּצַּפּוֹר לָנוּד כִּדְרוֹר לָעוּף כֵּן קְלָלַת חִנָּם לֹא תָבֹא"! אָמַר לֵיהּ רַחֲמָא
31 לִבְנֵי נָפְשֵׁיהּ. **סָבָא:** מִפִּירְקֵיהּ דְּרָבָא שְׁמַע לִי, שֶׁהָיָה לָהֶן לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָן וְלֹא בִּקְּשׁוּ. וְאֵיכָא דְּמָתְנִי: כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּלְּלוּ עַל בְּנֵיהֶם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ.
32 טַעֲמָא - דְּמִצְלוּ, הָא לָא מְצַלּוּ - מְיִיתֵי?! מַאי הָוֵה לֵיהּ לְמֵעְבַד? הָכָא אָמְרִינַן: טוֹבִיָּה חָטָא וְיִזְעוּר מִגְּנִיד. הָתָם אָמְרִי: שְׁכֶם נָסִיב
33 וּמַבְנֵאי גָּזַר. אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא: מִפִּירְקֵיהּ דְּרָבָא שְׁמַע לִי, שֶׁהָיָה לָהֶן לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל דּוֹרָן וְלֹא בִּקְּשׁוּ. כִּי הָא, דְּהַהוּא גַּבְרָא
34 דְּאַכְלֵיהּ אַרְיֵא בְּרְחוֹק תְּלָתָא פַּרְסֵי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, וְלָא אִישְׁתְּעֵי אֲלֵיהּ בְּהַדֵּיהּ תְּלָתָא יוֹמֵי. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
35 קְלָלַת חָכָם, אֲפִילּוּ בְּחִנָּם הִיא בָּאָה. מַנְלַן? מֵאֲחִיתוֹפֶל. שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁפָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין קָפָא תְּהוֹמָא, בָּעָא לְמִישְׁמְפָא לְעָלְמָא. אֲמַר:
36 מַהוּ לְכְתוֹב שֵׁם אַחְסְפָא וּמִישְׁדָּא בְּתְהוֹמָא, דִּלְיקוּ אֲדִיהּוֹתֵיהּ? לֵיכָּא דַּאֲמַר לֵיהּ מִידֵּי. אֲמַר: כָּל הַיּוֹדֵעַ דָּבָר זֶה וְאֵינוֹ אוֹמְרוֹ - יֵחָנֵק
37 בְּגָרוֹנוֹ. נָשָׂא אֲחִיתוֹפֶל קָל וְחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ, אָמַר: וּמָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמְרָה הַתּוֹרָה: שְׁמִי שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָּׁה יִמָּחֶה
38 עַל הַמַּיִם, לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אָמַר לֵיהּ: שָׁרִי. כְּתַב שֵׁם אַחְסְפָא, שְׁרֵי אַתְהוֹמָא, נַחַת וְקָם אֲדִיהּוֹתֵיהּ. וְאַפִּילּוּ הָכִי כְּתִיב
39 "וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ (וְ)אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֵּחָנֵק" וגו'. "אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ:
40 קְלָלַת חָכָם אֲפִילּוּ עַל תְּנַאי הִיא בָּאָה. מַנְלַן? מֵעֵלִי. דִּכְתִיב לֵיהּ עֵלִי לִשְׁמוּאֵל "כֹּה יַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף אִם תִּכָּחֵד מִמֶּנִּי
41 דָּבָר". וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב "וַיַּגֶּד לוֹ שְׁמוּאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים וְלֹא כִּחֵד מִמֶּנּוּ" - [וַאֲפִילּוּ הָכִי] כְּתִיב "וְלֹא הָלְכוּ בָּנָיו בִּדְרָכָיו" וגו'.

אפילו על תנאי צריך הפרה מגלן מידוהו — יש מדקדקין מכאן דנידויים שלנו, אפילו אותם שיש להם זמן — אין לנדות עצמן מספק, שהרי הכא התנה בדבר שלא היה בידו לקיים, דשמא היה מעבדו יוסף או יקראנו אסון בדרך, ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על התנאי. אבל שאר תנאים דבידו לקיים, כגון שמנדין את האדם שלא יעשה הדבר — ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו. דכיון דבידו הוא משעת הנידוי אנו יודעים בודאי שלא בדעתו לעשות הדבר — ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו.

מי גרם לראובן שהודה יוסף או יקראנו אסון בדרך, ולכך חל מעיקרו גם הנידוי על התנאי. אבל שאר תנאים דבידו לקיים, כגון שמנדין את האדם שלא יעשה הדבר — ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו. דכיון דבידו הוא משעת הנידוי אנו יודעים בודאי שלא בדעתו לעשות הדבר — ודאי לא חל הנידוי כלל מעיקרו.

מי גרם לראובן שהודה — תימה, דהא אמרינן במדרש: "וישב ראובן אל הבור", מהיכן שבז מבית אביו, שישב בתענית על מעשה בלהה. וזה היה קודם מעשה דיהודה! ויש לומר: דמכל מקום לא הודה ברבים עד מעשה דיהודה.

מי גרם לראובן שהודה — ולכל יש לנו סמך מן המקרא: "יהודה אתה יודוך אחיך", ומתרגמינן: את הודית את יודוך אחיך. פירוש: הודית ולא בוש כך יודוך אחיך, שבשביל שהתחלת להודות בא ראובן והודה.

אמר אביי קל וחומר ומה מי שגלה בו' — תימה: מהאי דינא נילף נמי לנגמר דינו בלא כהן גדול שלא יגלה בלל; ומה מי שגלה בבר לפני מיתת כהן גדול יצא במיתתו של כהן גדול, מי שלא גלה לפני מותו אינו דין שלא יגלה אחר מותו? דהכי אמרינן בערכין (כט,ב): מבורה בבר יוצאה, שאינה מבורה אינו דין שלא תמכר? ונפקא לן מהאי דינא דאינה נמכרת בלל אחר דהבאת סימנין עד עולם! ונראה דלא קשיא מידי, דהא מיתת הכהן בכפרה הוא כדאמר בסמוך, ובכפרה לא שייכא אלא למי שמחויב בבריא, והלכך, דוקא לפני שנגמר ונתחייב גלות ואחר כך מת כהן גדול — מכפרת מיתת כהן גדול שלא יגלה כלל מקל וחומר בדקאמר התלמוד, אבל נגמר דינו בלא כהן גדול שכבר מת כהן גדול קודם גמר דין של זה — ודאי ליכא למילף מקל וחומר, דהיאך תכפר מיתת כהן גדול? וליכא למימר דתתכפר לו מיתת כהן גדול השתא שנגמר דינו, דהא לא מיכפרא אלא בשעת מיתה, ולאחר כך ובשעת מיתה לא היה זה חייב. ולא דמי להחיה דערכין דמכורה כבר יוצאה וכו', דהתם משעת הבאת סימנין מתחלת גלולותה ושוב לא יפסיק ממנה הגדלות לעולם, ולכך שייך למילף שפיר דלא תמכר כלל אחר התחלת סימנין עד עולם. כן נראה למורי שיחיה. **מידי** גלות קא מכפרא — תימה: אין הכי נמי, מדאמר בריש מכילתין (מכות ב,ב): הם שלא עשו מעשה לגלו בי דיתי דתחוי להו כפרה. אלמא גלות מכפרתו! ויש לומר: דהכא כפרה לפטרו מגלות קאמר. דהא בעי למילף דמי שלא גלה עדיין דמיתת כהן גדול תועיל לפטרו מגלות מקל וחומר, הלכך שפיר משני: מידי גלות מכפרת מיתת כהן גדול מכפרת, פירוש: מיפטרא מגלות, שהרי אפילו לא גלה אלא יום אחד ומת הכהן גדול הוא חחר, ואילו לא מת הכהן, אפילו שהה שם זמן מרובה אינו יוצא. על כרוך בכפרה זו במיתת כהן תלויה, כדפירשתי. כן נראה למורי שיחיה.

אילן

וחשאתי לך — לשון נידוי הוא, שיהא מנודה לאביו. **מאי דכתיב יחי ראובן וגו' וזאת ליהודה** — מה ראה למסור יהודה לראובן, ומה ראה להתחיל בברכת יהודה בלשון "וזאת ליהודה"? אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלהן קיים, ושל יהודה מגולגלין, אמר לשון זה: "יחי ראובן" כלומר, ראובן שלהו קיימת כאילו הוא חי — וזאת תהיה ליהודה שהם מגולגלין עצמות כל השבטים יצאו ממצרים ונשאום בניהם במדבר, והדו שאמר יוסף לאחיו (שמות יג): "והעליתם עצמותי מזה אתכם" עם עצמותיכם. **על אבייה לשפא** — נבנסו עצמותיו למקום חיבורם ששפו משם, כמו "דשף מדוכתיה" (חולין מב,ב ובד,ב). לשפא = "אשלוייר"ש דורא. **למשקל ולממרח** — לישא וליתן. **ידיו רב לו** — יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חבירו. **ליחדר בחנך** — במיתת מרובה בבגדים או בשעבר ממשיחותו! אלא לאו שמע מינה בולהה. **משנה הרי זה אינו גולה** — מפרש טעמא בגמרא מקל וחומר. חזור בפיתחו של שני — יליף טעמא בגמרא. **נגמר דינו בלא כהן גדול** — שלא מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו של זה לגלות. **גמרא שנמשח כיסוי** — משנעשה זה רוצה. **מאי הוה ליה** — להאי כהן למיעבד מאחר שעדיין לא היה כהן גדול בשהרג זה, למה הוא נענש? **תנא מת** — רוצח בערי מקלט, ומת כהן גדול אחר זמן. **לשבת בארץ** — בתוך הקרקע. **ונעשה כהן גדול בן נרושה** — יצא עליו עדות שהוא חלל. **מתה כהונה** — הרי הוא כמת, ואין הרוצח גולה. **בטלה כהונה** — אינלאי מילתא למפרע שלא היה כהן גדול, והוה ליה האי רוצח נגמר דינו בלא כהן גדול, ואינו חוזר לעולם.

אליבא

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נִידּוּי עַל תְּנַאי צָרִיךְ הָפָרָה. מָנָלַן? מִיהוּדָה, דִּכְתִיב "אִם לֹא הֲבִיאתִיו אֵלֶיךָ" וגו'. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת וגו'... וְזֹאת לִיהוּדָה"? כָּל אוֹתָן אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה הָיוּ מְגוֹלְגְּלִין בָּאָרוֹן, עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה - יְהוּדָה, וְזֹאת לִיהוּדָה... שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה". עַאל אֲבִייהּ לְשַׁפָּא, לָא הֲוָה קָא מְעַיֵּילִי לֵיהּ לְמִתְיְבְתָא דִּרְקִיעַ - "וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֵנוּ". לָא הֲוָה קָא יָדַע לְמִיסְקָל וּמִיטְרַח בְּשִׁמְעָתָא בְּהַדֵי רַבָּנַן - "יָדָיו רָב לוֹ", לָא הֲוָה יָדַע לְפַרוּקֵי קוּשְׁיָא - "וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה". אִיבַּעֲיָא לְהוּ: בְּמִיתָה כּוֹפֶלֶת הוּא חוֹזֵר, אוֹ דִלְמָא בְּמִיתָה אֶחָד מֵהֶן? תָּא שְׁמַע: נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם; וְאִם אִיתָא - לִיתְדַּר בֵּיהּ בִּדְהָנֵךְ! - בִּדְלֵיכָא. **משנה** מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל, חַיֵּי זֶה אֵינוֹ גּוֹלֶה. אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּמִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו, וּלְאַחַר מִכֵּן נִגְמַר דִּינוֹ - חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי. נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְהַהוֹרֵג כֹּהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם. וְאֵינוֹ יוֹצֵא לֹא לְעֵדוּת מְצוּיָה, וְלֹא לְעֵדוּת מָמוֹן, וְלֹא לְעֵדוּת נְפָשׁוֹת. וְאֶפִילּוּ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִים לוֹ, וַאֲפִילּוּ שַׂר צָבָא יִשְׂרָאֵל כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה" - שָׁם תְּהֵא דִּירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ. כֻּשִּׁם שֶׁהָעִיר כּוֹלֶטֶת כָּךְ תְּחוֹמָהּ כּוֹלֶטֶת. רוֹצֵחַ שֶׁיָּצָא חוּץ לְתְחוּם וּמְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: מְצָוָה בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וּרְשׁוּת בְּיַד כָּל אָדָם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רְשׁוּת בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם, וְכָל אָדָם חַייָבִין עָלָיו. **גמרא** מַאי טַעֲמָא? אָמַר אַבַּיֵי, קַל וָחוֹמֶר: וּמָה שֶׁגָּלָה כְּבָר - יֵצֵא עַכְשָׁיו, מִי שֶׁלֹּא גָּלָה - אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא יְגֻלֶּה? וְדִלְמָא, הַאי דְּגָלָה - אִיכַּפַּר לֵיהּ, הַאי דְּלָא גָּלָה - לָא? - מִידֵי גָּלוּת נָמֵי מְכַפְּרָא? מִיתַת כֹּהֵן הוּא דִּמְכַפְּרָא. "אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ" וכו', מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב חֲנָנְאֵל קָרָא "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן", וְאֵיזֶהוּ יְשִׁיבָה שֶׁהִיא בָּאָרֶץ - הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קְבוּרָה. תָּנָא: מֵת קוֹדֶם שְׁפַת כֹּהֵן גָּדוֹל - מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו עַל קִבְרֵי אֲבוֹתָיו, דִּכְתִיב "שׁוּב הָרַחַץ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתִי", אֵיזֶהוּ יְשִׁיבָה שֶׁהִיא בָּאָרֶץ אֲחוּזָּתוֹ - הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ קְבוּרָה. נִגְמַר דִּינוֹ, וְנַעֲשָׂה כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה, פְּלִיגִי בָּהּ רַבִּי אַמֵּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא, חַד אוֹמֵר: מֻתָּר כְּהוּנָּה, וְחַד אוֹמֵר: בְּטֵלָה כְּהוּנָּה. לֵימָא בְּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קָא מִיפַּלְגִי. דְּתָנֵן: הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב פְּסוּלִין, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר. מַאן דְּאָמַר מֻתָּר - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּמַאן דְּאָמַר בְּטֵלָה - כְּרַבִּי אֶלְעָזָר?

אליבא

[יא.]

עַל הַשְּׁנִיָּה. עַל דַּעְתִּין דְּרַבָּנִין - הָרִאשׁוֹנָה בִּיאַת עֶרְוָה. וְהַשְּׁנִיָּה - צְרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - שְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת גֵּט. הָרִאשׁוֹנָה צְרִיכָה גֵּט - שֶׁמָּא קָנָה מַאֲמָר. וְהַשְּׁנִיָּה צְרִיכָה גֵּט - שֶׁמָּא קָנָה יִבּוּם. שֶׁמָּא קָנָה מַאֲמָר - נִפְטֶרֶת מֵחֲלִיצָה בְּבִיאַת חֲבֶרְתָּהּ.

רַבִּי זְעוֹרָה בְּשֵׁם רַבִּי שֵׁשֶׁת: תָּנֵי תַּמָּן: ׳דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת׳; וְקַשְׁיָא, קָנָה מַאֲמָר, שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת. לֹא קָנָה מַאֲמָר אֶלָּא זְקָה? וְקַשְׁיָא, קָנָה זְקָה, שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת, לֹא קָנָה זְקָה, הָרִאשׁוֹנָה אֲסוּרָה, וְהַשְּׁנִיָּה מֻתֶּרֶת! שֶׁמָּא זְקַת רַבִּי שִׁמְעוֹן כְּמַאֲמָר דְּרַבָּנָן, כְּמָה דְּרַבָּנָן אָמְרִין: ׳הַמַּאֲמָר קוֹנֶה וּמְשַׁיֵּר׳. כֵּן אָמַר זְקָה קוֹנָה וּמְשַׁיֵּרֶת. וְקַשְׁיָא! צַד שֶׁקּוֹנָה זְקָה - כְּנֶגְדּוֹ הֻתַּר בְּצָרָה, צַד שֶׁלֹּא קוֹנָה זְקָה - כְּנֶגְדּוֹ מֻתָּר בְּצָרָה? אָמַר שַׁמַּאי: וְכִי ׳וּמַה נַפְשֵׁךְ׳ בָּעֲרָיוֹת? מַה כַּדּוֹן? ! כָּהִיא דְּאָמַר רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן בַּר חִיָּה: כָּל יְבָמָה שֶׁאֵין כֻּלָּהּ לִפְנִים - צַד הַקָּנוּי שֶׁבָּהּ נִדּוֹן לְשֵׁם עֶרְוָה, וְעֶרְוָה פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ.

[יא:]

הֲלָכָה ג: מַתְנִיתִין: כְּלָל אָמְרוּ בִיבָמָה: כָּל שֶׁהִיא אֲסוּרָה אִסּוּר עֶרְוָה - לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתַיַּבֶּמֶת. אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה - חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתַיַּבֶּמֶת. אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִימְתָּהּ - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מְתַיַּבֶּמֶת.

גְּמָרָא: אָמַר רַבִּי זְעִירָא: עַד דַּאֲנַן תַּמָּן, אַפְקִינַן אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה מִן דְּעַד ׳אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ מְתַיַּבֶּמֶת׳, חוּץ מִבִּתּוֹ. דְּסַלְקִינַן לְהָכָא, שַׁמְעִינָן הָכָא דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּה. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּה: בִּתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ נְשׂוּאָה לְאָחִיו מֵאָבִיו, וְלָהּ אָחוֹת מֵאֵם מֵאִישׁ אַחֵר, נְשׂוּאָה לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וּמֵת בְּלֹא בָנִים - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּבִתּוֹ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. הָדָא הִיא: אֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ מְתַיַּבֶּמֶת.

פְּשִׁיטָא הָדָא מִלְּתָא, אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חָלַץ - נִפְטְרָה צָרָתָהּ. ״וּבָא עָלֶיהָ״? רַבִּי יוֹסֵה אָמַר: אִתְפַּלְגוּן: רַבִּי לְעָזָר אָמַר: לֹא נִפְטְרָה צָרָתָהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נִפְטְרָה צָרָתָהּ. רַבִּי שַׁמַּאי מְחַלֵּף שְׁמוּעָה. מִסְתַּבְּרָה עַל דְּרַבִּי שַׁמַּאי, דִּבְכָל אֲתַר רַבִּי לְעָזָר סְמַךְ לְרַבִּי חִיָּה רַבָּה, דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּה: אִסּוּר מִצְוָה אִסּוּר קְדֻשָּׁה, חָלַץ לָהּ וּבָא עָלֶיהָ - נִפְטְרָה צָרָתָהּ.

הֲלָכָה ד: מַתְנִיתִין: ׳אִסּוּר מִצְוָה׳ - שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. ׳אִסּוּר קְדֻשָּׁה׳ - אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין.

גְּמָרָא: אִסּוּר מִצְוָה - עֲרָיוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִשְׁמֹעַ אֶת דִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה - אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. ״וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב״ (וַיִּקְרָא כא, ח).

[יב.]

וְאִית דְּמַחְלְפִין, אִסּוּר מִצְוָה - אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. ״אֵלֶּה הַמִּצְוֹת״ (וַיִּקְרָא כז, לד) - וְכָל שֵׁם מִצְוָה אַחַת. וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה - עֲרָיוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אָמַר רַבִּי יוּדָה בֶּן פַּזִּי: וְלָמָּה סָמַךְ הַכָּתוּב פָּרָשַׁת עֲרָיוֹת לְפָרָשַׁת קְדוּשִׁין? לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲרָיוֹת נִקְרָא ׳קָדוֹשׁ׳. שֶׁכֵּן שׁוּנַמִּית אוֹמֶרֶת לְאִישָׁהּ (מְלָכִים־ב ד, ט): ״הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא״.

אָמַר רַבִּי יוֹנָה: "קָדוֹשׁ הוּא", וְאֵין תַּלְמִידוֹ קָדוֹשׁ. רַבִּי אָבִין אָמַר: שֶׁלֹּא הִבִּיט בָּהּ. וְרַבָּנַן אָמְרִין שֶׁלֹּא רָאֲתָה טִפַּת קֶרִי מִיָּמָיו. אַמְתֵּהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אָמְרָה: מִן יוֹמַי לֹא חָמִית מִלָּה בִּישָׁא עַל מָנוֹי דְּמָרִי.

כְּתִיב (שָׁם): "וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ". מַהוּ "לְהָדְפָהּ"? אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בֶּן חֲנִינָה: שֶׁנָּתַן יָדוֹ בְּהוֹד שֶׁבְּיָפְיָהּ, בֵּין דַּדֶּיהָ.

מִנַּיִן לַשְּׁנִיּוֹת? רַבִּי חוּנָא אָמַר (וַיִּקְרָא יח, כז): "הָאֵל" – קָשׁוֹת, מִכָּן שֶׁיֵּשׁ לְמַטָּה מֵהֶן. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁנִיּוֹת: אֵם אָבִיו, אֵם אִמּוֹ, אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו. וְאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ. אֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ וְאֵשֶׁת בֶּן בִּתּוֹ. אֵשֶׁת אֲחִי אִמּוֹ וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאִמּוֹ.

תָּנֵי: רַבִּי חַנִּין אוֹמֵר: כֻּלְּהוֹן, אֵין לָהֶן הֶפְסֵק חוּץ מֵאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ. בַּר קַפָּרָא אָמַר: כֻּלְּהוֹן, יֵשׁ לָהֶן הֶפְסֵק, דִּבַּר קַפָּרָא מוֹסִיף: אֵם אֲבִי אִמּוֹ וְאֵם אֲבִי אָבִיו. רַב אָמַר: כַּלַּת בְּנוֹ, יֵשׁ לָהּ הֶפְסֵק. מַה פְלִיג? כַּלַּת בְּנוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר בָּאת. רַב אָמַר: זֶרַע הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָסוּר. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי בּוּן: טַעַם דְּרַב – אַבְרָהָם אָסוּר בְּכָל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, שָׂרָה אֲסוּרָה בְּכָל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל. רַב אָמַר: זֶרַע הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָסוּר. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי בּוּן: טַעַם דְּרַב – אַבְרָהָם אָסוּר בְּכָל נְשֵׁי יִשְׂרָאֵל, שָׂרָה אֲסוּרָה בְּכָל אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל.

רַב אָמַר: כָּל שֶׁאִלּוּ נִקְבָּה מִן הַתּוֹרָה אֲסוּרָה, כֵּיוֹצֵא בּוֹ זָכָר – אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה. אָחוֹת אָבִיו נִקְבָּה אֲסוּרָה. אֲחִי אָבִיו זָכָר, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה. אָחוֹת אִמּוֹ נִקְבָּה אֲסוּרָה. אֲחִי אִמּוֹ זָכָר, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה. בַּת בְּנוֹ נִקְבָּה אֲסוּרָה. בֶּן בְּנוֹ זָכָר, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה. בַּת בִּתּוֹ נִקְבָּה אֲסוּרָה. בֶּן בִּתּוֹ זָכָר, אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּרוֹמָיָא קֳמֵי רַבִּי יוֹסֵה: אִית לָךְ אַף תַּרְתֵּי. אִמּוֹ תּוֹרָה. אֵם אִמּוֹ – שְׁנַיָּה לָהּ. אָסְרוּ אֵם אָבִיו מִפְּנֵי אֵם אִמּוֹ. אֵשֶׁת בְּנוֹ – תּוֹרָה. אֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ – שְׁנַיָּה לָהּ. אָסְרוּ אֵשֶׁת בֶּן בִּתּוֹ, מִפְּנֵי אֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ. אָמַר רַבִּי מַתַּנְיָה: אִית לָךְ אַף תַּרְתֵּי: אֵשֶׁת אָבִיו – תּוֹרָה. אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו – שְׁנַיָּה לָהּ. אָסְרוּ אֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ, מִפְּנֵי אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו. אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאָבִיו – תּוֹרָה. אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאִמּוֹ – שְׁנַיָּה לָהּ. אָסְרוּ אֵשֶׁת אֲחִי אִמּוֹ מֵאִמָּהּ, מִפְּנֵי אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו מֵאִמּוֹ.

[יב:]

רַב חוּנָה שְׁמַע כֻּלְּהוֹן מִן הָדָא קְרָיָא (וַיִּקְרָא יח, יז): "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ" – וּכְתִיב (שָׁם כ, יד): "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִיא" – "זִמָּה", "זִמָּה", לִגְזֵרָה שָׁוָה. מַה לְמַטָּן שִׁלְשָׁה דוֹרוֹת – אַף לְמַעְלָן שִׁלְשָׁה דוֹרוֹת. מַה לְמַטָּן בְּ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳ – אַף לְמַעְלָן בְּ׳לֹא תַעֲשֶׂה׳. מַה לְמַעְלָן דֶּרֶךְ נְשׁוּאִין – אַף לְמַטָּן דֶּרֶךְ נְשׁוּאִין. מַה לְמַעְלָן בִּשְׂרֵפָה – אַף לְמַטָּן בִּשְׂרֵפָה. מַה לְמַטָּן עָשָׂה בַּת זָכָר כְּבַת נְקֵבָה – אַף לְמַעְלָן עָשָׂה אֵם זָכָר כְּאֵם נְקֵבָה.

מָה אִית לָךְ לְמֵימַר? אֵם חָמִיו וְאֵם חֲמוֹתוֹ. לֹא תִהְיֶה אֵם אָבִיו כְּאֵם חָמִיו? לֹא תִהְיֶה אֵם אִמּוֹ כְּאֵם חֲמוֹתוֹ? אָסְרוּ אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו מִפְּנֵי אֵם אָבִיו. אָסְרוּ אֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ מִפְּנֵי אֵם אִמּוֹ. לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת בֶּן בְּנוֹ כְּבַת בֶּן אִשְׁתּוֹ? לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת בֶּן בִּתּוֹ כְּבַת בַּת אִשְׁתּוֹ?

הָתִיב רַבִּי חַגַּי קֳמֵי רַבִּי יוֹסֵה: וְהָא מַתְנִיתָא פְלִיגָא עַל רַב: ׳מֻתָּר הוּא אָדָם בְּאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ וְאָסוּר בִּבְתּוֹ׳. אֶלָּא חוֹרַגְתּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ אָסוּר בָּהּ? ! הֲרֵי חוֹרְגוֹ זָכָר וְאִשְׁתּוֹ מֻתֶּרֶת!

רַבִּי זְרִיקָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָה: אֵשֶׁת חָמִיו אֲסוּרָה מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. אִי תֵּימַר תּוֹרָה, הֲרֵי דָּוִד שֶׁנָּשָׂא רִצְפָּה בַּת אַיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל־ב יב, ח): "וָאֶתְּנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחֵיקֶךָ". רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: שְׁנֵי חוֹרְגִים שֶׁגָּדְלוּ בְּבַיִת אֶחָד - אֲסוּרִין לְהִנָּשֵׂא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. אֲתָא עוֹבָדָא קֳמֵי רַבִּי חֲנִינָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, אֲמַר: יִסְבּוֹן בַּאֲתַר דְּלָא חָכְמִין לְהוֹן[5].

תַּמָּן תָּנֵינַן: רַבִּי יוֹסֵה אוֹמֵר: אִם עָבַר הַזָּקֵן וּנְשָׂאָהּ, מָה עָבַר? עָבַר עַל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. רַבִּי יוֹסֵה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ שְׁאַל לְרַבִּי יוֹחָנָן: הָדָא אָמְרָה: שְׁנִיּוֹת אֵין לָהֶן הֶפְסֵק? אֲמַר לֵיהּ: וְכִי שְׁנִיָּה לַשְּׁנִיּוֹת שָׁנִינוּ? לֹא, שְׁנִיָּה לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְכֻלְּהוֹן מִשּׁוּם כַּלַּת בְּנוֹ.

רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם יוֹנָה: רַבִּי אַבָּהוּ לָא אֲמַר כֵּן, אֶלָּא

[יג.]

רַבִּי לְעָזָר שְׁאַל לְרַבִּי יוֹחָנָן: שְׁמוֹנָה שְׁנִיּוֹת שָׁנִינוּ, וְזֶה הֲרֵי תֵּשַׁע, וְכֻלְּהוֹן מִשּׁוּם כַּלַּת בְּנוֹ.

הֲלָכָה ה: מַתְנִיתִין: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לְיִבּוּם וְאָחִיו לוֹ לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמַּה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית.

הֲלָכָה ו: מַתְנִיתִין: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם, פּוֹטֵר אֶת אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם, וְחַיָּב עַל מַכְתּוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ וּבְנוֹ לוֹ לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית.

גְּמָרָא: רַבִּי אָבִין בָּעֵי: **וּבְנוֹ לְכָל דָּבָר** - אֲפִלּוּ לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה וְלִשְׁנִיָּה?

בֵּין גּוֹי שֶׁבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל וְיָלְדָה, בֵּין יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל גּוֹיָה - בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן. גּוֹי שֶׁבָּא עַל גּוֹיָה וְיָלְדָה - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: גּוֹיִים יֵשׁ לָהֶם יְחָסִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: גּוֹיִים אֵין לָהֶם יְחָסִין. וְהָא כְתִיב (יְשַׁעְיָה לט, א): "בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח מְרֹדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן בַּלְאֲדָן מֶלֶךְ בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל חִזְקִיָּהוּ"! עַל־יְדֵי שֶׁכִּבֵּד זְקֵנוֹ - זָכָה לְהִתְיַחֵס. וְהָא כְתִיב (מְלָכִים־א טו, יח): "וַיִּשְׁלָחֵם הַמֶּלֶךְ אָסָא אַל בֶּן הֲדַד בֶּן טַבְרִמֹּן בֶּן חֶזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיֹּשֵׁב בְּדַמֶּשֶׂק לֵאמֹר"! קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ. כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (אֶסְתֵּר ט, ד): "כִּי הָמָן בֶּן הַמְּדָתָא". וְכִי בֶּן הַמְּדָתָא הָיָה? אֶלָּא צוֹרֵר בֶּן צוֹרֵר. אוּף הָכָא, קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא: כְּךְ מֵשִׁיב רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֶת רַבִּי יוֹחָנָן, וְהָא כְתִיב (שְׁמוּאֵל־ב ט, ב): "וּלְצִיבָא חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בָּנִים וְעֶשְׂרִים עֲבָדִים". וַעֲבָדִים יֵשׁ לָהֶן יְחוּס? בְּאַלְמוּת[6] שׁוּמְטִין שֶׁל מְפִיבֹשֶׁת.

שִׁפְחָה - (שְׁמוֹת כא, ד): "הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ".

נָכְרִית - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: כְּתִיב (דְּבָרִים ז, ג): "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם". וּכְתִיב (שָׁם): "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי". בִּנְךָ מִיִּשְׂרָאֵל קָרוּי בִּנְךָ, וְאֵין בִּנְךָ מִגּוֹיָה קָרוּי בִּנְךָ, אֶלָּא בְּנָהּ.

יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר גִּבּוֹרַיָּה אֲזַל לְצוֹר. אֲתוֹן שַׁאֲלוֹן לֵיהּ: מַהוּ מֶגְזַר בְּרֵיהּ דְּאַרְמִיְתָא בְּשַׁבְּתָא? וּסְבַר מִשְׁרֵי לוֹן מִן הָדָא (בַּמִּדְבָּר א, יח): "וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם". שְׁמַע רַבִּי חַגַּי, אָמַר: יֵיתֵי אֲיתוֹנֵיהּ, דְּיִלְקֵי. אֲמַר לֵיהּ: מֵאֵיכָן אַתָּה מַלְקֵנִי? אֲמַר לֵיהּ: מִן הָדָא דִּכְתִיב (עֶזְרָא י, ג): "וְעַתָּה נִכְרֹת בְּרִית לֵאלֹהֵינוּ". אֲמַר לֵיהּ: מִן הַקַּבָּלָה אַתְּ מַלְקֵנִי? אֲמַר לֵיהּ (שָׁם): "וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה". אֲמַר לֵיהּ: מִן הָדָא אוֹרָיְתָא? אֲמַר לֵיהּ: מִן הָהִיא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן

---

[5] יִתְחַתְּנוּ בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא מַכִּירִים אוֹתָם

[6] בְּחִזְקָה

יוֹחַי: כְּתִיב (דְּבָרִים ז, ג): "לֹא תִתְחַתֵּן בָּם". וּכְתִיב (שָׁם ד): "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי". בִּנְךָ מִישְׂרָאֵל קָרוּי בִּנְךָ. וְאֵין בִּנְךָ מִגּוֹיָה קָרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בִּנָּהּ.

[יג:]

אֲמַר לֵהּ: חֲבוֹט חֲבוֹטָךְ, דְּהוּא טָבָא בְּקַלְטָא[7].

הֲלָכָה ז: מַתְנִיתִין: מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִדֵּשׁ – נוֹתֵן גֵּט לְזוֹ וְגֵט לְזוֹ. מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד – חוֹלֵץ אֶת שְׁתֵּיהֶן. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם – אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ – אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

גְּמָרָא: ׳מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵי זוֹ קִדֵּשׁ - נוֹתֵן גֵּט לְזוֹ וְגֵט לְזוֹ. מֵת וְלוֹ אָח אֶחָד – חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן׳. בְּכָל אֲתַר אַתְּ אָמַר: אֵין חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה. וְהָכָא אַתְּ אָמַר הָכֵן? כָּאן בְּוַדַּאי, כָּאן בְּסָפֵק.

הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם׳ - בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים לוֹ ׳יַבֵּם׳ - אֵין אוֹמְרִים לוֹ ׳חֲלֹץ׳, וְהָכָא אַתְּ אָמַר הָכֵן! כָּאן בְּוַדַּאי, כָּאן בְּסָפֵק. קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן.

הֲלָכָה ח: מַתְנִיתִין: שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵי זוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵי זוֹ קִדֵּשׁ – זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין. מֵתוּ, לַזֶּה אָח וְלַזֶּה אָח – זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לַזֶּה אֶחָד וְלַזֶּה שְׁנַיִם – הַיְחִידִי חוֹלֵץ אֶת שְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן.

גְּמָרָא: תָּנֵי: אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֲנִים כַּסֵּדֶר הַזֶּה. הָדָא דְאַתְּ אָמַר, בְּשֶׁחָלַץ וְאַחַר־כָּךְ יִבֵּם. אֲבָל אִם יִבֵּם בַּתְּחִלָּה – אָסוּר, שֶׁמָּא יָמוּת אָחִיו, וְנִמְצָא כְּבָא עַל אָחוֹת יְבִמְתּוֹ. אָמַר רַב חִסְדָּא: הָדָא אָמְרָה: הַבָּא עַל אַחוֹת חֲלוּצָתוֹ - לֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵה בַּר רַבִּי בָּא: תָּנֵי רַבִּי חִיָּה: הַבָּא עַל אַחוֹת חֲלוּצָתוֹ - לֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. ׳מֵתוּ, לַזֶּה אָח וְלַזֶּה אָח - זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן׳ - בְּכָל אֲתַר אַתְּ אָמַר: אֵין חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה, וְהָכָא אַתְּ אָמַר אָכֵן? כָּאן בְּוַדַּאי, כָּאן בְּסָפֵק. ׳לַזֶּה אֶחָד וְלַזֶּה שְׁנַיִם - הַיְחִידִי חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם׳ - בְּכָל אֲתַר אַתְּ אָמַר: כָּל

[יד.]

מָקוֹם שֶׁאֵין אוֹמְרִים לוֹ ׳יַבֵּם׳ - אֵין אוֹמְרִים לוֹ ׳חֲלֹץ׳, וְהָכָא אַתְּ אָמַר אָכֵן? כָּאן בְּוַדַּאי, כָּאן בְּסָפֵק.

׳קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן׳ -

הֲלָכָה ט: מַתְנִיתִין: לַזֶּה שְׁנַיִם וְלַזֶּה שְׁנַיִם - אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת. אָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְאָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה. קָדְמוּ שְׁנַיִם וְחָלְצוּ לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן.

גְּמָרָא: הָדָא דְאַתְּ אָמַר: בְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל בַּכֹּהֲנִים - אָסוּר.

הֲלָכָה י: מַתְנִיתִין: מְצָוָה בְּגָדוֹל לְיַבֵּם. וְאִם קָדַם הַקָּטָן - זָכָה. הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה

[7] הַכֵּה מַכָּתְךָ, שֶׁהִיא טוֹבָה בְּקַבָּלָתָהּ

וְנִשְׁתַּחְרְרָה, וְעַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס, וְאִם כָּנַס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּנַס - יוֹצִיא.

גְּמָרָא: ׳מִצְוָה בְּגָדוֹל לְיַבֵּם׳ - שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כה, ו): ״וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד״. מָה אֲנַן קָיְמִין? אִם בַּנּוֹלָד - יֹאמַר קְרָיָה: ׳יָקוּם עַל שֵׁם אָחִי אָבִיו הַמֵּת׳. אֶלָּא עַד שֶׁיִּהְיֶה הַנּוֹלָד בְּכוֹר. מֵעַתָּה, אֲפִלּוּ הָיָה לוֹ בָּנִים וּמֵתוּ וְאַחַר־כָּךְ מֵת הוּא - לֹא תִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ זְקוּקָה לְיִבּוּם. וְיֹאמַר קְרָיָה: ׳וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ׳. אֶלָּא אִם אֵינָנּוּ עִנְיָן לַנּוֹלָד תְּנֵהוּ עִנְיָן לַמְיַבֵּם. **מִצְוָה בְּגָדוֹל לְיַבֵּם.**

הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנֹס. קִדֵּשׁ, כְּמִי שֶׁכָּנַס. אָמְרוּ שֶׁלֹּא לִכְנֹס, וְכָנַס - מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. גֵּרֵשׁ מַהוּ שֶׁיַּחְזִיר? אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן, לֹא נִמְצֵאתָ מוֹצִיא לִיזָּה עַל בָּנֶיהָ.

׳הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ׳ - רַב אָמַר בְּנִטְעָן בְּעֵדִים. רַבִּי יוֹסֵה בָּעֵי: אִם בְּנִטְעָן בְּעֵדִים - בְּהֵא תָנֵי: וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּנַס - יוֹצִיא.

[יד:]

וּמִתַּחַת יְדֵי אַחֵר - יְקַיֵּם? אִם נִטְעָן בְּעֵדִים אֲפִלּוּ מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר - יוֹצִיא! אֶלָּא כֵּן אֲנַן קָיְמִין בְּנִטְעָן שֶׁלֹּא בְּעֵדִים וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר יְקַיֵּם.

הֲלָכָה יא: מַתְנִיתִין: הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. ׳מֵת׳, ׳הֲרַגְתִּיו׳, אוֹ: ׳הֲרַגְנוּהוּ׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ׳הֲרַגְתִּיו׳ - לֹא תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ, ׳הֲרַגְנוּהוּ׳ - תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ.

גְּמָרָא: מַהוּ נֶאֱמָן? שְׁמוּאֵל אָמַר: נֶאֱמָן לִתֵּן גֵּט. אַסִּי אָמַר: נֶאֱמָן לִכְנֹס. רַב חוּנָא אָמַר בְּשֵׁם רַב: נֶאֱמָן לִכְנֹס. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נֶאֱמָן לִכְנֹס, וְאֵין לְמֵדִין הֵימֶנּוּ דָּבָר אַחֵר. מַהוּ ׳אֵין לְמֵדִין הֵימֶנּוּ דָּבָר אַחֵר׳? ׳אַחַת מִשְּׁדוֹתַי מָכַרְתִּי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי מְכַרְתִּיהָ׳; וּבָא אֶחָד וְאָמַר: ׳אֲנִי הוּא שֶׁלְּקַחְתִּיהָ׳ - לֹא כָל הֵימֶנּוּ. אַף בְּקִדּוּשִׁין כֵּן: ׳אַחַת מִבְּנוֹתַי קִדַּשְׁתִּי, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳, וּבָא אֶחָד וְאָמַר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳ - לֹא כָל הֵימֶנּוּ.

[טו.]

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַב: ׳**הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳ - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ**׳? תַּמָּן, הֶחְזִקָּה אֵשֶׁת אִישׁ בִּפְנֵי הַכֹּל. בְּרַם הָכָא: לֹא הֶחְזִקָּה אֵשֶׁת אִישׁ אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁנַיִם. לְכְשֶׁיְּבֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: ׳זֶה הוּא שֶׁקִּדֵּשׁ׳!

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל שְׁמוּאֵל: ׳**זֶה אוֹמֵר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳ - שְׁנֵיהֶן נוֹתְנִין גֵּט. וְאִם רָצוּ, אֶחָד נוֹתֵן גֵּט וְאֶחָד כּוֹנֵס**׳? פְּתַר לַהּ בְּאוֹמֵר: ׳לְאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ קִדַּשְׁתִּיהָ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵי זֶה הוּא׳.

רַבִּי זְעִירָא, רַבִּי יַסָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: קֹדֶם אֶחָד מֵהֶן וְכָנַס - מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הָדָא דְאַתְּ אָמַר: בְּשֶׁזֶּה אוֹמֵר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳, וְזֶה אוֹמֵר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳, וְקֹדֶם אֶחָד מֵהֶן וְכָנַס. אֲבָל אִם אָמַר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳, וּכְנָסָהּ, וּבָא אַחֵר וְאָמַר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳ - לֹא כָל הֵימֶנּוּ. וְתָנֵי כֵן: אִם מִשֶּׁכְּנָסָהּ בָּא אַחֵר, וְאָמַר: ׳אֲנִי קִדַּשְׁתִּיהָ׳ - לֹא כָל הֵימֶנּוּ.

׳הֲרַגְתִּיו׳ - מַה נַפְשָׁךְ? קַטְלֵהּ - הֶחְשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ. לָא קַטְלֵהּ - בַּחַיִּים הוּא.

׳הֲרַגְנוּהוּ׳ – סִיעָתֵהּ קַטְלֵהּ – תִּנָּשֵׂא לַאֲחֵרִים וְלֹא לוֹ. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּלִיסְטִים אֶחָד שֶׁנִּתְפַּס בְּקֵיסָרִין שֶׁבְּקַפּוֹדְקִיָּה. עִם כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא לֵהָרֵג, אָמַר לָהֶן: ׳צְאוּ וְאִמְרוּ לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בֶּן כָּהֲנָא, שֶׁהֲרַגְתִּיו בִּכְנִיסָתוֹ לְלוּד׳. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְקִיְּמוּ אֶת דְּבָרָיו. אָמַר לָהֶן רַבִּי יוּדָה: מִשָּׁם רְאָיָה? וַהֲלֹא לֹא אָמַר אֶלָּא: ׳הֲרַגְנוּהוּ׳!

הֲלָכָה יב: מַתְנִיתִין: הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בִּנְדֶר עַל בַּעְלָהּ – הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה. מֵאֵנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו – יִשָּׁאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית־דִּין, וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ לָהֶן נָשִׁים וּמֵתוּ – מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ – מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן. וְכֻלָּם מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם וְלַאֲחֵיהֶם.

גְּמָרָא: ׳הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בִּנְדֶר עַל בַּעְלָהּ – הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׁאֶנָּה׳ – אוֹמֵר אֲנִי, לְכָךְ מִתְכַּוֵּן מִתְּחִלָּה.

׳מֵאֵנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו – יִשָּׁאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית־דִּין׳ – שֶׁאֵין שְׁנַיִם מְצוּיִין לַחֲטֹא מִפְּנֵי אֶחָד.

[טו:]

תַּמָּן תָּנִינַן: הַמַּפְקִיד פֵּרוֹת אֵצֶל חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן אֲבוּדִין – לֹא יִגַּע בָּהֶן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִמְכֹּר בִּפְנֵי בֵית־דִּין, מִפְּנֵי הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים. אָמַר רַב אַבָּא בַּר יַעֲקֹב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. מַה יְהֵא בַּדָּמִים? רַב יְהוּדָה אָמַר: מַחֲלֹקֶת רַבִּי עֲקִיבָה וְרַבִּי טַרְפוֹן. תָּנֵי: בֵּית־דִּין לֹא יִקָּחוּ. רַבִּי עֲקִיבָה אָמַר, רַבִּי חִיָּה בֵּי רַבִּי שַׁבְּתַי מַקְשֵׁי: הָכָא אַתְּ אָמַר: ׳מֵאֵנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו – יִשָּׁאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית־דִּין׳, וְהָכָא אַתְּ אָמַר הָכֵן! אָמַר רַבִּי יוֹסֵה: תַּמָּן, הַמִּקָּח דַּרְכּוֹ לְהִשְׁתַּלֵּשׁ. בְּרַם הָכָא, אֵין שְׁנַיִם מְצוּיִין לַחֲטֹא מִפְּנֵי אֶחָד.

׳וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים וּמֵתוּ מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן׳ – לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מֵתוּ, הָא אִם נִתְגָּרְשׁוּ – לֹא.

׳וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׁאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ מֻתָּרוֹת לְהִנָּשֵׂא לָהֶן׳ – שֶׁאֵין אָדָם מָצוּי לַחֲטֹא לְאַחַר זְמַן. ׳וְכֻלָּן מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶן וְלַאֲחֵיהֶן׳ – שֶׁאֵין אָדָם מָצוּי לַחֲטֹא לֹא מִפְּנֵי בְּנוֹ וְלֹא מִפְּנֵי אָחִיו.

פֶּרֶק ג: הֲלָכָה א: מַתְנִיתִין: אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין אֶת הָאֲחָיוֹת – הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ – יוֹצִיאוּ. רַבִּי לְעָזָר אוֹמֵר: בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ, וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ.

גְּמָרָא: אֵלּוּ אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי נָכְרִיּוֹת, שֶׁמָּא אֵינָן מִתְיַבְּמוֹת? שָׁנְיָא הִיא הָכָא, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִסּוּר אֲחָיוֹת. מֵעַתָּה, לֹא יְהוּ צְרִיכוֹת הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה? אָמַר רַבִּי מַתַּנְיָה: עַל־יְדֵי זִקָּה, וְאֵין בּוֹ אִסּוּר אֲחָיוֹת בְּרוּרוֹת. תַּמָּן תָּנִינַן:

[טז.]

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רַבִּי יוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ: ׳הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ הַגָּדוֹל מַעֲשֶׂה׳! חָלְצוּ לָהּ אַחִים אוֹ כָּנְסוּ – יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ, מֵתָה הַיְבָמָה – יִכְנֹס מֵת הַיָּבָם – מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, וְאֶת אֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה.

לֹא אָמַר, אֶלָּא מֵתָה יְבִמְתּוֹ – מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ, אֲבָל מֵתָה אִשְׁתּוֹ – אָסוּר בִּיבִמְתּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי לְעָזָר. אֲבָל דִּבְרֵי חֲכָמִים: מֵתָה יְבִמְתּוֹ – מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ, מֵתָה אִשְׁתּוֹ – מֻתָּר בִּיבִמְתּוֹ.

דִּבְרֵי חֲכָמִים: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא בָּא מֵחֲמַת הַגּוֹרֶם: בָּטֵל הַגּוֹרֶם - בָּטֵל הָאִסּוּר. וּדְרַבִּי לְעָזָר: אֲפִלּוּ בָּטֵל הַגּוֹרֶם - הָאִסּוּר בִּמְקוֹמוֹ. רַבִּי יוֹסֵה בֵּי רַבִּי חֲנִינָה בְּעָא קֳמֵי רַבִּי יוֹחָנָן: הָכָא אַתְּ אָמַר: ׳מֵתָה יְבִמְתּוֹ - מֻתָּר בְּאֵשְׁתּוֹ, מֵתָה אִשְׁתּוֹ - מֻתָּר בִּיבִמְתּוֹ׳; וְהָכָא אַתְּ אָמַר אָכֵן! אֲמַר לֵהּ: אֵינִי יוֹדֵעַ טַעַם אֲחָיוּת מָה הֵן. אֲמַר רַבִּי זְעוּרָה, אֲמַר רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵינִי יוֹדֵעַ טַעַם אֲחָיוּת מָה הֵן. רַבִּי בָּא רַבִּי חִיָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אֵינִי יוֹדֵעַ טַעַם אֲחָיוּת יְבָמוֹת מָה הֵן. רַבִּי הִילָא, רַבִּי יַסָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא דּוֹמֶה אִסּוּר אֲחָיוּת יְבָמוֹת, לְאִסּוּר אֲחָיוּת שֶׁאֵינָן יְבָמוֹת.

אֲמַר רַבִּי יִרְמְיָה: תִּפְתַּר, שֶׁנָּפַל הַבַּיִת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת. רַבִּי יוֹסֵה בָּעֵי: אִם בְּשֶׁנָּפַל הַבַּיִת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת, בְּדָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ טַעַם אֲחָיוּת יְבָמוֹת מַהוּ׳?! אֶלָּא בְּשֶׁמֵּתוּ זֶה אַחַר זֶה. הֲוֹון בָּעֵי מֵימַר,

[טז:]

מַה צְרִיכָה לְרַבִּי יוֹחָנָן? מֵתָה הַשְּׁנִיָּה, לָמָּה אֵינוֹ מֻתָּר בָּרִאשׁוֹנָה? אֲבָל אִם מֵתָה הָרִאשׁוֹנָה - יְהֵא אָסוּר בַּשְּׁנִיָּה. אֲמַר רַבִּי יוּדָה: הִיא דָּא הִיא דָּא, צְרִיכָה לֵהּ. וְלֵית זִקָּה כְּלוּם.

אִלּוּ שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵאָב וְלֹא מֵאֵם, שְׁנַיִם מֵאֵם וְלֹא מֵאָב, מֵת בְּנוֹ שֶׁל אָב תְּחִלָּה, לֹא הִסְפִּיק הַשֵּׁנִי לְהַחְלִיץ וּלְיַבֵּם עַד שֶׁמֵּת, וְנָפְלָה לִפְנֵי אָחִיו מֵאִמּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ מֻתָּר בָּהּ? אֵין תֵּימַר זִקָּה כְּלוּם, יְהֵא אָסוּר בָּהּ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ.

מַהוּ שֶׁיְּהֵא לָהּ צָרָה? רַבִּי הִילָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲבִינָא: קַל וָחֹמֶר: מָה אִם אֲחוֹת חֲלוּצָתוֹ כְּשֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם, נָתְנוּ לָהּ חֲכָמִים צָרָה, כָּאן שֶׁיֵּשׁ כָּאן אִסּוּר אֲחָיוּת לֹא כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיְּהֵא לָהּ צָרָה? רַבִּי בּוּן בַּר חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי אֲבִינָא תָּנֵי: תַּמָּן חָלְצוּ הַצָּרוֹת - נִפְטְרוּ הָאֲחָיוֹת, חָלְצוּ אֲחָיוֹת - לֹא נִפְטְרוּ הַצָּרוֹת.

[יז.]

וּכְמָה דְּאַתְּ אָמַר: חָלְצוּ צָרוֹת - נִפְטְרוּ אֲחָיוֹת. וְדִכְוָתָהּ: אֲפִלּוּ חָלְצוּ אֲחָיוֹת - יִפְטְרוּ צָרוֹת! אֶלָּא כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: בֹּאוּ וְנִתַּקֵּן, שֶׁיִּהוּ צָרוֹת חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְהִתְקִינוּ? לָא־כֵן תָּנֵי: לֹא הִסְפִּיקוּ לְהִתְקִין עַד שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה?! אֶלָּא כְּבֵית־שַׁמַּאי, דְּבֵית־שַׁמַּאי מַתִּירִין אֶת הַצָּרוֹת לָאַחִין. אֲמַר רַבִּי פִּנְחָס קֳמֵי רַבִּי יוֹסֵה: אֵין כְּבֵית־שַׁמַּאי, אֲפִלּוּ חָלְצוּ הָאֲחָיוֹת - נִפְטְרוּ הַצָּרוֹת. וְתָנֵינָן: רַבִּי לְעָזָר אָמַר: מִשּׁוּם בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמְרִים: יְקַיְּמוּ, וּבֵית־הִלֵּל אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ.

הָוֵי תְּרֵין תַּנָּאִין אִנּוּן עַל דְּבֵית־שַׁמַּאי. חַד אָמַר: חָלְצוּ אֲחָיוֹת - נִפְטְרוּ צָרוֹת. וְחָרָנָה אָמַר: חָלְצוּ אֲחָיוֹת - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹת. תָּנֵי: אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: קל[8] הָוֵי בֵּית־הִלֵּל בַּדָּבָר הַזֶּה. מָה, לְגַנַּאי? לְשֶׁבַח! מַלְיְזִים: ׳מָה אִסּוּר יֵשׁ כָּאן׳?!

אַשְׁכַּח תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - יְקַיְּמוּ, וְהֵן שֶׁבָּעֲלוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת. עַל דַּעְתֵּהּ דְּאַבָּא שָׁאוּל - מֻתָּר לְבָעֵל בַּתְּחִלָּה. עַל דַּעְתֵּהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - וְהוּא שֶׁעָבַר וּבָעַל. כְּנַס הָרִאשׁוֹן וּבָעַל - אוֹמֵר לַשֵּׁנִי שֶׁיִּבְעֹל. לֹא בָעַל - הָרִאשׁוֹן אָסוּר לִבְעֹל בְּעִילָה שְׁנִיָּה, שֶׁמָּא יָמוּת אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא כְּבָא עַל אָחוֹת יְבִמְתּוֹ.

[8] הֵקֵלּוּ

[יז:]

תָּנֵי: מֵת הַשֵּׁנִי, הָרִאשׁוֹן מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, וְאֶת אֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. אֲפִלּוּ מֵת הַשֵּׁנִי? לֹא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא?! דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם! אָמַר רַבִּי זְעוֹרָה: קַיְמִתְיָהּ: כָּל יְבָמָה שֶׁנִּרְאֵית לָצֵאת בַּחֲלִיצָה - אֵינָהּ מְתֻרֶת בְּלֹא חֲלִיצָה.

הָיְתָה לָרִאשׁוֹנָה צָרָה: חָלַץ לָהּ - נִפְטְרָה צָרָתָהּ, וּבָא עָלֶיהָ - בִּיאַת אִסּוּר הִיא, וְלֹא נִפְטְרָה צָרָתָהּ. חָלַץ לָהּ וּבָא עָלֶיהָ, מַה נַפְשָׁךְ? אִם בַּחֲלִיצָה - הִיא תַּתִּיר, אִם בְּבִיאָה - הִיא תַּתִּיר. אָמַר רַבִּי יוּדָן: קַיְמִתְיָהּ כְּהָדָא: הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת, כְּמָה דְתֵימַר תַּמָּן: צָרָתָהּ לֹא תִּנָּשֵׂא עַד שֶׁתֵּדַע בַּמָּה הִיא נִתֶּרֶת, אִם בְּעֻבָּר, אִם בְּבִיאָה. אַף הָכָא - צָרָתָהּ לֹא תִּנָּשֵׂא, עַד שֶׁתֵּדַע בַּמָּה הִיא נִתֶּרֶת, אִם בַּחֲלִיצָה אִם בְּבִיאָה.

הָיָה לַשְּׁנִיָּה צָרָה - כּוֹנֵס אֶת הַצָּרָה וּמְקַיֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאָסוּר בַּשְּׁנִיָּה.

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם יַעֲמִיד פַּרְנָס, וּבְכֹהֶנֶת שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּיִשְׂרָאֵל, חֹדֶשׁ אֶחָד - יְקֵיִם. שְׁנַיִם - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וּבְכֹהֵן, שְׁנַיִם - יְקֵיִם. שְׁלֹשָׁה - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

ב. הֵדִירָהּ שֶׁלֹּא תִטְעֹם אֶחָד מִכָּל הַמִּינִין, בֵּין מַאֲכָל רַע בֵּין מַאֲכָל יָפֶה, אֲפִלּוּ לֹא טָעֲמָה אוֹתוֹ הַמִּין כָּל יָמֶיהָ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: רוֹצוֹת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִטְעֹם תַּבְשִׁיל וּפֵרוֹת, וְאַל יֵצְאוּ יוֹם אֶחָד מִתַּחַת בַּעֲלֵיהֶן.

ג. הֵדִירָהּ שֶׁלֹּא תִתְקַשֵּׁט בְּאֶחָד מִכָּל הַמִּינִין, אֲפִלּוּ הִיא יַלְדָּה וְהֵדִירָהּ שֶׁלֹּא תִלְבַּשׁ בִּגְדֵי זְקֵנָה, אֲפִלּוּ הִיא זְקֵנָה וְהֵדִירָהּ שֶׁלֹּא תִלְבַּשׁ בִּגְדֵי יַלְדָּה - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּעֲנִיּוּת שֶׁלֹּא נָתַן קְצָבָה, וּבַעֲשִׁירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הֵדִירָהּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁאִיל נָפָה וְכָבָרָה רֵחַיִם וְתַנּוּר - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, מִפְּנֵי שֶׁמַּשִׁיאָתוֹ שָׁם רָע בִּשְׁכוּנָתוֹ.

ד. הֵדִירָהּ שֶׁלֹּא תֵּלֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; שְׁלֹמָחָר תְּהֵא מְטֻלָּת וְאֵין כָּל בְּרִיָּה סוֹפָנָהּ. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה תַּלְמוּד לוֹמַר (קהלת ז, ב): "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ" - דְּבָרִים שֶׁל מִיתָה; עֲבִיד - דַּיְעַבְדוּן לָךְ. לָוֵי - דִּילַוּוּן לָךְ. סְפוּד - דְּיִסְפְּדוּנָךְ. קְבוֹר - דְּיִקְבְּרוּנָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אָבֵל".

ה. הֵדִירָהּ שֶׁתְּהֵא מְטַעֶמֶת תַּבְשִׁילָהּ לְכָל אָדָם, אוֹ שֶׁתְּהֵא מְמַלְּאָה וּמְעָרָה לָאַשְׁפָּה, וְשֶׁתֹּאמַר לְכָל אָדָם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהַג עַמָּהּ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן הִיא יוֹצְאָה וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ, יוֹצְאָה וּבְגָדֶיהָ פְּרוּמִים, וְלִבָּהּ גַּס בַּעֲבָדֶיהָ וּבִשְׁפְחוֹתֶיהָ וּבִשְׁכֵנוֹתֶיהָ. יוֹצְאָה וְטוֹוָה בַּשּׁוּק, רוֹחֶצֶת וּמַרְחֶצֶת בַּמֶּרְחָץ עִם כָּל אָדָם - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִכְתֻבָּה מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָהֲגָה עִמּוֹ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ שֶׁמַּדִּירָהּ וְאֵינָהּ מְקַיֶּמֶת - אַל יְשַׁנֶּה וְיַדִּירָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ שֶׁאֵינָהּ קוֹצָה לָהּ חַלָּה - יוֹצִיא וְיִתַּן אַחֲרֶיהָ. אֵיזוֹ הִיא קוֹלָנִית? כָּל שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּבֵיתָהּ, וְחַבְרוֹתֶיהָ שׁוֹמְעִין אֶת קוֹלָהּ.

ו. כָּל אֵלּוּ נָשִׁים שֶׁעָבְרוּ עַל הַדָּת - צְרִיכוֹת הַתָּרָאָה, וְיוֹצְאוֹת שֶׁלֹּא בִכְתֻבָּה. לֹא הִתָּרָה בָּהֶן - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מָאתַיִם לְבָתוּלָה וּמָנֶה לְאַלְמָנָה, אֶלָּא יֵתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה מָנֶה - אַבְּדָה אֶת הַכֹּל, וְנוֹטֶלֶת בְּלָאֵיוֹת שֶׁמּוֹצְאָה לְפָנֶיהָ.

ז. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁאֵין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצָא עָלֶיהָ נְדָרִים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. הָלְכָה אֲצֶל חָכָם וְהִתִּיר לָהּ אֶת נִדָּרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִכְתֻבָּה. הָלְכָה אֲצֶל חָכָם וְהִתִּיר לָהּ אֶת נִדָּרָהּ - הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם, עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. הָלְכָה אֲצֶל רוֹפֵא וְרִפְּאָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כְּנָסָהּ סְתָם וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין - תֵּצֵא שֶׁלֹּא בִכְתֻבָּה. בְּאֵלּוּ נְדָרִים אָמְרוּ? דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנּוּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּדְּרָה שֶׁלֹּא תֹאכַל בָּשָׂר, וְשֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה יַיִן, וְשֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי צֶבְעוֹנִין.

ח. כָּל הַמּוּמִין הַפּוֹסְלִין בַּכֹּהֲנִים - פּוֹסְלִין בַּנָּשִׁים. יֶתֶר עֲלֵיהֶן הַנָּשִׁים - רֵיחַ הַפֶּה, וְרֵיחַ זֵעָה, וְשׁוּמָא שֶׁאֵין לָהּ שֵׂעָר.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'קַדֵּשׁ לִי בִּתְּךָ זוֹ עַל מְנָת שֶׁאֵין בָּהּ מוּמִין'. אָמַר לוֹ: 'בִּתִּי זוֹ, חוֹלָה הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית הִיא, מְשֻׁעְמֶמֶת הִיא'; הָיָה בָּהּ מוּם אֶחָד מֵהֶן, וּסְנָפָהּ בֵּין הַמּוּמִין - הֲרֵי זֶה מִקַּח טָעוּת. מוּמִין הַלָּלוּ וּמוּם אַחֵר עִמָּהֶן - אֵין זֶה מֻקָּח טָעוּת. מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר בְּמוּמִין שֶׁדַּרְכָּן לְהִוָּלֵד עִמָּהּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲצֶל בַּעְלָהּ, אָבִיהָ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה. כְּנָסָהּ

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

סְתָם וְנִמְצְאוּ בָהּ מוּמִין וּנְדָרִים – הֲרֵי זֶה יְקַיֵּם.

י. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נִסְמֵית עֵינוֹ, נִקְטְעָה יָדוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ, מוּמִין גְּדוֹלִין הֵן – יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָה. אֵיזֶהוּ מְקַמֵּץ? זֶה בּוֹרְסִי. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זֶה הַמְקַמֵּץ צוֹאָה. מְצָרֵף נְחֹשֶׁת – זֶה הַמְחַתֵּךְ נְחֹשֶׁת מֵעִקָּרוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּעַל פּוֹלִיפּוּס – זֶה רֵיחַ הַפֶּה.

יא. אֵימָתַי אָמְרוּ ״יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָה״? בִּזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה, הִיא רוֹצָה וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִים – יְקַיְּמוּ. מַכָּה שְׁחִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם רוֹצִים – לֹא יְקַיְּמוּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מְצָאנִי זָקֵן אֶחָד מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם סָמוּךְ לְצִפּוֹרִי, וְאָמַר לִי: עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מָכֵּי שְׁחִין הֵן, וְכֻלָּן אָמְרוּ חֲכָמִים: תַּשְׁמִישׁ קָשֶׁה לָהֶן, וּבַעֲלֵי רְהָטָן קָשֶׁה מִכֻּלָּן.

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אָמְרוּ לְפָנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל – ״הוֹאִיל וַאֲרוּסָה אִשְׁתּוֹ, וּנְשׂוּאָה אִשְׁתּוֹ, מַה זּוֹ – מְכָרָהּ בָּטֵל, אַף זוֹ – מְכָרָהּ בָּטֵל״. אָמַר לָהֶם: ״עַל חֲדָשִׁים אָנוּ בוֹשִׁים אֶלָּא שֶׁאַתֶּם מְגַלְגְּלִין עֲלֵיהֶם אֶת הַיְשָׁנִים״? אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַבְיָא: לֹא כְּךָ הֵשִׁיבָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, אֶלָּא כָּךְ הֵשִׁיבָם: – ״לֹא אִם אֲמַרְתֶּם בִּנְשׂוּאָה, שֶׁכֵּן הוּא זַכַּאי בְּמִצְיאָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ, תֹּאמְרוּ בַּאֲרוּסָה שֶׁאֵין זַכַּאי בְּמִצְיאָתָהּ וּבְמַעֲשֶׂה יָדֶיהָ וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ״?

ב. אָמְרוּ לוֹ: ״הֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ לָהּ נְכָסִים עַד שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת, וְנִשֵּׂאת, מַהוּ״? אָמַר לָהֶם: ״אַף זוֹ לֹא תִּמְכֹּר, וְאִם מָכְרָה וְנָתְנָה קַיָּם״. אָמְרוּ לוֹ: ״הוֹאִיל וְזָכָה בְּאִשָּׁה – לֹא יִזְכֶּה בַּנְּכָסִים״. אָמַר לָהֶם: ״עַל חֲדָשִׁים אָנוּ בוֹשִׁים, אֶלָּא שֶׁאַתֶּם מְגַלְגְּלִין לְהָבִיא עָלֵינוּ אֶת הַיְשָׁנִים״; רִבּוֹתֵינוּ חָזְרוּ וְנִמְנוּ בִּנְכָסִים שֶׁנָּפְלוּ לָהּ עַד שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת, וְנִשֵּׂאת, שֶׁאִם מָכְרָה וְנָתְנָה – בָּטֵל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק בֵּין נְכָסִין לִנְכָסִין. נְכָסִין הַיְדוּעִין לַבַּעַל – לֹא תִּמְכֹּר, וְאִם מָכְרָה וְנָתְנָה – מְכָרָהּ בָּטֵל, שֶׁעַל מְנָת כֵּן נְשָׂאָהּ, וְשֶׁאֵין יְדוּעִין לַבַּעַל – לֹא תִּמְכֹּר, וְאִם מָכְרָה וְנָתְנָה – מְכָרָהּ קַיָּם. אֵלּוּ הֵן שֶׁאֵינָם יְדוּעִים: כָּל שֶׁיֹּשְׁבֶת כָּאן, וְנָפְלוּ לָהּ נְכָסִים בִּמְדִינַת הַיָּם.

ג. הַיּוֹרֵד לִנְכָסֵי אִשְׁתּוֹ, וְנָתַן עֵינָיו לְגָרְשָׁהּ, אִם קֹדֶם וְתָלַשׁ מִן הַקַּרְקַע כָּל שֶׁהוּא – הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר. הַיּוֹרֵד לִנְכְסֵי שָׁבוּי – אֵין מוֹצִיאִים אוֹתוֹ מִיָּדוֹ, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁמַע שֶׁהֵן מְמַשְׁמְשִׁין וּבָאִין, וְקָדַם וְתָלַשׁ וְאָכַל – הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׁכָּר. וְאֵלּוּ נְכְסֵי שְׁבוּיִן: כָּל שֶׁהָלַךְ אָבִיו אוֹ אָחִיו, אוֹ אֶחָד מִן הַמּוּרְשִׁין לְמִדִּינַת הַיָּם, וְשָׁמַע בָּהֶן שֶׁמֵּתוּ, וְיָרַד לְנַחֲלָה, הַיּוֹרֵד לִנְכְסֵי נְטוּשִׁין – מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. אֵלּוּ הֵן נְכְסֵי נְטוּשִׁין: כָּל שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ שֶׁמֵּתוּ, וְיָרַד לַנַּחֲלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: שָׁמַעְתִּי שֶׁהַנִּטּוּשִׁים כִּשְׁבוּיִן. הַיּוֹרֵד לִנְכְסֵי רְטוּשִׁין – מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. וְאֵלּוּ הֵן נְכְסֵי רְטוּשִׁין: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הָלְכוּ, וְכֻלָּם שָׁמִין לָהֶם כְּאָרִיס.

ד. וְכֻלָּן שָׁמִין לָהֶם בְּעִדִּית. אֵלּוּ הֵן רְטוּשִׁין: כָּל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן הֵן.

ה. הַגַּנָּב שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנִתַּן לָזֶה, מַה שֶּׁנִּטַּל – נִטַּל, וּמַה שֶּׁנִּתַּן – נִתַּן. הַגַּזְלָן שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנִתַּן לָזֶה – מַה שֶּׁנִּטַּל – נִטַּל, וּמַה שֶּׁנִּתַּן – נִתַּן. הַיֹּרְדִין שֶׁנִּטַּל מִזֶּה וְנִתַּן לָזֶה – מַה שֶּׁנִּטַּל – נִטַּל וּמַה שֶּׁנִּתַּן – נִתַּן. שָׁטַף נָהָר עֵצִים וַאֲבָנִים וְקוֹרוֹת, נִטַּל מִזֶּה וְנִתַּן לָזֶה, אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְאִם הָיוּ בְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר – הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בְּעָלִים.

ו. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ – צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב מֵהַיּוֹם וּלְאַחַר מִיתָה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁזְּמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מוֹכִיחַ עָלָיו. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: וַהֲלֹא אֵין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מוֹכִיחַ עָלָיו אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְתַּב, אַף הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנוֹ, וְחָזַר וְקָנָה

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

נְכָסִים אֲחֵרִים, כָּל שֶׁלֹּא הָיָה בִּכְלָל מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הוּא שֶׁל יוֹרְשִׁים.

ז. מָכַר הַבֵּן, אוֹ שֶׁמֵּת הָאָב, אִם יֵשׁ שָׁם נְכָסִים מְחֻבָּרִים בַּקַּרְקַע - שָׁמִין לוֹ. הַמַּקְבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין, אוֹ בֵּית הָאִילָן. אִם יֵשׁ שָׁם מְחֻבָּרִים בַּקַּרְקַע - שָׁמִין לוֹ. הַמַּקְבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ שָׁנַת הַשְּׁמִיטָה, אִם יֵשׁ שָׁם מְחֻבָּרִין בַּקַּרְקַע - שָׁמִין לוֹ. וְכֻלָּן שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס.

ח. הַיּוֹרֵד לְחוּרְבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבְנָאָהּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, כְּשֶׁהוּא יוֹצֵא אוֹמֵר: ׳תֵּן לִי עֵצַי וַאֲבָנַי׳ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. כֵּיצַד ׳יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה׳? אִם הִשְׁבַּח יֶתֶר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹתֵן לוֹ אֶת הַהוֹצָאָה, וְאִם הַהוֹצָאָה יֶתֶר עַל הִשְׁבַּח - נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח.

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. מִי שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, אֲפִלּוּ הִנִּיחַ נְכָסִים שֶׁל מֵאָה מָנֶה - אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְמְכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁכָּל נְכָסִים אַחֲרָאִין לִכְתֻבָּתָהּ. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? כּוֹנְסָהּ וּמְגָרְשָׁהּ, וְשׁוֹבֶרֶת לוֹ עַל כְּתֻבָּתָהּ. הִנִּיחַ אָחִיו מָעוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה יָבָמָהּ חַיָּב לְבַעְלָהּ מָעוֹת, לֹא יֹאמַר: ׳הוֹאִיל שֶׁאֲנִי יוֹרֵשׁ הֶחֱזַקְתִּי׳. אֶלָּא מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, וְילָקֵחַ בָּהֶן קַרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת.

ב. הָרוֹצֶה שֶׁתַּבְרִיחַ נְכָסִים מִבַּעְלָהּ - כּוֹתְבִין שְׁטַר פַּסִּים לַחֲבֵרוֹ; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְצַחֵק הוּא בָּהּ, אֶלָּא עַד שֶׁתִּכְתֹּב בְּמַתָּנָה מֵהַיּוֹם וְלִכְשֶׁאֶרָצֶה.

ג. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּירֵי פֵּרוֹת. הִכְנִיסָהּ לוֹ קַרְקַע, וְעָשְׂתָה פֵּרוֹת - הֲרֵי הוּא פֵּרוֹת. מָכַר פֵּרוֹת וְלָקַח מֵהֶן קַרְקַע וְעָשְׂתָה פֵּרוֹת - הֲרֵי הֵן פֵּרֵי פֵּרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֶּן רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמְרִים: אִם מַתָּה יִירָשֶׁנָּה, שֶׁהַתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתָּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל.

הַשָּׁלֵם

ד. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ נְכָסִים וּמְטַלְטְלִין, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּשְׁטָרוֹת, וְיָצְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב, כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶם - זָכָה, וְהוּא נִקְבָּר מִן הַצְּדָקָה.

ה. אֵלּוּ הֵן יוֹרְשִׁין הַבָּאִין בִּרְשׁוּתָהּ: כָּל שֶׁמִּכְרָהּ לָהֶן, אוֹ שֶׁנָּתְנָה לָהֶן בְּמַתָּנָה, כְּתַב לָהּ: ׳עֵדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ׳ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעָהּ בִּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהָלְכָה מִקֶּבֶר בַּעְלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אֲבָל אִם הָלְכָה מִקֶּבֶר בַּעְלָהּ לְבֵית חָמִיהָ, אֲפִלּוּ כָּתַב לָהּ: ׳עֵדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ׳ - הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעָהּ בִּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶם לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ.

ו. אֵין הָאִישׁ מַשְׁבִּיעַ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁיּוֹשִׁיבֶנָּה חֲנֻנִית, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה אַפּוֹטְרוֹפּוֹסָא. הָאִשָּׁה, כָּל זְמַן שֶׁתּוֹבַעַת כְּתֻבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְהַשְׁבִּיעָהּ בִּדְבָרִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.

ז. אָרִיס, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אָרִיס וְיָצָא מֵאֲרִיסוּתּוֹ - הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִכָּל אָדָם. שֻׁתָּף, כָּל זְמַן שֶׁהוּא שֻׁתָּף, יָצָא מִשֻּׁתָּפוּתּוֹ - הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִכָּל אָדָם. אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס - יָצָא מֵאַפּוֹטְרוֹפְּסוּתּוֹ - הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִכָּל אָדָם.

ח. ׳בֶּן בִּית׳ שֶׁאָמְרוּ, לֹא זֶה הוּא שֶׁנִּכְנַס וְיוֹצֵא, אֶלָּא מַכְנִיס פֵּרוֹת וּמוֹצִיא פֵּרוֹת. שׁוֹכֵר פּוֹעֲלִין וּפוֹטֵר פּוֹעֲלִין, לָוָה מִמְּנוּ בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית וּמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית, וּבַשְּׁבִיעִית נַעֲשָׂה לוֹ שֻׁתָּף, אוֹ אָרִיס - פָּטוּר. אֲבָל נַעֲשָׂה לוֹ שֻׁתָּף אוֹ אָרִיס בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, וְלַשְּׁבִיעִית וּלְמוֹצְאֵי שְׁבִיעִית, חָזַר וְלָוָה הֵימֶנּוּ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל.

ט. הַפּוֹחֶתֶת כְּתֻבָּה - נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, אָמַר לָהּ: ׳הִתְקַבַּלְתִּ כְּתֻבָּתִיךְ׳, וְהִיא

תּוֹסֶפְתָּא

אוֹמֶרֶת: ׳לֹא הִתְקַבַּלְתִּי, וְאֵינָהּ אֶלָּא מָנָה׳ – נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּשָׁבוּעָה. נָכְסִים מְשֻׁעְבָּדִין, אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ מְנַכְסֵי יְתוֹמִים – אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַגְּדוֹלִים, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִן הַקְּטַנִּים.

י. הוֹצִיאָה גֵּט וְאֵין עִמָּהּ כְּתֻבָּה, בְּתוּלָה גּוֹבָה מָאתַיִם וְאַלְמָנָה מָנֶה. כְּתֻבָּה וְאֵין עִמָּהּ גֵּט – אֵין גּוֹבָה כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת: ׳אָבֵד גִּיטִי׳, וְהוּא אוֹמֵר: ׳אָבַד שׁוֹבְרִי׳; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: ׳הַמּוֹצִיא הַכְּתֻבָּה – צָרִיכָה שֶׁתּוֹצִיא עִמָּהּ גֵּט׳. מִן הַסַּכָּנָה וְאֵילָךְ, הִתְקִינוּ: שֶׁתְּהֵא מְקֻרַעַתּוֹ בְּבֵית דִּין וְגוֹבָה בּוֹ.

יא. שְׁתֵּי כְתֻבּוֹת וְגֵט וּמִיתָה – גּוֹבֶה שְׁתֵּי כְתֻבּוֹת. גֵּט וּכְתֻבָּה וּמִיתָה, אִם הַגֵּט קָדַם אֶת הַמִּיתָה – גּוֹבֶה שְׁתֵּי כְתֻבּוֹת, אִם הַכְּתֻבָּה קָדְמָה אֶת הַגֵּט – אֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא כְּתֻבָּה אַחַת, שֶׁהַמְגָרֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה וּמַחְזִירָהּ, עַל מְנָת כְּתֻבָּה הָרִאשׁוֹנָה הֻחֲזִירָהּ. אִם חִדֵּשׁ – נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ.

יב. קָטָן שֶׁהִשִּׂיאוֹ אָבִיו – כְּתֻבָּתוֹ קַיֶּמֶת. מֵת, נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה. אִם חִדֵּשׁ – נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ. וְכֵן גֵּר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ – כְּתֻבָּתָהּ קַיֶּמֶת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִיְּמָהּ. וְאִם חִדֵּשׁ – נוֹטֵל מַה שֶּׁחִדֵּשׁ.

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק עֶשִׂירִי

א. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שְׁתֵּי נָשִׁים וָמֵת – הָרִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה, וְיוֹרְשֵׁי הָרִאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לְיוֹרְשֵׁי הַשְּׁנִיָּה. גֵּרַשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהֶחֱזִירָהּ אֵלָיו, וְחִדֵּשׁ לָהּ כְּתֻבָּה רִאשׁוֹנָה – שֶׁל רִאשׁוֹנָה קוֹדֶמֶת לַשְּׁנִיָּה. וְיוֹרְשֶׁיהָ קוֹדְמִין לְכְתֻבָּה שְׁנִיָּה שֶׁל רִאשׁוֹנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּכְתֻבָּה! אֲבָל בְּמִזּוֹנוֹת – שְׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת. הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת – שְׁתֵּיהֶן שָׁוּוֹת.

ב. נָשָׂא אֶת הָרִאשׁוֹנָה וָמֵתָה, נָשָׂא אֶת הַשְּׁנִיָּה וָמֵת הוּא, וְהָיָה שָׁם יֶתֶר דִּינָר – אֵלּוּ

הַשָּׁלֵם

נוֹטְלִין כְּתֻבַּת אִמָּן, וְאֵלּוּ נוֹטְלִין כְּתֻבַּת אִמָּן, וּשְׁאָר – חוֹלְקִין. וְאִם אֵין שָׁם יֶתֶר דִּינָר – שְׁנָיָה וְיוֹרְשֶׁיהָ נוֹטְלִין כְּתֻבַּת אִמָּן, וְהַשְּׁאָר – חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

ג. כָּתַב לָזוֹן אֶת בַּת אִשְׁתּוֹ, וְאֶת בֶּן אִשְׁתּוֹ – הֲרֵי הֵן כְּבַעַל חוֹב, וְקוֹדְמִין לַכֹּל. לֹא יֹאמַר לָהֶן: ׳צְאוּ וַעֲשׂוּ מְלָאכָה וַאֲנִי אָזוֹן אֶתְכֶם׳, אֶלָּא יוֹשְׁבִין וּמַעֲלֶה לָהֶן מְזוֹנוֹת. כָּתַב לָזוֹן אֶת בַּת אִשְׁתּוֹ, וְשָׁבְרָה לוֹ, לֹא כָּל הֵימֶנּוּ שֶׁזָּכִין לַקָּטָן וְאֵין חָבִין לוֹ.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: ׳מֵת בַּעְלִי׳ – אוֹ נִזּוֹנֶת אוֹ נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ. ׳גֵּרַשְׁנִי בַּעְלִי׳ – נִזּוֹנֶת עַד כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ. מַה בֵּין מִיתָה לְגֵרוּשִׁין? בְּמִיתָה אֵין יְכוֹלָה לְהַכְחִישׁ, וּבְגֵרוּשִׁין יְכוֹלָה לְהַכְחִישׁ, וְשֶׁתֹּאמַר לוֹ ׳גֵּרַשְׁתַּנִי׳.

י,ה שְׁלֹשָׁה שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, וְנִגְנְבוּ מֵהֶן – מְבִיאִין הַשְּׁאָר לָאֶמְצַע, וְחוֹלְקִים. שְׁנַיִם שֶׁהִטִּילוּ לַכִּיס, זֶה מֵאָה וְזֶה מָאתַיִם, וְעָשׂוּ פְּרַקְמַטְיָא – שְׁכָרָן לָאֶמְצַע. לָקַח זֶה בִּשָּׂלוֹ וְזֶה בִּשָּׂלוֹ, וְנִתְעָרְבוּ – זֶה נוֹטֵל לְפִי שָׂלוֹ וְזֶה נוֹטֵל לְפִי שָׂלוֹ, יָצָא עֲלֵיהֶן שָׁלֹשׁ שְׁטָרוֹת כְּאֶחָד, הָרִאשׁוֹן נִשְׁבַּע לַשֵּׁנִי וְהַשֵּׁנִי נִשְׁבַּע לַשְּׁלִישִׁי. רָצָה שֵׁנִי שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת הָרִאשׁוֹן – הַשְּׁלִישִׁי יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ. לָוָה מֵאֶחָד וּמָכַר שָׂדֶהוּ לַשֵּׁנִי, וְכָתַב בַּעַל חוֹב לַשֵּׁנִי: ׳דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עָלֶיךָ׳ – אֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לִגְבּוֹת מִן הָרִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ לוֹ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ.

ו. גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, וְיָצְתָה עָלָיו כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב – גּוֹבִין מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן. אֵין לָהֶן – גּוֹבִין מִשֶּׁלְּפָנָיו. אֵין לָהֶן – גּוֹבִין מִשֶּׁלְּפָנֵי פָּנָיו.

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. אַלְמָנָה שֶׁתּוֹבַעַת כְּתֻבָּתָהּ, וְהַיּוֹרְשִׁים אוֹמְרִים לָהּ: ׳הִתְקַבַּלְתְּ כְּתֻבָּתֵךְ׳, עַד שֶׁלֹּא נִשֵּׂאת – הֵיא צְרִיכָה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא נִתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ. מִשֶּׁנִּשֵּׂאת – הֵם צְרִיכִים לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנִּתְקַבְּלָה כְּתֻבָּתָהּ. מִכְּרָה כְּתֻבָּתָהּ, מִשְׁכְּנָה כְּתֻבָּתָהּ, עָשְׂתָה כְּתֻבָּתָהּ

תּוֹסֶפְתָּא

אַפּוֹתִיקִי - אָבְדָה מְזוֹנוֹתֶיהָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִלּוּ מָכְרָה מִקְצָת, אֲפִלּוּ מִשְׁכְּנָה מִקְצָת, אֲפִלּוּ עָשְׂתָה מִקְצָת כְּתֻבָּתָהּ אַפּוֹתִיקִי - אָבְדָה מְזוֹנוֹתֶיהָ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְאַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, וְכוֹתֶבֶת: ׳אִלּוּ לִכְתֻבָּה מָכַרְתִּי, וְאִלּוּ לְמְזוֹנוֹת מָכַרְתִּי׳; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מוֹכֶרֶת סְתָם, לְכָךְ כֹּחַךְ יָפֶה.

ב. כֵּיצַד שָׁאַלְמָנָה מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, כָּךְ יוֹרְשֶׁיהָ הַבָּאִין בִּרְשׁוּתָהּ מוֹכְרִין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַלְמָנָה מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, וְאֵין יוֹרְשֶׁיהָ הַבָּאִין בִּרְשׁוּתָהּ מוֹכְרִין שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ אַלְמָנָה מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין? לְיַפּוֹת כֹּחָן שֶׁל יְתוֹמִים שֶׁלֹּא תְּבַזְּבֵז אֶת נִכְסֵיהֶם. יָרְדָה לְשָׂדֶה הָעֲשׂוּיָה אַפּוֹתִיקִי, וְאָכְלָה וְהוֹצִיאָה הוֹצָאוֹת - שָׁמִין לָהּ מַה שֶּׁאָכְלָה, וְשָׁמִין לָזוֹ מַה שֶּׁהוֹצִיאָה. אִם שָׁמוּ לָהּ בֵּית דִּין - מַה שֶּׁשָּׁמוּ שָׁמוּ.

ג. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּרְדוּ לָשׁוּם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָאתַיִם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָנֶה - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ. אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּעֶשְׂרִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בִּשְׁלֹשִׁים - שָׁמִין אוֹתָהּ בְּמָנֶה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: שָׁמִין אוֹתוֹ תִּשְׁעִים דִּינָר. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: עוֹשִׂין אוֹתוֹ שׁוּמָא בֵּינֵיהֶן, וְשָׁמִין אוֹתוֹ שְׁלִישׁ.

ד. אֵיזוֹ הִיא אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת? שׁוּם הַיְתוֹמִים שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשׁוּם הַהֶקְדֵּשׁ שִׁשִּׁים יוֹם, אֲפִלּוּ מָכְרָה שֶׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם, אוֹ שֶׁוֶה מָאתַיִם בְּמָנֶה - מִכְרָהּ קַיָּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שׁוּם הַדַּיָּנִים שֶׁפִּחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם.

ה. הִיא שֶׁמָּכְרָה שָׁוֶה מָנֶה וְדִינָר בְּמָנֶה, אֲפִלּוּ אוֹמֶרֶת: ׳אֲנִי אַחֲזִיר אֶת הַדִּינָר לַיּוֹרְשִׁין׳ - מִכְרָהּ בָּטֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מִכְרָהּ קַיָּם, וַתַּחְזִיר אֶת הַדִּינָר לַיּוֹרְשִׁים, וּבִלְבַד שֶׁתְּשַׁיֵּר מִקְצָת,

הַשָּׁלֵם

לְפִיכָךְ אִם פָּחֲתָה אוֹ הוֹתִירָה - אֵין לָהּ כְּשֶׁעוּר שֶׁמָּכְרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְתוֹמָה יֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת.

ו. בֶּן שֶׁמֵּת אָבִיו, וְאִמּוֹ אוֹמֶרֶת: ׳יִתְגַּדֵּל אֶצְלִי׳, הַיּוֹרְשִׁים אוֹמְרִים: ׳יִתְגַּדֵּל אֶצְלֵנוּ׳ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְהִתְגַּדֵּל אֶצֶל מִי שֶׁרָאוּ לְיוֹרְשׁוֹ. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶחָד וּשְׁחָטוּהוּ בְּעֶרֶב הָרִאשׁוֹן.

ז. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ - יוֹשֶׁבֶת בַּבָּתִּים כְּדֶרֶךְ שֶׁיּוֹשְׁבָה בָּהֶן בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, מִשְׁתַּמֶּשֶׁת בַּעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, בִּכְלֵי כֶסֶף בִּכְלֵי זָהָב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ, שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לָהּ: ׳תְּהֵא יָתְבָא בְּבֵיתִי, וּמִתַּזְנֵי מִנְּכָסַי, כָּל יוֹמֵי מִגָּר אַרְמְלוּתִיךְ בְּבֵיתִי׳[1].

ח. הָאוֹמֵר: ׳תְּנוּ בַּיִת אַרְמְלוּת לְבִתִּי׳ - ׳בַּיִת לְפָלוֹנִי לֵישֵׁב בּוֹ׳ וְנָפַל - הַיּוֹרְשִׁים חַיָּבִין לִבְנוֹתוֹ. ׳בַּיִת זֶה בֵּית אַרְמְלוּת לְבִתִּי׳ - ׳בַּיִת זֶה לְפָלוֹנִי לֵישֵׁב בּוֹ׳ וְנָפַל - אֵין הַיּוֹרְשִׁים חַיָּבִין לִבְנוֹתוֹ. הָאוֹמֵר: ׳תְּנוּ בֵּית אַרְמְלוּת לְבִתִּי׳ - אֵין נוֹתְנִין לָהּ אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָה עָלֶיהָ לֵישֵׁב בְּתוֹכוֹ, וְיכוֹלִין הַיּוֹרְשִׁין לְעַכֵּב עַל יָדָהּ, שֶׁמָּא תַּשְׁכִּירֶנּוּ לְאַחֵר, לְפִיכָךְ אִם מֵתָה - הֵן יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ.

ט. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל גַּבֵּי חֲבִילָה, וְאָבְדָה חֲבִילָה - גּוֹבֶה מִשְׁאָר נְכָסִים. אִם אָמַר לָהּ ׳עַל מְנָת׳, שֶׁאֵין לְךָ פְּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה, אֵין גּוֹבִין מִשְׁאָר נְכָסִים. הָעוֹשֶׂה שָׂדֶה אַפּוֹתִיקִי לְכְתֻבַּת אִשָּׁה וּשְׁטָפָהּ נָהָר - גּוֹבֶה מִשְׁאָר נְכָסִים, אִם אָמַר לָהּ ׳עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ פְּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה׳ - אֵין גּוֹבֶה מִשְׁאָר נְכָסִים.

מַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

א. בְּרִאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֵצֶל אָבִיהָ - הָיְתָה קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, הִתְקִין שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח: שֶׁתְּהֵא כְּתֻבָּתָהּ אֵצֶל בַּעְלָהּ, וְכוֹתֵב לָהּ: ׳כָּל נְכָסִים דְּאִית לִי אַחֲרָאִין

---

[1] תְּהֵא יוֹשֶׁבֶת בְּבֵיתִי וְתִהְיֶה נִזּוֹנִית מִנְּכָסַי, כָּל יְמֵי מְגוּרֵי אַלְמְנוּתֵיךְ בְּבֵיתִי.

תּוֹסֶפְתָּא

וְעַרְבָאִין לְכְתָבְתִיךְ דָּא׳[2]. אֵין עוֹשִׂין כְּתֻבַּת אִשָּׁה מִן הַמְּטַלְטְלִין, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְכִי מַה תִּקּוּן הָעוֹלָם יֵשׁ בְּזוֹ? אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵין לָהּ קַצְבָּה.

ב. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִידִית? מִפְּנֵי הַגְּזָלָנִין וּמִפְּנֵי הַחַמְסָנִין, שֶׁיְּהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר: מִפְּנֵי מַה אֲנִי גּוֹזֵל? מִפְּנֵי מַה אֲנִי חוֹמֵס? שֶׁלְּמָחָר הֲרֵי בֵּית דִּין שָׁמִין לוֹ שָׂדֶה יָפָה שֶׁלִּי, וְסָמְכוּ עַל הַמִּקְרָא (שְׁמוֹת כב, ד): ״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם״.

ג. מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ ׳בַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית׳? מִפְּנֵי הָרַמָּאִין, שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן עֵינוֹ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ הַיָּפָה, בְּתוֹךְ ח�ֲצַר חֲבֵרוֹ הַיָּפָה, וּמַלְוֶה אוֹתוֹ עָלֶיהָ וְקוֹפֵץ וְנוֹטְלָהּ. אִם כֵּן יָשְׁמוּ לוֹ בְּזִבּוּרִית? שֶׁלֹּא לִגְדֹּר דֶּרֶךְ בִּפְנֵי לוֹיִן, שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מְבַקֵּשׁ לְלְווֹת וְאֵין אָדָם מַלְוֶהוּ.

ד. כְּתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן. מִפְּנֵי מַה אָמְרוּ: ׳כְּתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית׳? יֶתֶר מִמַּה שֶּׁהָאִישׁ רוֹצֶה לִישָּׂא אִשָּׁה רוֹצֶה לִינָּשֵׂא. וְעוֹד, בִּשְׁתָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מְרֻבָּה יוֹתֵר מִן הָאִישׁ. אִם כֵּן לֹא תְּהֵא לָהּ כְּתֻבָּה? אֶלָּא שֶׁהָאִשָּׁה יוֹצֵאת לִרְצוֹנָהּ וְשֶׁלֹּא לִרְצוֹנָהּ, וְהָאִישׁ אֵין מוֹצִיא אֶלָּא לִרְצוֹנוֹ.

ה. אֵין שָׁם אֶלָּא עִידִית - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִידִית. בֵּינוֹנִית - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַבֵּינוֹנִית. זִבּוּרִית - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַזִּבּוּרִית, עִידִית וּבֵינוֹנִית - הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִידִית. בַּעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית, עִידִית וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִידִית וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. מְכָרָן לְאֶחָד אוֹ לִשְׁלֹשָׁה כְּאֶחָד, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים. הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶם בְּעִידִית, בַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית - גּוֹבִין מִשֶּׁלְּפָנָיו. אֵין בָּהֶן - גּוֹבִין מִשֶּׁלְּפָנָיו. אֵין בָּהֶן - גּוֹבִין מִשֶּׁלְּפָנִים.

ו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה שָׂדֵהוּ אַפּוֹתִיקִי לִכְתֻבַּת כַּלָּתוֹ - יָדָהּ עַל הָעֶלְיוֹנָה. רוֹצֶה - גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ. רוֹצֶה - גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים.

ז. אַלְמָנָה שֶׁאָמְרָה: ׳אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית בַּעֲלִי׳ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין יְכוֹלִין לְעַכֵּב עַל יָדָהּ, שֶׁכָּךְ הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁל בַּעְלָהּ. אָמְרָה: ׳אִי אֶפְשִׁי לָזוּז מִבֵּית אַבָּא׳ - יְכוֹלִין הַיּוֹרְשִׁין לְעַכֵּב עַל יָדָהּ, שֶׁכָּךְ הִיא בִּרְכַּת הַבַּיִת מֻרְבָּה.

ח. כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם, וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ - גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים, שֶׁיֵּשׁ בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים שֶׁתַּעֲשֶׂה טוֹבָה כְּנֶגֶד כְּתֻבָּתָהּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁלֹשִׁים שָׁנָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ - גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם. וְכָל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים. וְכֵן יוֹרְשִׁים הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ - מוֹכְרִים כְּתֻבָּתָהּ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנִים. בַּעֲלֵי חוֹב גּוֹבִין לְעוֹלָם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַשְׁכִּירִין.

ט. מִי שֶׁהָלַךְ לְמְדִינַת הַיָּם וּבָא, וְאִשְׁתּוֹ תּוֹבַעַת מְזוֹנוֹת, אִם אָמַר: ׳הוֹצִיא לָהּ מֵעֲשֶׂה יָדֶיהָ לְמְזוֹנוֹתֶיהָ׳ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וְאִם פָּסְקוּ לָהּ בֵּית דִּין, מַה שֶּׁפָּסְקוּ - פָּסְקוּ.

י. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְלְקוּ אַדְמוֹן וַחֲכָמִים, עַל מַה שֶּׁפָּסַק לָהּ אָבִיהָ, שֶׁהִיא יְכוֹלָה לוֹמַר: ׳אַבָּא פָּסַק עָלַי, מַה אֲנִי יְכוֹלָה לְעָשׂוֹת? אוֹ כְּנֹס אוֹ פְּטוֹר׳. עַל מַה נֶחְלְקוּ? עַל שֶׁפָּסְקָה הִיא לְעַצְמָהּ, שֶׁאַדְמוֹן אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר:

---

[2] כָּל הַנָּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לִי אַחֲרַאִים וַעֲרֵבִים לַנְּכָסִים שֶׁל כְּתֻבָּתִךְ זוֹ.

תּוֹסֶפְתָּא

׳סְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאַבָּא נוֹתֵן לִי, עַכְשָׁו שֶׁאֵין אַבָּא נוֹתֵן לִי, מַה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? אוֹ כְּנֵס אוֹ פְּטוֹר׳. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן. הַפּוֹסֵק מָעוֹת לְבִתּוֹ הַקְּטַנָּה, וּפָשַׁט אֶת הָרֶגֶל – כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן, שֶׁזְּכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

יא. שָׁלֹשׁ אַרְצוֹת לַנְּשׂוּאִין – יְהוּדָה וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהַגָּלִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהָיָה מֵיהוּדָה וְאַרַס אִשָּׁה מֵיהוּדָה, מִגָּלִיל וְאַרַס אִשָּׁה מִגָּלִיל אֲבָל אִם הָיָה מֵיהוּדָה, וְאַרַס אִשָּׁה מִגָּלִיל – כּוֹפִין אוֹתָהּ לָצֵאת, שֶׁעַל מְנָת כֵּן נָשָׂאָהּ. אִם אָמַר פְּלוֹנִי מֵיהוּדָה: ׳נָשָׂאתִי אִשָּׁה מִגָּלִיל׳ – אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לָצֵאת. ׳בַּגָּלִיל׳ – כּוֹפִין אוֹתוֹ לָצֵאת.

יב. מוֹצִיאִין מֵעִיר שֶׁרַבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְעִיר שֶׁרַבָּהּ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵעִיר שֶׁרַבָּהּ יִשְׂרָאֵל לְעִיר שֶׁרַבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הוּא רוֹצֶה לָבֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה לָבֹא – כּוֹפִין אוֹתָהּ לָבֹא. הִיא רוֹצָה לָבוֹא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה – כּוֹפִין אוֹתוֹ לָבֹא. הוּא רוֹצֶה לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֵינָהּ רוֹצָה – אֵין כּוֹפִין אוֹתָהּ לָצֵאת. הִיא רוֹצָה וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה – כּוֹפִין אוֹתוֹ לָצֵאת.

יג. הַמּוֹצִיא שִׁטַּר בָּטֵל – גּוֹבִין עָלָיו כֶּסֶף בָּטֵל. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – גּוֹבִין עָלָיו כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הָיָה כָּתוּב סְתָם, אִם מוֹצִיאוֹ בְּבָטֵל – גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף בָּטֵל, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – גּוֹבֶה עָלָיו כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. הָיָה כָּתוּב עָלָיו כֶּסֶף סְתָם – הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה. כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתֻבַּת אִשָּׁה.

יד. נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – נוֹתֵן לָהּ כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּבָבֶל – נוֹתֵן לָהּ כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בְּבָבֶל וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – נוֹתֵן לָהּ כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּתֻבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב כְּמָקוֹם הַנְּשׂוּאִין. חֲמִשָּׁה סְלָעִים שֶׁל בֶּן, שִׁלְשִׁים שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשִּׁים שֶׁל אוֹנֵס וְשֶׁל מְפַתֶּה, וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע – כֻּלָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּבָבֶל – גּוֹבֶה עֲלֵיהֶן כֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כֶּסֶף שֶׁדִּבְּרָה בּוֹ תּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם – זֶה כֶּסֶף צוּרִי. אֵיזֶה כֶּסֶף צוּרִי? זֶה כֶּסֶף יְרוּשָׁלְמִי.

הַשָּׁלֵם

מַסֶּכֶת גִּטִּין פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הַמֵּבִיא גֵּט מִסּוּרְיָא – כְּמֵבִיא מִחוּצָה לָאָרֶץ. צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּמֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳.

ב. הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְנָתְנוּ לָהּ, וְלֹא אָמְרוּ לָהּ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, אִם נִתְקַיְּמוּ בְּחוֹתָמָיו – כָּשֵׁר. וְאִם לָאו – פָּסוּל. הָיוּ, לֹא הֶצְרִכוּ לוֹמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳ לְהַחְמִיר עָלֶיהָ, אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ.

ג. הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְלֹא נִכְתַּב בְּפָנָיו וְלֹא נֶחְתַּם בְּפָנָיו – הֲרֵי זֶה מַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ, וְעוֹשֶׂה לוֹ בֵּית דִּין, וּמְקַיְּמוֹ בְּחוֹתָמָיו, וּמְבִיאוֹ, וְאֵין צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, אֶלָּא אוֹמֵר: שְׁלִיחַ בֵּית דִּין אֲנִי, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ בְּגִטִּין.

ד. בְּרֹאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים מִמְּדִינָה לִמְדִינָה, חָזְרוּ לוֹמַר מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף מֵהֶגְמוֹנְיָא לְהֶגְמוֹנְיָא.

ה. חָמֵר בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁאֵין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בִּמְדִינַת הַיָּם, שֶׁהַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, אִם יֵשׁ עָלָיו עוֹרְרִין – יִתְקַיְּמוּ בְּחוֹתָמָיו. הַמֵּבִיא גֵּט מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין יָכוֹל לוֹמַר: ׳בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳, אִם יֵשׁ עָלָיו עֵדִים – יִתְקַיְּמוּ בְּחוֹתָמָיו.

ו. כֵּיצַד אָמְרוּ: ׳יִתְקַיְּמוּ בְּחוֹתָמָיו׳? עֵדִים שֶׁאָמְרוּ: כְּתָב יָדֵינוּ הוּא זֶה, אֲבָל אֵין אָנוּ מַכִּירִין לֹא אֶת הָאִישׁ וְלֹא אֶת הָאִשָּׁה –

תּוֹסֶפְתָּא

כְּשֵׁר. ״אֵין כְּתַב יָדֵינוּ זֶה״, אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין בָּהֶם שֶׁהוּא כְּתַב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר – כָּשֵׁר.

ז. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: עַכּוֹ וּתְחוּמֵיהָ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַגִּטִּין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַכּוֹ וּתְחוּמֵיהָ כְּחוּץ לָאָרֶץ לַגִּטִּין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד מִכְּפַר סַסְי שֶׁהֵבִיא גֵּט לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לוֹ: אַף אַתָּה צָרִיךְ לוֹמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, שֶׁלֹּא תִּזָּקֵק לְעֵדִים. לְאַחַר שֶׁיָּצָא, נִכְנַס לְפָנָיו רַבִּי אֶלְעָאי, אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא כְּפַר סוּסַאי מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּקְרוֹבָה לְצִפּוֹרִי יוֹתֵר מֵעַכּוֹ. אָמַר לוֹ: שְׁתֹק בְּנִי, שְׁתֹק! הוֹאִיל וְיָצָא הַדָּבָר בְּהֶתֵּר – יָצָא.

ח. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁנִי עֵדִים כּוֹתְבִים – כָּשֵׁר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה שֶׁהֵבִיא לְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בִּכְפַר עוֹתְנַאי גֵּט אִשָּׁה, וְהָיוּ עֵדָיו כּוֹתְבִים וְהִכְשִׁירוּ.

ט. כָּל שְׁטָרוֹת הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹתְמֵיהֶן עוֹבְדֵי כוֹכָבִים. רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר בְּכֻלָּן, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין בְּגִטֵּי נָשִׁים וּבְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי: כָּךְ אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן לַחֲכָמִים בְּצִידָן, לֹא נָחְלְקוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲכָמִים עַל כָּל הַשְּׁטָרוֹת הָעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כוֹכָבִים, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹתְמֵיהֶן עוֹבְדֵי כוֹכָבִים שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, וַאֲפִילּוּ גִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, לֹא נָחְלְקוּ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּהֶדְיוֹט, שֶׁרַבִּי עֲקִיבָה מַכְשִׁיר בְּכֻלָּן, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין, חוּץ מִגִּטֵּי נָשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף אֵלּוּ כְּשֵׁרִים, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל חוֹתְמִין.

י. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אֲמָרְנוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, מִפְּנֵי מַה זָּכִין לַעֲבָדִים שֶׁלֹּא בְּפָנָיו? וַהֲלֹא זְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְחֵרוּת! אָמַר לָנוּ: אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב הוּא לוֹ, שֶׁאִם הָיָה עֶבֶד כֹּהֵן – נִמְצָא פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה. אָמְרְנוּ לוֹ: וּמַה אִם יִרְצֶה שֶׁלֹּא לְזוֹנוֹ וְשֶׁלֹּא לְפַרְנְסוֹ – הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. אָמַר לָנוּ: וּמַה אִם אִלּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח, וְאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ, הֲלֹא אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל, אֲבָל אִשָּׁה אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא חוֹב הוּא לָהּ, שֶׁכֵּן פִּסְלָהּ מִן הַתְּרוּמָה וּמַפְסִידָהּ מִן הַמְּזוֹנוֹת.

הַשָּׁלֵם

יא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ״הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, תֵּן מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי, פְּקָדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדִי, הוֹלֵךְ מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי, פְּקָדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדִי״ – חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אִם בָּא לַחֲזוֹר – לֹא יַחֲזוֹר, וְחַיָּב. הוֹלֵךְ מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי – תֵּן מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי, הוֹלֵךְ מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי, הוֹלֵךְ שְׁטַר מַתָּנָה זֶה לִפְלוֹנִי, תֵּן שְׁטַר מַתָּנָה זֶה לִפְלוֹנִי, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר – לֹא יַחֲזִיר. הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת – יַחֲזֹר לַמְשַׁלֵּחַ, וְאִם מֵת – יִתֵּן לַיּוֹרְשִׁים. זְכֵה מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי, קִבֵּל מָנֶה זוֹ לִפְלוֹנִי, זְכֵה שְׁטַר מַתָּנָה זֶה לִפְלוֹנִי, קִבֵּל שְׁטַר מַתָּנָה זֶה לִפְלוֹנִי, אִם רָצָה לַחֲזוֹר – לֹא יַחֲזֹר. הָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת – יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו. וְאִם לְאַחַר מִיתָה זָכָה – יַחֲזִיר לַמְשַׁלֵּחַ, שֶׁאֵין אָדָם זוֹכֶה בִּכְתַב לְאַחַר מִיתָה. מִי שֶׁאָמַר: ״שָׂא מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי, טוֹל מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי, יְהֵא מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי בְּיָדְךָ״, וָמֵת, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר – לֹא יַחֲזִיר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, בְּאוֹמֵר: – זְכֵה לוֹ. וּבְאוֹמֵר: – הִתְקַבֵּל לוֹ.

ישעיהו פרק יד

א כִּי֩ יְרַחֵ֨ם יְהוָ֜ה אֶת־יַעֲקֹ֗ב וּבָחַר֙ עוֹד֙ בְּיִשְׂרָאֵ֔ל
וְהִנִּיחָ֖ם עַל־אַדְמָתָ֑ם וְנִלְוָ֤ה הַגֵּר֙ עֲלֵיהֶ֔ם וְנִסְפְּח֖וּ
עַל־בֵּ֥ית יַעֲקֹֽב: **ב** וּלְקָח֤וּם עַמִּים֙ וֶהֱבִיאוּ֣ם אֶל־
מְקוֹמָ֔ם וְהִתְנַחֲל֥וּם בֵּית־יִשְׂרָאֵ֖ל עַל אַדְמַ֣ת יְהוָ֑ה
לַעֲבָדִ֤ים וְלִשְׁפָחוֹת֙ וְהָי֣וּ שֹׁבֵ֔י לְשֹׁבֵיהֶ֖ם וְרָד֥וּ
בְּנֹגְשֵׂיהֶֽם: {ס} **ג** וְהָיָ֡ה בְּי֣וֹם הָנִ֣יחַ יְהוָה֩ לְךָ֨
מֵעָצְבְּךָ֜ וּמֵרָגְזֶ֗ךָ וּמִן־הָעֲבֹדָ֤ה הַקָּשָׁה֙ אֲשֶׁ֣ר עֻבַּד־
בָּ֔ךְ: **ד** וְנָשָׂאתָ֤ הַמָּשָׁל֙ הַזֶּ֔ה עַל־מֶ֖לֶךְ בָּבֶ֑ל וְאָמַרְתָּ֙
אֵ֣יךְ שָׁבַ֔ת נוֹגֵ֖שׂ שָׁבְתָ֥ה מַדְהֵבָֽה: **ה** שָׁבַ֤ר יְהוָה֙
מַטֵּ֣ה רְשָׁעִ֔ים שֵׁ֖בֶט מֹשְׁלִֽים: **ו** מַכֶּ֤ה עַמִּים֙
בְּעֶבְרָ֣ה מַכַּ֔ת בִּלְתִּ֖י סָרָ֣ה רֹדֶ֑ה בָּאַ֤ף גּוֹיִם֙ מֻרְדָּ֔ף
בְּלִ֥י חָשָׂ֖ךְ: **ז** נָ֥חָה שָׁקְטָ֖ה כָּל־הָאָ֑רֶץ פָּצְח֥וּ
רִנָּֽה: **ח** גַּם־בְּרוֹשִׁ֙ים֙ שָׂמְח֣וּ לָ֔ךְ אַרְזֵ֥י לְבָנ֖וֹן מֵאָ֑ז
שָׁכַ֣בְתָּ לֹא־יַעֲלֶ֥ה הַכֹּרֵ֖ת עָלֵֽינוּ: **ט** שְׁא֤וֹל מִתָּחַת֙
רָגְזָ֣ה לְךָ֔ לִקְרַ֖את בּוֹאֶ֑ךָ עוֹרֵ֤ר לְךָ֙ רְפָאִ֔ים כָּל־
עַתּוּדֵ֖י אָ֑רֶץ הֵקִ֤ים מִכִּסְאוֹתָם֙ כֹּ֖ל מַלְכֵ֥י
גּוֹיִֽם: **י** כֻּלָּם֙ יַעֲנ֣וּ וְיֹאמְר֔וּ אֵלֶ֖יךָ גַּם־אַתָּ֣ה חֻלֵּ֔יתָ
כָּמֹ֖נוּ אֵלֵ֣ינוּ נִמְשָׁלְתָּ: **יא** הוּרַ֤ד שְׁא֙וֹל֙ גְּאוֹנֶ֔ךָ
הֶמְיַ֖ת נְבָלֶ֑יךָ תַּחְתֶּ֤יךָ יֻצַּע֙ רִמָּ֔ה וּמְכַסֶּ֖יךָ
תּוֹלֵעָֽה: **יב** אֵ֣יךְ נָפַ֔לְתָּ מִשָּׁמַ֖יִם הֵילֵ֣ל בֶּן־שָׁ֑חַר
נִגְדַּעְתָּ֙ לָאָ֔רֶץ חוֹלֵ֖שׁ עַל־גּוֹיִֽם: **יג** וְאַתָּ֣ה אָמַ֔רְתָּ
בִּלְבָבְךָ֙ הַשָּׁמַ֣יִם אֶֽעֱלֶ֔ה מִמַּ֖עַל לְכוֹכְבֵי־אֵ֑ל אָרִ֤ים
כִּסְאִי֙ וְאֵשֵׁ֣ב בְּהַר־מוֹעֵ֔ד בְּיַרְכְּתֵ֖י צָפֽוֹן: **יד** אֶֽעֱלֶ֥ה
עַל־בָּמֳתֵ֖י עָ֑ב אֶדַּמֶּ֖ה לְעֶלְיֽוֹן: **טו** אַ֚ךְ אֶל־שְׁא֣וֹל
תּוּרָ֔ד אֶל־יַרְכְּתֵי־בֽוֹר: **טז** רֹאֶ֙יךָ֙ אֵלֶ֣יךָ יַשְׁגִּ֔יחוּ
אֵלֶ֖יךָ יִתְבּוֹנָ֑נוּ הֲזֶ֤ה הָאִישׁ֙ מַרְגִּ֣יז הָאָ֔רֶץ מַרְעִ֖ישׁ
מַמְלָכֽוֹת: **יז** שָׂ֚ם תֵּבֵ֣ל כַּמִּדְבָּ֔ר וְעָרָ֖יו הָרָ֑ס אֲסִירָ֕יו
לֹא־פָתַ֖ח בֵּיתָֽה: **יח** כָּל־מַלְכֵ֣י גוֹיִ֔ם כֻּלָּ֖ם שָׁכְב֑וּ
בְּכָב֖וֹד אִ֥ישׁ בְּבֵיתֽוֹ: **יט** וְאַתָּ֥ה הָשְׁלַכְתָּ֙ מִקִּבְרְךָ֔
כְּנֵ֥צֶר נִתְעָ֖ב לְבֻ֣שׁ הֲרֻגִ֑ים מְטֹעֲנֵי֙ חֶ֣רֶב יוֹרְדֵ֔י אֶל־
אַבְנֵי־בֽוֹר כְּפֶ֥גֶר מוּבָֽס: **כ** לֹא־תֵחַ֥ד אִתָּ֖ם
בִּקְבוּרָ֑ה כִּי־אַרְצְךָ֥ שִׁחַ֙תָּ֙ עַמְּךָ֣ הָרָ֔גְתָּ לֹא־יִקָּרֵ֥א
לְעוֹלָ֖ם זֶ֥רַע מְרֵעִֽים: **כא** הָכִ֥ינוּ לִבְנָ֖יו מַטְבֵּ֑חַ בַּעֲוֹן֙
אֲבוֹתָ֔ם בַּל־יָקֻ֖מוּ וְיִרְשׁ֣וּ אָ֔רֶץ וּמָלְא֥וּ פְנֵי־תֵבֵ֖ל
עָרִֽים: **כב** וְקַמְתִּ֤י עֲלֵיהֶם֙ נְאֻ֣ם יְהוָ֔ה צְבָאוֹ֑ת
וְהִכְרַתִּ֤י לְבָבֶל֙ שֵׁ֣ם וּשְׁאָ֔ר וְנִ֖ין וָנֶ֑כֶד נְאֻ֖ם־
יְהוָֽה: **כג** וְשַׂמְתִּ֥יהָ לְמוֹרַ֖שׁ קִפֹּ֑ד וַאֲגַמֵּי־מָ֙יִם֙
וְטֵאטֵאתִ֣יהָ בְּמַטְאֲטֵ֔א הַשְׁמֵ֖ד נְאֻ֥ם יְהוָ֖ה צְבָאֽוֹת:
{ס} **כד** נִשְׁבַּ֤ע יְהוָה֙ צְבָאוֹת֙ לֵאמֹ֔ר אִם־לֹ֕א
כַּאֲשֶׁ֥ר דִּמִּ֖יתִי כֵּ֣ן הָיָ֑תָה וְכַאֲשֶׁ֥ר יָעַ֖צְתִּי הִ֥יא
תָקֽוּם: **כה** לְשָׁבְרִ֤י אַשּׁוּר֙ בְּאַרְצִ֔י וְעַל־הָרַ֖י אֲבוּסֶ֑נּוּ
וְסָ֤ר מֵעֲלֵיהֶם֙ עֻלּ֔וֹ וְסֻבְלֹ֖ו מֵעַ֥ל שִׁכְמֽוֹ
יָסֽוּר: **כו** זֹ֣את הָעֵצָ֔ה הַיְּעוּצָ֖ה עַל־כָּל־הָאָ֑רֶץ
וְזֹ֣את הַיָּ֔ד הַנְּטוּיָ֖ה עַל־כָּל־הַגּוֹיִֽם: **כז** כִּי־יְהוָ֥ה
צְבָאוֹת֙ יָעָ֔ץ וּמִ֥י יָפֵ֖ר וְיָד֣וֹ הַנְּטוּיָ֔ה וּמִ֥י יְשִׁיבֶ֖נָּה:
{פ}

כח בִּשְׁנַת־מ֥וֹת הַמֶּ֖לֶךְ אָחָ֑ז הָיָ֥ה הַמַּשָּׂ֖א
הַזֶּֽה: **כט** אַל־תִּשְׂמְחִ֤י פְלֶשֶׁת֙ כֻּלָּ֔ךְ כִּ֥י נִשְׁבַּ֖ר
שֵׁ֣בֶט מַכֵּ֑ךְ כִּי־מִשֹּׁ֤רֶשׁ נָחָשׁ֙ יֵצֵ֣א צֶ֔פַע וּפִרְיֹ֖ו שָׂרָ֥ף
מְעוֹפֵֽף: **ל** וְרָע֣וּ בְכוֹרֵ֣י דַלִּ֔ים וְאֶבְיוֹנִ֖ים לָבֶ֣טַח
יִרְבָּ֑צוּ וְהֵמַתִּ֤י בָרָעָב֙ שָׁרְשֵׁ֔ךְ וּשְׁאֵרִיתֵ֖ךְ
יַהֲרֹֽג: **לא** הֵילִ֤ילִי שַׁעַר֙ זַעֲקִי־עִ֔יר נָמ֖וֹג פְּלֶ֣שֶׁת
כֻּלָּ֑ךְ כִּ֤י מִצָּפוֹן֙ עָשָׁ֣ן בָּ֔א וְאֵ֥ין בּוֹדֵ֖ד
בְּמֹועֲדָֽיו: **לב** וּמַה־יֵּעָנֶ֕ה מַלְאֲכֵי־גֽוֹי כִּ֣י יְהוָ֔ה יִסַּ֖ד
צִיּ֑וֹן וּבָ֣הּ יֶחֱסְי֔וּ עֲנִיֵּ֖י עַמּֽוֹ: {פ}

ישעיהו פרק טו

א מַשָּׂא מוֹאָב ׀ כִּי בְלֵּיל שֻׁדַּד עָר מוֹאָב נִדְמָה כִּי
בְלֵיל שֻׁדַּד קִיר־מוֹאָב נִדְמָה: **ב** עָלָה הַבַּיִת וְדִיבֹן
הַבָּמוֹת לְבֶכִי עַל־נְבוֹ וְעַל מֵידְבָא מוֹאָב יְיֵלִיל
בְּכָל־רֹאשָׁיו קָרְחָה כָּל־זָקָן גְּרוּעָה: **ג** בְּחוּצֹתָיו
חָגְרוּ שָׂק עַל גַּגּוֹתֶיהָ וּבִרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלֹּה יְיֵלִיל יֹרֵד
בַּבֶּכִי: **ד** וַתִּזְעַק חֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה עַד־יַהַץ נִשְׁמַע
קוֹלָם עַל־כֵּן חֲלָצֵי מוֹאָב יָרִיעוּ נַפְשׁוֹ יָרֵעָה
לוֹ: **ה** לִבִּי לְמוֹאָב יִזְעָק בְּרִיחֶהָ עַד־צֹעַר עֶגְלַת
שְׁלִשִׁיָּה כִּי | מַעֲלֵה הַלּוּחִית בִּבְכִי יַעֲלֶה־בּוֹ כִּי
דֶּרֶךְ חוֹרֹנַיִם זַעֲקַת־שֶׁבֶר יְעוֹרֵרוּ: **ו** כִּי־מֵי נִמְרִים
מְשַׁמּוֹת יִהְיוּ כִּי־יָבֵשׁ חָצִיר כָּלָה דֶּשֶׁא יֶרֶק לֹא
הָיָה: **ז** עַל־כֵּן יִתְרָה עָשָׂה וּפְקֻדָּתָם עַל נַחַל
הָעֲרָבִים יִשָּׂאוּם: **ח** כִּי־הִקִּיפָה הַזְּעָקָה אֶת־גְּבוּל
מוֹאָב עַד־אֶגְלַיִם יְלֻלָתָהּ וּבְאֵר אֵילִים
יְלֻלָתָהּ: **ט** כִּי מֵי דִימוֹן מָלְאוּ דָם כִּי־אָשִׁית עַל־
דִּימוֹן נוֹסָפוֹת לִפְלֵיטַת מוֹאָב אַרְיֵה וּלְשְׁאֵרִית
אֲדָמָה:

ישעיהו פרק טז

א שִׁלְחוּ־כֶר מֹשֵׁל־אֶרֶץ מִסֶּלַע מִדְבָּרָה אֶל־הַר
בַּת־צִיּוֹן: **ב** וְהָיָה כְעוֹף־נוֹדֵד קֵן מְשֻׁלָּח תִּהְיֶינָה
בְּנוֹת מוֹאָב מַעְבָּרֹת
לְאַרְנוֹן: **ג** הביאו הָבִיאִי עֵצָה עֲשׂוּ פְלִילָה שִׁיתִי
כַלַּיְלָה צִלֵּךְ בְּתוֹךְ צָהֳרַיִם סַתְּרִי נִדָּחִים נֹדֵד אַל־
תְּגַלִּי: **ד** יָגוּרוּ בָךְ נִדָּחַי מוֹאָב הֱוִי־סֵתֶר לָמוֹ מִפְּנֵי
שׁוֹדֵד כִּי־אָפֵס הַמֵּץ כָּלָה שׁוֹד תַּמּוּ רֹמֵס מִן־
הָאָרֶץ: {ס} **ה** וְהוּכַן בַּחֶסֶד כִּסֵּא וְיָשֶׁב עָלָיו
בֶּאֱמֶת בְּאֹהֶל דָּוִד שֹׁפֵט וְדֹרֵשׁ מִשְׁפָּט וּמְהֵר
צֶדֶק: **ו** שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּא מְאֹד גַּאֲוָתוֹ וּגְאוֹנוֹ
וְעֶבְרָתוֹ לֹא־כֵן בַּדָּיו: **ז** לָכֵן יְיֵלִיל מוֹאָב לְמוֹאָב
כֻּלֹּה יְיֵלִיל לַאֲשִׁישֵׁי קִיר־חֲרֶשֶׁת תֶּהְגּוּ אַךְ־
נְכָאִים: **ח** כִּי שַׁדְמוֹת חֶשְׁבּוֹן אֻמְלָל גֶּפֶן שִׂבְמָה
בַּעֲלֵי גוֹיִם הָלְמוּ שְׂרוּקֶיהָ עַד־יַעְזֵר נָגָעוּ תָּעוּ
מִדְבָּר שִׁלֲחוֹתֶיהָ נִטְּשׁוּ עָבְרוּ יָם: **ט** עַל־כֵּן אֶבְכֶּה
בִּבְכִי יַעְזֵר גֶּפֶן שִׂבְמָה אֲרַוֵּךְ דִּמְעָתִי חֶשְׁבּוֹן
וְאֶלְעָלֵה כִּי עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־קְצִירֵךְ הֵידָד
נָפָל: **י** וְנֶאֱסַף שִׂמְחָה וָגִיל מִן־הַכַּרְמֶל וּבַכְּרָמִים
לֹא־יֵרָנֵּן לָא יָרִיעַ יַיִן בַּיְקָבִים לֹא־יִדְרֹךְ הַדֹּרֵךְ
הֵידָד הִשְׁבַּתִּי: **יא** עַל־כֵּן מֵעַי לְמוֹאָב כַּכִּנּוֹר
יֶהֱמָיוּ וְקִרְבִּי לְקִיר חָרֶשׂ: **יב** וְהָיָה כִּי־נִרְאָה כִּי־
נִלְאָה מוֹאָב עַל־הַבָּמָה וּבָא אֶל־מִקְדָּשׁוֹ
לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יוּכָל: {ס} **יג** זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־מוֹאָב מֵאָז: **יד** וְעַתָּה דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר
בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים כִּשְׁנֵי שָׂכִיר וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאָב
בְּכָל הֶהָמוֹן הָרָב וּשְׁאָר מְעַט מִזְעָר לֹוא כַבִּיר:
{פ}

ישעיהו פרק יז

א מַשָּׂא דַּמֶּשֶׂק הִנֵּה דַמֶּשֶׂק מוּסָר מֵעִיר וְהָיְתָה
מְעִי מַפָּלָה: **ב** עֲזֻבוֹת עָרֵי עַרְעֵר לַעֲדָרִים תִּהְיֶינָה
וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד: **ג** וְנִשְׁבַּת מִבְצָר מֵאֶפְרַיִם
וּמַמְלָכָה מִדַּמֶּשֶׂק וּשְׁאָר אֲרָם כִּכְבוֹד בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: {פ}
ד וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִדַּל כְּבוֹד יַעֲקֹב וּמִשְׁמַן בְּשָׂרוֹ
יְרָזֶה: **ה** וְהָיָה כֶּאֱסֹף קָצִיר קָמָה וּזְרֹעוֹ שִׁבֳּלִים
יִקְצֹור וְהָיָה כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים בְּעֵמֶק
רְפָאִים: **ו** וְנִשְׁאַר־בּוֹ עוֹלֵלֹת כְּנֹקֶף זַיִת שְׁנַיִם
שְׁלִשָּׁה גַּרְגְּרִים בְּרֹאשׁ אָמִיר אַרְבָּעָה חֲמִשָּׁה
בְּסָעִפֶיהָ פֹּרִיָּה נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: **ז** בַּיּוֹם
הַהוּא יִשְׁעֶה הָאָדָם עַל־עֹשֵׂהוּ וְעֵינָיו אֶל־קְדוֹשׁ

יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶינָה: **ח** וְלֹא יִשְׁעֶה אֶל־הַמִּזְבְּחוֹת
מַעֲשֵׂה יָדָיו וַאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעֹתָיו לֹא יִרְאֶה
וְהָאֲשֵׁרִים וְהַחַמָּנִים: {ס} **ט** בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ |
עָרֵי מָעוּזּוֹ כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ
מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיְתָה שְׁמָמָה: **י** כִּי שָׁכַחְתְּ
אֱלֹהֵי יִשְׁעֵךְ וְצוּר מָעֻזֵּךְ לֹא זָכָרְתְּ עַל־כֵּן תִּטְּעִי
נִטְעֵי נַעֲמָנִים וּזְמֹרַת זָר תִּזְרָעֶנּוּ: **יא** בְּיוֹם נִטְעֵךְ
תְּשַׂגְשְׂגִי וּבַבֹּקֶר זַרְעֵךְ תַּפְרִיחִי גֶּד קָצִיר בְּיוֹם
נַחֲלָה וּכְאֵב אָנוּשׁ: {ס} **יב** הוֹי הֲמוֹן עַמִּים רַבִּים
כַּהֲמוֹת יַמִּים יֶהֱמָיוּן וּשְׁאוֹן לְאֻמִּים כִּשְׁאוֹן מַיִם
כַּבִּירִים יִשְׁאוּוּ: **יג** לְאֻמִּים כִּשְׁאוֹן מַיִם רַבִּים
יִשְׁאוּן וְגָעַר בּוֹ וְנָס מִמֶּרְחָק וְרֻדַּף כְּמֹץ הָרִים
לִפְנֵי־רוּחַ וְכַגַּלְגַּל לִפְנֵי סוּפָה: **יד** לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה
בַלָּהָה בְּטֶרֶם בֹּקֶר אֵינֶנּוּ זֶה חֵלֶק שׁוֹסֵינוּ וְגוֹרָל
לְבֹזְזֵינוּ: {פ}

ישעיהו פרק יח

א הוֹי אֶרֶץ צִלְצַל כְּנָפָיִם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־
כוּשׁ: **ב** הַשֹּׁלֵחַ בַּיָּם צִירִים וּבִכְלֵי־גֹמֶא עַל־פְּנֵי־
מַיִם לְכוּ | מַלְאָכִים קַלִּים אֶל־גּוֹי מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט
אֶל־עַם נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי קַו־קָו וּמְבוּסָה
אֲשֶׁר־בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ: **ג** כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי
אֶרֶץ כִּנְשֹׂא־נֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר
תִּשְׁמָעוּ: {ס} **ד** כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֵלַי
אשקוטה אֶשְׁקְטָה וְאַבֵּיטָה בִּמְכוֹנִי כְּחֹם צַח
עֲלֵי־אוֹר כְּעָב טַל בְּחֹם קָצִיר: **ה** כִּי־לִפְנֵי קָצִיר
כְּתֹם־פֶּרַח וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה וְכָרַת הַזַּלְזַלִּים
בַּמַּזְמֵרוֹת וְאֶת־הַנְּטִישׁוֹת הֵסִיר הֵתַז: **ו** יֵעָזְבוּ
יַחְדָּו לְעֵיט הָרִים וְלִבֶּהֱמַת הָאָרֶץ וְקַץ עָלָיו הָעַיִט
וְכָל־בֶּהֱמַת הָאָרֶץ עָלָיו תָּחֳרֶף: {ס} **ז** בָּעֵת הַהִיא
יוּבַל־שַׁי לַיהוָה צְבָאוֹת עַם מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט וּמֵעַם
נוֹרָא מִן־הוּא וָהָלְאָה גּוֹי | קַו־קָו וּמְבוּסָה אֲשֶׁר
בָּזְאוּ נְהָרִים אַרְצוֹ אֶל־מְקוֹם שֵׁם־יְהוָה צְבָאוֹת
הַר־צִיּוֹן: {פ}

ישעיהו פרק יט

א מַשָּׂא מִצְרָיִם הִנֵּה יְהוָה רֹכֵב עַל־עָב קַל וּבָא
מִצְרַיִם וְנָעוּ אֱלִילֵי מִצְרַיִם מִפָּנָיו וּלְבַב מִצְרַיִם
יִמַּס בְּקִרְבּוֹ: **ב** וְסִכְסַכְתִּי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם
וְנִלְחֲמוּ אִישׁ־בְּאָחִיו וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ עִיר בְּעִיר
מַמְלָכָה בְּמַמְלָכָה: **ג** וְנִבְקָה רוּחַ־מִצְרַיִם בְּקִרְבּוֹ
וַעֲצָתוֹ אֲבַלֵּעַ וְדָרְשׁוּ אֶל־הָאֱלִילִים וְאֶל־הָאֹבוֹת
וְאֶל־הָאֹבוֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים: **ד** וְסִכַּרְתִּי אֶת־
מִצְרַיִם בְּיַד אֲדֹנִים קָשֶׁה וּמֶלֶךְ עַז יִמְשָׁל־בָּם נְאֻם
הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת: **ה** וְנִשְׁתּוּ־מַיִם מִן־הַיָּם וְנָהָר
יֶחֱרַב וְיָבֵשׁ: **ו** וְהֶאֶזְנִיחוּ נְהָרוֹת דָּלְלוּ וְחָרְבוּ יְאֹרֵי
מָצוֹר קָנֶה וָסוּף קָמָלוּ: **ז** עָרוֹת עַל־יְאוֹר עַל־פִּי
יְאוֹר וְכֹל מִזְרַע יְאוֹר יִיבַשׁ נִדַּף וְאֵינֶנּוּ: **ח** וְאָנוּ
הַדַּיָּגִים וְאָבְלוּ כָּל־מַשְׁלִיכֵי בַיְאוֹר חַכָּה וּפֹרְשֵׂי
מִכְמֶרֶת עַל־פְּנֵי־מַיִם אֻמְלָלוּ: **ט** וּבֹשׁוּ עֹבְדֵי
פִשְׁתִּים שְׂרִיקוֹת וְאֹרְגִים חוֹרָי: **י** וְהָיוּ שֻׁתֹּתֶיהָ
מְדֻכְּאִים כָּל־עֹשֵׂי שֵׂכָר אַגְמֵי־נָפֶשׁ: **יא** אַךְ־
אֱוִלִים שָׂרֵי צֹעַן חַכְמֵי יֹעֲצֵי פַרְעֹה עֵצָה נִבְעָרָה
אֵיךְ תֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה בֶּן־חֲכָמִים אֲנִי בֶּן־מַלְכֵי־
קֶדֶם: **יב** אַיָּם אֵפוֹא חֲכָמֶיךָ וְיַגִּידוּ נָא לָךְ וְיֵדְעוּ
מַה־יָּעַץ יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרָיִם: **יג** נוֹאֲלוּ שָׂרֵי
צֹעַן נִשְּׂאוּ שָׂרֵי נֹף הִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם פִּנַּת
שִׁבְטֶיהָ: **יד** יְהוָה מָסַךְ בְּקִרְבָּהּ רוּחַ עִוְעִים
וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ כְּהִתָּעוֹת שִׁכּוֹר
בְּקִיאוֹ: **טו** וְלֹא־יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר

יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזָנָב כִּפָּה וַאֲגָמוֹן׃ **טז** בַּיּוֹם הַהוּא
יִהְיֶה מִצְרַיִם כַּנָּשִׁים וְחָרַד | וּפָחַד מִפְּנֵי תְּנוּפַת
יַד־יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא מֵנִיף עָלָיו׃ **יז** וְהָיְתָה
אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָּא כֹּל אֲשֶׁר יַזְכִּיר
אֹתָהּ אֵלָיו יִפְחָד מִפְּנֵי עֲצַת יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־
הוּא יוֹעֵץ עָלָיו׃ {ס} **יח** בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ חָמֵשׁ
עָרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מְדַבְּרוֹת שְׂפַת כְּנַעַן
וְנִשְׁבָּעוֹת לַיהוָה צְבָאוֹת עִיר הַהֶרֶס יֵאָמֵר
לְאֶחָת׃ {ס} **יט** בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה מִזְבֵּחַ לַיהוָה
בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וּמַצֵּבָה אֵצֶל־גְּבוּלָהּ
לַיהוָה׃ **כ** וְהָיָה לְאוֹת וּלְעֵד לַיהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם כִּי־יִצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה מִפְּנֵי לֹחֲצִים וְיִשְׁלַח
לָהֶם מוֹשִׁיעַ וָרָב וְהִצִּילָם׃ **כא** וְנוֹדַע יְהוָה
לְמִצְרַיִם וְיָדְעוּ מִצְרַיִם אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
וְעָבְדוּ זֶבַח וּמִנְחָה וְנָדְרוּ־נֶדֶר לַיהוָה
וְשִׁלֵּמוּ׃ **כב** וְנָגַף יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם נָגֹף וְרָפוֹא
וְשָׁבוּ עַד־יְהוָה וְנֶעְתַּר לָהֶם וּרְפָאָם׃ {ס} **כג** בַּיּוֹם
הַהוּא תִּהְיֶה מְסִלָּה מִמִּצְרַיִם אַשּׁוּרָה וּבָא־אַשּׁוּר
בְּמִצְרַיִם וּמִצְרַיִם בְּאַשּׁוּר וְעָבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־
אַשּׁוּר׃ {ס} **כד** בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאַשּׁוּר בְּרָכָה בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ׃ **כה** אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר בָּרוּךְ
עַמִּי מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה יָדַי אַשּׁוּר וְנַחֲלָתִי יִשְׂרָאֵל׃
{ס}

ישעיהו פרק כ

א בִּשְׁנַת בֹּא תַרְתָּן אַשְׁדּוֹדָה בִּשְׁלַח אֹתוֹ סַרְגּוֹן
מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּלָּחֶם בְּאַשְׁדּוֹד וַיִּלְכְּדָהּ׃ **ב** בָּעֵת
הַהִיא דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ לֵאמֹר לֵךְ
וּפִתַּחְתָּ הַשַּׂק מֵעַל מָתְנֶיךָ וְנַעֲלְךָ תַחֲלֹץ מֵעַל
רַגְלֶךָ וַיַּעַשׂ כֵּן הָלַךְ עָרֹום וְיָחֵף׃ {ס} **ג** וַיֹּאמֶר
יְהוָה כַּאֲשֶׁר הָלַךְ עַבְדִּי יְשַׁעְיָהוּ עָרֹום וְיָחֵף שָׁלֹשׁ
שָׁנִים אֹות וּמוֹפֵת עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כּוּשׁ׃ **ד** כֵּן
יְנַהַג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־שִׁבְיִ מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת
כּוּשׁ נְעָרִים וּזְקֵנִים עָרֹום וְיָחֵף וַחֲשׂוּפֵי שֵׁת עֶרְוַת
מִצְרָיִם׃ **ה** וְחַתּוּ וָבֹשׁוּ מִכּוּשׁ מַבָּטָם וּמִן־מִצְרַיִם
תִּפְאַרְתָּם׃ **ו** וְאָמַר יֹשֵׁב הָאִי הַזֶּה בַּיּוֹם הַהוּא
הִנֵּה־כֹה מַבָּטֵנוּ אֲשֶׁר־נַסְנוּ שָׁם לְעֶזְרָה לְהִנָּצֵל
מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֵיךְ נִמָּלֵט אֲנָחְנוּ׃ {פ}

לוח מוהרא"ש

לפי אופק יבנאל עיר ברסלב - עיר השמחה

פסח

יום **ראשון** 13 טן הדלקת נרות ברבינו תם: 8:18 מוצ"ח לשיטת ר"ת: 8:19	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות ה' **ירושלמי:** יבמות י"א **תוספתא:** כתובות ז **נ"ך:** ישעיהו יד **משניות:** זבחים ח **זהר:** חלק ב עמ' קעז-קעח	**א' דפסה** עלות השחר (72 דק') ... 4:55 | סו"ז תפילה ..... 10:29 נץ החמה ..... 6:11 | חצות היום ..... 12:38 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:37 | שקיעה ..... 7:06 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:25 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:19
יום **שני** 14 טז	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות ו' **ירושלמי:** יבמות י"ב **תוספתא:** כתובות ח **נ"ך:** ישעיהו טו **משניות:** זבחים ט **זהר:** חלק ב עמ' קעט-קפ	**א' דחוה"מ פסח, א' לעומר** עלות השחר (72 דק') ... 4:54 | סו"ז תפילה ..... 10:29 נץ החמה ..... 6:10 | חצות היום ..... 12:38 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:36 | שקיעה ..... 7:06 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:24 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:19
יום **שלישי** 15 יז	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות ז' **ירושלמי:** יבמות י"ג **תוספתא:** כתובות ט **נ"ך:** ישעיהו טז **משניות:** זבחים י **זהר:** חלק ב עמ' קפא-קפב	**ב' דחוה"מ פסח, ב' לעומר,** עלות השחר (72 דק') ... 4:53 | סו"ז תפילה ..... 10:28 נץ החמה ..... 6:08 | חצות היום ..... 12:38 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:36 | שקיעה ..... 7:07 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:23 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:20
יום **רביעי** 16 יח	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות ח' **ירושלמי:** יבמות י"ד **תוספתא:** כתובות י **נ"ך:** ישעיהו יז **משניות:** זבחים יא **זהר:** חלק ב עמ' קפג-קפד	**ג' דחוה"מ פסח, ג' לעומר** עלות השחר (72 דק') ... 4:51 | סו"ז תפילה ..... 10:28 נץ החמה ..... 6:07 | חצות היום ..... 12:38 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:35 | שקיעה ..... 7:08 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:23 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:21
יום **חמישי** 17 יט	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות ט' **ירושלמי:** יבמות ט"ו **תוספתא:** כתובות יא **נ"ך:** ישעיהו יח **משניות:** זבחים יב **זהר:** חלק ב עמ' קפה-קפו	**ד' דחוה"מ פסח, ד' לעומר** עלות השחר (72 דק') ... 4:50 | סו"ז תפילה ..... 10:27 נץ החמה ..... 6:06 | חצות היום ..... 12:38 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:34 | שקיעה ..... 7:08 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:22 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:21
יום **שישי** 18 כ הדלקת נרות (40 דק'): 6:29 (20 דק'): 6:49	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות י' **ירושלמי:** יבמות ט"ז **תוספתא:** כתובות יב **נ"ך:** ישעיהו יט **משניות:** זבחים יג **זהר:** חלק ב עמ' קפז-קפח	**ה' דחוה"מ פסח, ה' לעומר** עלות השחר (72 דק') ... 4:49 | סו"ז תפילה ..... 10:27 נץ החמה ..... 6:05 | חצות היום ..... 12:37 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:33 | שקיעה ..... 7:09 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:21 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:22
שב"ק 19 כא מוצש"ק לשיטת ר"ת: 8:23	**לימוד יומי:** **בבלי:** מכות י"א **ירושלמי:** יבמות י"ז **תוספתא:** גטין א **נ"ך:** ישעיהו כ **משניות:** זבחים יד **זהר:** חלק ב עמ' קפט-קצ	**שבת שביעי של פסח, ו' לעומר, יזכור** עלות השחר (72 דק') ... 4:47 | סו"ז תפילה ..... 10:26 נץ החמה ..... 6:04 | חצות היום ..... 12:37 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:32 | שקיעה ..... 7:10 סו"ז קר"ש - גר"א .... 9:20 | צה"כ לשיטת ר"ת .. 8:23

אֱמוּנַת חֲכָמִים זוֹ הַהַצָּלָה שֶׁל הָאָדָם !

(משיחותיו של מו"ר הרה"צ שליט"א)